

122053-15

**BELEDİYE ANONİM ŞİRKETLERİNİN
MALİ ANALİZİ**

Mustafa TEKME

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Eskişehir-1997

T.C.
ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BELEDİYE ANONİM ŞİKETLERİNİN MALİ ANALİZİ

MUSTAFA TEKMEN

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Davut AYDIN

Eskişehir-1997

Anadolu Üniversitesi
Merkez Kütüphane

ÖZET

Belediyelerin Türk idari yapısı içinde ve mahalli idareler arasında önemli bir yeri vardır.

Belediyeler şehir halkının mahalli ve müşterek ihtiyaçlarını karşılarken bazı ekonomik faaliyetlerde bulunma ihtiyacını da duymuştur.

Ekonomik faaliyetlerinin bir kısmını kendi bütçesi içinde bir kısmını da özel hukuk hükümlerine göre kurduğu şirketlerle yürütmüştür.

Bu şirketlerin çoğu ve etkin olanı Belediye Anonim Şirketleridir. Özel hukuk hükümlerine göre kurulan ve işleyen bu şirketlerin mali analizlerinin yapılarak, piyasada bu işi yapan özel firmalarla diğer kamu kuruluşları ile karşılaştırılması ve sonucun değerlendirilmesi gerekir.

Bu amaçla yapılan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Türk İdari sistemi içinde belediyelerin yeri, belediyelerin teşkilat yapısı, belediyelerin görevleri, ikinci bölümde belediyelerin mali yapısı, belediye iktisadi teşebbüsleri içinde şirketlerin yeri ve çeşitleri tanıtılmıştır.

Üçüncü bölümde belediye anonim şirketlerinin mali analizine girilmiş; önce bu şirketlerin bölgesel ve sektörel dağılımları ile sermayenin dağılımı ve istihdam durumları açıklanmıştır. Sonra analiz kapsamına dahil şirketlerin birleştirilmiş bilanço ve gelir tabloları ile bu mali tablolardan çıkarılan göstergeler esas alınarak ülke genelindeki aynı dönemlere ait kamu kuruluşlarının ve özel firmaların verileri mukayese edilmiş ve yorumlanmıştır.

Ayrıca bu bölümde, tüm şirketler genelinde yapıldığı gibi, analizleri, yorumları ve kapsama dahil belediye şirketlerinin genel değerlendirilmesi yapılmıştır.

ABSTRACT

Municipalities have an important place both within the local authorities and within the Administrative system of Turkey.

Since the municipalities are public corporate entities established to meet the common local needs of their inhabitants, they engage some economical activities in the fields relating their functions , Such economical activities of municipalities have been carried out within the framework of their budgets or by means of corporations founded by municipalities according to the provisions of Commercial Law.

These corporation , mostly in the form of Joint-Stock, are needed to analyse in terms of financial structure and to compare with the Private Corporation which functioning in same economical fields.

This study, intended for researching Municipal Corporation, consists of three chapters. In the first chapter , the place of municipalities in the Administrative System of Turkey, the organizational structure of the municipalities, the responsibilities of municipalities. In the second, the financial structure of municipalities the roles and types of corporations within the Municipal Economic Enterprises, are examined.

In the third chapter, the financial analysis of Municipal Joint-Stock Corporations are researched: The regional and sectoral dispersion of these corporations; the dispersion of their capitals; and their employment policy, are explained . Taking the aggregate bilans and the tables of revenues as a main base , the Municipal Joint-Stock Corporations are compared with the Private Corporations, in the same period.

In the third chapter also, a sector is analysed and evaluated; a general evaluation of the relevant corporation is made.

İÇİNDEKİLER

	sayfa
TABLolar.....	XIV
.....	
GRAfİKLER.....	XV
.....	
.GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I.TÜRK İDARİ YAPISI İÇİNDE BELEDİYELERİN YERİ,YAPISI VE GÖREVLERİ

I.1.TÜRK İDARİ YAPISI İÇİNDE BELEDİYELERİN YERİ.....	3
I.1.1. GENEL OLARAK İDARİ TEŞKİLATLANMA.....	3
I.1.2. MERKEZİ İDARE TEŞKİLATI.....	4
I.1.3. MAHALLİ İDARELER TEŞKİLATI.....	5
I.1.3.1. İL ÖZEL İDARELERİ.....	6
I.1.3.2. BELELEDİYELER.....	7
I.1.3.3. KÖYLER.....	10
I.1.3.4. MAHALLİ İDARE BİRLİKLERİ.....	12
I.1.4. MERKEZİ İDARE İLE MAHALLİ İDARE İLİŞKİLERİ.....	12

I.2. BELEDİYELERİN İDARİ YAPISI.....	14
I.2.1. BELEDİYELERİN KURULUŞU.....	14
I.2.2. BELEDİYELERİN ORGANLARI.....	15
I.2.2.1. BELEDİYE MECLİSİ.....	15
I.2.2.2. BELEDİYE ENCÜMENİ.....	15
I.2.2.3. BELEDİYE BAŞKANI.....	16
I.2.3. BELEDİYE PERSONELİ.....	16
I.2.4. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ.....	18
I.2.5. BELEDİYELER ÜZERİNDE İDARİ VESAYET.....	25
I.3. BELEDİYELERİN GÖREVLERİNİN SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ	26
I.	
II.3.1. BELEDİYELERE GÖREV VEREN DİĞER KANUNLAR.....	26
I.3.2. SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM GÖREVLERİ.....	27
I.3.3. İMAR VE ULAŞIM GÖREVLERİ.....	27
I.3.4. EĞİTİM KÜLTÜR VE SPOR GÖREVLERİ.....	28
I.3.5. TARIM VE HAYVANCILIK GÖREVLERİ.....	28
I.3.6. GÜVENLİK VE ESENLIK GÖREVLERİ.....	28
I.3.7. EKONOMİK VE TİCARİ GÖREVLERİ.....	29
I.3.8. GÖREVLERİN YERİNE GETİRİLMESİNDE YETERSİZLİK NEDENLERİ.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

II. BELEDİYELERİN MALİ YAPISI VE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ.....	31
II.1. BELEDİYELERİN MALİ YAPISI.....	31
II.1.1. GENEL OLARAK MALİ YAPILARI.....	31
II.1.2. GELİR KAYNAKLARI.....	32
II.1.2.1. VERGİLER, YARDIM VE HİZMET GELİRLERİ.....	32
II.1.2.2. BELEDİYE GELİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	34
II.1.2.3. BORÇLANMALARI.....	37

II.1.2.3.1 İÇ BORÇLANMALAR.....	38
II.1.2.3.2 DIŞ BORÇLANMALAR.....	40
II.1.3. HARCAMALARI.....	44
II.1.3.1. HARCAMAYA KONU OLAN GİDERLERİ.....	44
II.1.3.2. HARCAMALARIN DAĞILIMI.....	45
II.1.3.3. HARCAMALARIN GSMH İÇİNDEKİ YERİ	46
II.2. BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	47
II.2.1. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN VE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN YAPILARI.....	47
II.2.2. MAHALLİ İDARELER İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ İÇİNDE BELEDİYELERİN YERİ.....	50
II.2.3. BELEDİYE İŞLETMELERİ.....	53
II.2.3.1. DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİ.....	54
II.2.3.2. FON İŞLETMELERİ.....	54
II.2.3.3. BİRLİK İŞLETMELERİ.....	55
II.2.3.4. MECLİS KARARIYLA KURULAN İŞLETMELER.....	56
II.2.3.5. ÖZEL KANUNLARLA KURULAN İŞLETMELER.....	56
II.2.3.6. BELEDİYE İŞLETMELERİNİN SAYI VE NİTELİKLERİ.....	56
II.2.4 BELEDİYE ŞİRKETLERİ.....	57
II.2.4.1. ŞİRKET KAVRAMI VE TÜRLERİ.....	58
II.2.4.2. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ.....	59
II.2.4.3. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN KURULUŞ NEDENLERİ.....	61
II.2.4.4. BELEDİYE ŞİRKETLERİN SAYI VE NİTELİKLERİ.....	62
II.2.4.5. BELEDİYE ANONİM ŞİRKETLERİN SAYI VE NİTELİKLERİ.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III.BELEDİYELER ANONİM ŞİRKETLERİNİN MALİ VE EKONOMİK ANALİZİ.....	64
III.1.BELEDİYE ANONİM ŞİRKETLERİNİN GENEL ANALİZİ.....	64
III.1.1 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	64
III.1.2. KAPSAMA DAHİL ŞİRKETLERİN GENEL DURUMU.....	65

III.1.2.1. ŞİRKETLERİN BÖLGESEL DAĞILIMI.....	66
III.1.2.2. ŞİRKETLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI.....	67
III.1.2.3. ŞİRKETLERİN SERMAYE DAĞILIMI.....	67
III.1.2.4. ŞİRKETLERDE İSTİHDAM DURUMU.....	68
III.1.2.5. ŞİRKETLERDE SAĞLANAN KATMA DEĞER.....	68
III.1.2.5.1. ÜCRET ÖDEMELERİ.....	69
III.1.2.5.2. FAİZ ÖDEMELERİ.....	69
III.1.2.5.3. KAR DAĞITIMI.....	69
III.1.3. ŞİRKETLERİN BİLANÇO YAPILARI.....	70
III.1.3.1. AKTİF YAPILARI.....	70
III.1.3.2. PASİF YAPILARI.....	71
III.1.4. ŞİRKETLERİN LİKİDİTE ORANLARI.....	72
III.1.4.1. CARİ ORAN.....	73
III.1.4.2. ASİT TEST ORANI.....	73
III.1.5. ŞİRKETLERİN FİNANSAL ORANLARI.....	73
III.1.5.1. ÖZKAYNAK / AKTİF TOPLAMI.....	74
III.1.5.2. YABANCI KAYNAK /AKTİF TOPLAMI.....	74
III.1.5.3. ÖZKAYNAK/YABANCI KAYNAK TOPLAMI.....	74
III.1.5.4. MADDİ DURAN VARLIKLAR/ AKTİF TOPLAMI.....	74
III.1.6. ŞİRKETLERDEKİ FAALİYHET ORANLARI.....	74
III.1.6.1. STOKLARIN DEVİR HIZI.....	75
III.1.6.2. ALACAK DEVİR HIZI.....	75
III.1.6.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	75
III.1.7. ŞİRKETLERİN KARLILIK ORANLARI.....	76
III.1.7.1. AKTİF KARLILIĞI.....	76
III.1.7.2. ÖZ SERMAYE KARLILIĞI.....	77
III.1.7.3. SATIŞ KARLILIĞI.....	77
III.2.GIDA SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
III.2.1. GIDA VE MEŞRUBAT SANAYİİ.....	78
III.2.2. GIDA SEKTÖRÜNÜN BİLANÇO YAPISI.....	78
III.2.2.1. AKTİF YAPISI.....	78
III.2.2.2. PASİF YAPISI.....	78
III.2.3. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	79
III.2.3.1. CARİ ORAN.....	79
III.2.3.2. ASİT TEST ORANI.....	79

III.2.4. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	80
III.2.4.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	80
III.2.4.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	80
III.2.4.3. ÖZKAYNAKLARIN YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMINA ORANI.....	80
III.2.4.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	81
III.2.5. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI.....	81
III.2.5.1. STOK DEVİR HIZI.....	81
III.2.5.2. ALACAK DEVİR HIZI.....	81
III.2.5.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	81
III.2.6. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	82
III.2.6.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	82
III.2.6.2. FAALİYET KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	82
III.2.6.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	82
III.2.7. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	82
III.3.TEKSTİL SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
III.3.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI.....	83
III.3.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI.....	83
III.3.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI.....	84
III.3.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	84
III.3.2.1. CARİ ORAN.....	85
III.3.2.2. ASİT TEST ORANI.....	85
III.3.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	85
III.3.3.1. ÖZKAYNAKLARIN VARLIK TOPLAMINA ORANI.....	86
III.3.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	86
III.3.3.3. ÖZKAYNAKLAR TOPLAMININ YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMINA ORANI.....	86
III.3.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	86
III.3.4. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI.....	86
III.3.4.1. STOK DEVİR HIZI.....	87
III.3.4.2. ALACAK DEVİR HIZI.....	87
III.3.4.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	87
III.3.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	87
III.4.İMALAT SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	88
III.4.1. SEKÖTRÜN BİLANÇO YAPISI.....	88

III.4.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI.....	88
III.4.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI.....	89
III.4.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	89
III.4.2.1. CARİ ORAN.....	89
III.4.2.2. ASİT TEST ORANI.....	90
III.4.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	90
III.4.3.1. ÖZKAYNAKLARIN VARLIK TOPLAMINA ORANI.....	90
III.4.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN VARLIK TOPLAMINA ORANI.....	90
III.4.3.3. ÖZKAYNAKLARIN YABANCI KAYNAK TOPLAMINA ORANI.....	90
III.4.3.4. M.D.V. AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	90
III.4.4. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI.....	91
III.4.4.1. STOK DEVİR HIZI.....	91
III.4.4.2. ALACAK DEVİR HIZI.....	91
III.4.4.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	91
III.4.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	91
III.4.5.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	92
III.4.5.2. FAALİYET KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	92
III.4.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	92
III.4.6. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	92
III.5. TİCARET SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	93
III.5.1. SEKTÖRÜN FAALİYET ALANI.....	93
III.5.2. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI.....	93
III.5.2.1. AKTİF YAPISI.....	93
III.5.2.2. PASİF YAPISI.....	94
III.5.3. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	94
III.5.3.1. CARİ ORANI.....	94
III.5.3.2. LİKİDİTE ORANI.....	95
III.5.4. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	95
III.5.4.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	95
III.5.4.2. YABANCI KAY. AKTİF TOP. ORANI.....	95
III.5.4.3. M.D.V. AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	95
III.5.5. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI.....	95
III.5.5.1. STOK DEVİR HIZI.....	96
III.5.5.2. ALACAK DEVİR HIZI.....	96
III.5.5.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	96
III.5.6. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	96

III.5.6.1. VERGİ ÖNCESİ KARIN ÖZKAYNAKLARA ORANI.....	97
III.5.6.2. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	97
III.5.6.3. NET KARIN AKTİF (VARLIK) TOPLAMINA ORANI.....	97
III.5.7. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	97
III.6. TURİZM SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	98
III.6.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI.....	98
III.6.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI.....	98
III.6.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI.....	99
III.6.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	99
III.6.2.1. CARİ ORAN.....	99
III.6.2.2. ASİT TEST ORANI.....	100
III.6.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	100
III.6.3.1. ÖZ KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	100
III.6.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOP. ORANI.....	100
III.6.3.3. ÖZKAYNAKLARIN YABANCI KAYNAKLARA ORANI.....	100
III.6.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	101
III.6.4. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI.....	101
III.6.4.1. ALACAK DEVİR HIZI.....	101
III.6.4.2. ÖZKAYNAK DEVİR HIZI.....	101
III.6.4.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	101
III.6.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	102
III.6.5.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	102
III.6.5.2. FAALİYET GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	102
III.6.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	102
III.6.6 SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	102
III.7. ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	103
III.7.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI.....	103
III.7.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI.....	103
III.7.1.2. PASİF YAPISI.....	104
III.7.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	104
III.7.2.1. CARİ ORAN.....	104
III.7.2.2. ASİT TEST ORANI.....	105
III.7.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	105

III.7.3.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	105
III.7.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	105
III.7.3.3. ÖZ KAYNAKLARIN YABANCI KAYNAKLARA ORANI.....	105
III.7.3.4. M.D. VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	105
III.7.4. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI.....	106
III.7.4.1. ALACAK DEVİR HIZI.....	106
III.7.4.2. ÖZKAYNAK DEVİR HIZI.....	106
III.7.4.3. AKTİF DEVİR HIZI.....	106
III.7.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	107
III.7.5.1. VERGİ ÖNCESİ KARIN ÖZKAYNAKLARA ORANI.....	107
III.7.5.2. FAALİYET KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	107
III.7.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	107
III.7.6 SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	107
III.8. HİZMET SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	108
III.8.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI.....	108
III.8.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI.....	108
III.8.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI.....	109
III.8.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI.....	109
III.8.2.1. CARİ ORAN.....	109
III.8.2.2. ASİT TEST ORANI.....	109
III.8.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI.....	110
III.8.3.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	110
III.8.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	110
III.8.3.3. ÖZKAYNAKLARIN YABANCI KAYNAK TOP. ORANI.....	110
III.8.3.4. M.D.V. AKTİF TOPLAMINA ORANI.....	110
III.8.4. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI.....	111
III.8.4.1. STOK DEVİR HIZI.....	111
III.8.4.2. ALACAK DEVİR HIZI.....	111
III.8.4.3. ÖZKAYNAK DEVİR HIZI.....	111
III.8.4.4. AKTİF DEVİR HIZI.....	111
III.8.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI.....	112
III.8.5.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI.....	112
III.8.5.2. FAALİYET GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	112
III.8.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI.....	112

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA	116
EKLER.....	121
Ek 1 Belediye Anonim Şirketlerinin Listesi.....	121
Ek 2 Belediye Anonim Şirketlerinin Kar/Zarar Listesi.....	124

TABLÖLAR

1. Yıllara Göre Belediye Sayıları.....	8
2. Belediyelerin 1990 Nüfus Sayımına Göre Gruplandırılması.....	9
3. Belediye Gelir ve Harcamalarındaki Son 7 Yılda Gelişmeler.....	45
4. Mahalli İdareler Gelirlerinin G.S.M.H. daki Yeri.....	47
5. Kurulmuş Olan Mahalli İdareler İktisadi Teşebbüsleri.....	50
6. Kurulmakta Olan Mahalli İdareler İktisadi Teşebbüsleri.....	50
7. Mahalli İdare Şirketlerinin İllere Dağılımı.....	51
8. Belediye Anonim Şirketlerinin İllere Dağılımı	63
9. Belediye Anonim Şirketlerinin Sağladığı Katma Değerin Dağılımı.....	69
10. Belediye Anonim Şirketlerinin Bölgesel Dağılımı.....	66
11. Belediye Anonim Şirketlerinin Sektörel Dağılımı.....	67
12. Üretim Faktörlerinin Payı.....	68
13. Gıda Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	78
14. Gıda Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	79
15. Gıda Sektörünün Likidite Oranları.....	79
16. Gıda Sektörünün Finansal Oranları.....	80
17. Gıda Sektörünün Devir Hızları	81
18. Gıda Sektörünün Karlılık Oranları.....	82
19. Tekstil Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	84
20. Tekstil Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	84
21. Tekstil Sektörünün Likidite Oranları.....	85
22. Tekstil Sektörünün Finansal Oranları.....	85
23. Tekstil Sektörünün Devir Hızları.....	87
24. İmalat Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	88
25. İmalat Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	89
26. İmalat Sektörünün Likidite Oranları.....	89
27. İmalat Sektörünün Finansal Oranları.....	90
28. İmalat Sektörünün Devir Hızları.....	91
29. İmalat Sektörünün Karlılık Oranları.....	91
30. Ticaret Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	93
31. Ticaret Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	94
32. Ticaret Sektörünün Likidite Oranları.....	94
33. Ticaret Sektörünün Finansal Oranları.....	95

34. Ticaret Sektörünün Devir Hızları.....	96
35. Ticaret Sektörünün Karlılık Oranları.....	96
36. Turizm Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	98
37. Turizm Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	99
38. Turizm Sektörünün Likidite Oranları.....	99
39. Turizm Sektörünün Finansal Oranları.....	100
40. Turizm Sektörünün Devir Hızları.....	101
41. Turizm Sektörünün Karlılık Oranları.....	102
42. Ulaştırma Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	103
43. Ulaştırma Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	104
44. Ulaştırma Sektörünün Likidite Oranları.....	104
45. Ulaştırma Sektörünün Finansal Oranları.....	105
46. Ulaştırma Sektörünün Devir Hızları.....	106
47. Ulaştırma Sektörünün Karlılık Oranları.....	107
48. Hizmet Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı.....	108
49. Hizmet Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı.....	109
50. Hizmet Sektörünün Likidite Oranları.....	109
51. Hizmet Sektörünün Finansal Oranları.....	110
52. Hizmet Sektörünün Devir Hızları.....	111
53. Hizmet Sektörünün Karlılık Oranları.....	112

GRAFİKLER

1. Şirketlerin sağladığı Katma Değerin Dağılım Oranı.....	69
2. Şirketlerin Aktif (Varlık) Yapıları	71
3. Şirketlerin Pasif (Kaynak) Yapıları.....	72
4. Şirketlerin Likidite Oranları.....	72
5. Şirketlerin Finansal Oranlar.....	73
6. Şirketlerin Devir Hızları	75
7. Şirketlerin Karlılık Oranları	76

GİRİŞ

Türk İdari yapısı merkezi idare ve mahalli idare olarak iki ana teşkilattan oluşmuştur. Üniter devlet anlayışının bir sonucu olarak, mahalli idareler merkezi idarenin etkin bir vesayeti altına alınmıştır.

Mahalli İdareler Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına göre mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köylerden oluşmaktadır. Ancak günümüzde nüfusumuzun hızla şehirleşmesi veya şehire göç etmesi belediyeleri ön plana geçirmiş durumdadır.

Organları halk tarafından seçilen belediyelere başta, kendi kanunu olmak üzere birçok kanun görev ve yetkiler vermiştir.

Belediyelerin görevleri arasında ekonomik nitelikli görevler de bulunmaktadır. Bu tür görevlerin bir kısmını kendi bütçe ve muhasebe sistemi içinde kamu hukukuna göre karşılarken, bir kısmını da özel hukuk hükümlerine göre karşılama çabası içine girmişlerdir.

Böylece belediyelerin kamu İktisadi Teşebbüslerine benzer, iktisadi teşebbüsleri doğmuştur. Bunlar ilk önce dönersemaye kuruluşu şeklinde ortaya çıkmış, sonra belediye işletmeleri şeklinde yaygınlaşmış, daha sonra da Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre şirketleşme şekline dönüşmüştür.

Belediye şirketlerinin en yaygın ve aktif olanları, Anonim Şirket'lerdir. Bu şirketler en küçük belediyelerden en büyük belediyelerin ortak olduğu ve yurt geneline yayılmış olan şirketlerdir.

Bunlar özel hukuk hükümlerine göre kurulan ve işletilen kuruluşlar olduğu için belediyelerin tabi olduğu, kayıtlarla kayıtlı olmayan ve onlar gibi sürekli vesayet denetimine tabi olmayan, tamamen serbest piyasa kurullarına göre faaliyette bulunan ticari kuruluşlardır.

Bu çalışma kapsamına, belediye anonim şirketlerinden sermayesinin yüzde 51 ve daha fazlası bir veya birkaç belediyeye ait olan şirketlerin tamamı dahil edilmiştir.

Böylece, belediyelerin etkin olarak yönetiminde olduğu şirketlerin ülke ekonomisindeki yerlerini ve diğer kamu kuruluşlarına ait şirketlerle özel firmaların mukayesesinin anlamlı hale gelmesi ve belediye anonim şirketleri hakkında daha net bilgiye sahip kılınması amaçlanmıştır..

Bu güne kadar, kamu kuruluşlarına ait iktisadi teşebbüsler gibi, belediye iktisadi teşebbüslerinin özellikle de anonim şirketlerinin, çoğunlukla ve çoğunun zarar ettikleri, bu nedenle kapatılmaları veya bundan sonra kuruluşuna mücade edilmemesi gerektiği yönünde yaygın bir kanaat oluşmuştur.

Ancak bir şirketin, üretim faktörlerinden sadece sermayesinin üretimden aldığı paya göre hüküm verilmesi, emek karşılığında alınan ücretin, gayrimenkul karşılığında alınan rantın, finansman gideri olarak ödenen faizin ülke ekonomisindeki yerlerinin hesaba katılmaması gibi bir yanı sıra götürmektedir.

Bu nedenle belediye anonim şirketlerinin ilk kez bütün boyutlarıyla ele alınıp incelenmesi, önce onların bilimsel açıdan mali analize tabi tutulmasıyla daha rasyonel karar almaya götüreceği düşünülmüş ve bu inceleme ve araştırma çalışması yapılmıştır.

Bu çalışmadan beklenen amacın sağlanabilmesi için önce, merkezi idare mahalli idare tanıtımından başlanmış, mahalli idareler içinde belediyelerin, belediyelerin iktisadi teşebbüsleri içinde anonim şirketlerin yeri ve statüsü ve neden bu kuruluşlara gerek duyulduğu detaylara kadar inilerek karanlık nokta bırakılmamış ve bu zincirin hiçbir halkasının koparılmadan ve atlanmadan ortaya konulmasına gayret gösterilmiştir.

Kapsama dahil belediye anonim şirketlerinin ülke genelinde bölge ve illere dağılımları, sektörel dağılımları, istihdam durumları ile sermayenin mülkiyet dağılımları hakkında makro düzeyde bilgi verildikten sonra, bu şirketlerin tekdüzen muhasebe sistemine geçtikleri 1994 yılından sonraki iki yılının mali tablolarının ve bu tablolardan elde edilen gösterge ve sunuşların analiz ve yorumlarına geçilmiştir.

Kapsama dahil şirketlerin son iki yılının değerleri hem bir biriyle mukayese edilmiş hem de aynı sektörde faaliyette bulunan ülke genelindeki kamu veya özel firmaların değerleriyle mukayesesi yapılmıştır. Böylece mali tablolarının analizinde karşılaştırmalı Raporlar Analizi, Yüzde Yöntemi ile Analiz ve Oranlar Analizi tekniklerinden yararlanılmış ve uygulanmıştır.

Şirketlerin önce birleştirilmiş bilanço ve gelir tablosu değerlerinden hareketle genel değerlendirilmesi yapılmış sonra 7 ayrı sektörde faaliyet yapan şirketlerin sektör bazında analizlerine geçilmiş ve yorumlanmıştır.

Sonunda da genel bir değerlendirme ile sonuca varılması amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK İDARİ YAPISI İÇİNDE BELEDİYELERİN YERİ, YAPISI VE GÖREVLERİ

I.1. TÜRK İDARİ YAPISI İÇİNDE BELEDİYELERİN YERİ

I.1.1. GENEL OLARAK İDARİ TEŞKİLATLANMA

Toplumlar kendilerini yönetmek için idari teşkilatlar kurmuşlardır. Bu teşkilatların örgütlenme biçimi her memlekette merkezi ve mahalli olmak üzere en az iki idari birim arz etmektedir. Sorumluluk merkezi ve mahalli idare olmak üzere en az iki otorite arasında bölünmüştür. Federasyonla yönetilen memleketlerde ise bir de federe devletlerin bulunduğunu görmekteyiz. Bunlar bizdeki il özel idarelerine benzer ara otoritelerdir.¹

Vatandaş, hayat şartlarını iyiye doğru götüren hizmetlerin zamanında, yerinde ve yeterli ölçüde yapılması ilgilendirir. Hizmetin mahalli idare, merkezi idare ya da bu ikisi arasında yer alan herhangi bir otorite tarafından görülmesi vatandaş için o kadar önemli değildir. Yani teşkilatlanma bir araçtır, amaç değildir. Onun için bu alanda dengeyi her memleket kendi geleneklerine, tecrübelerine göre ve başka memleketlerdeki denemelerden de ders alarak kurar ve geliştirir.

Ülkemizdeki idari teşkilatlanma esas itibarıyla merkezi ve mahalli idare teşkilatlanmasına uymakla birlikte, bu iki idareden kısmen bağımsız kısmen bağımlı nitelik arzeden Özerk Kuruluşlar, Meslek Kuruluşları, Denetim ve Danışma Kurumları da yer almaktadır.²

Kamu hizmetlerinin tümünün, merkezde teşkilatlanan genel idare kuruluşları tarafından yürütülmesine "merkeziyet" ya da "merkezden idare"; kamu hizmetlerinin bir bölümünün, merkezi idarenin hiyerarşisi dışında teşkilatlanan kuruluşlar tarafından yürütülmesine ise "adem-i merkeziyet" ya da "mahalli idare" adı verilmektedir.³ Günümüzde artık, ne sadece yerinden idare ve ne de sadece merkezi idare ilkesini

¹Fehmi YAVUZ, *Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi*, Ankara, 1966, s.7.

²A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Türkiyenin İdari Yapısı*, Ankara, 1972, s.10.

³Şükrü KARATEPE, *İdare Hukuku*, İzmir, 1986, s.93.

uygulayan ülke yoktur. Ülkeler, bu ilkelerden ikisini bir arada uygulayarak, fakat birine daha fazla ağırlık vererek teşkilatlanmaktadırlar.

Türkiye İdaresinin teşkilatlanmasında merkeziyetçi yönü ağır basan karma bir sistem benimsenmiştir. Temel kamu hizmetlerinin çoğu başkentte bir bakanlığa bağlanan idari kuruluşlarca yürütülmektedir. Son yıllarda yapılan mevzuat değişiklikleriyle, başta belediyeler olmak üzere, mahalli idarelere ağırlık verilmeye ve güçlendirilmeye başlanmıştır.

Anayasamızın 123. maddesinde idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu ve kanunla düzenleneceği, idarenin kuruluş ve görevlerinin merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayandığı belirtilmiştir.

1.1.2. MERKEZİ İDARE TEŞKİLATI

Merkezden yönetim, kamu hizmet ve faaliyetlerinin belli bir merkezden yürütülmesi, bu hizmet ve faaliyetlerin, gerçekleştirilmesi için gerekli olan kamusal gücün merkezi idare elinde toplanması demektir.⁴ Bir de biri siyasi diğeri idari yönden olmak üzere iki türlü merkeziyet vardır. Siyasi merkeziyet, siyasi gücün merkezi otorite elinde toplanması ve ülkede siyasi birliğin sağlanması demektir. Siyasi merkeziyetin olmadığı ülkelerde hukuki birlik de yoktur; devlet egemenliği eyalet, federe devlet ve benzeri yarı bağımsız birimler arasında bölüşülmüştür. Bu nedenle, siyasi yönden merkeziyetin gerçekleştirilmediği ülkelerde, idari merkeziyetten söz edilemez. Buna karşılık siyasi yönden merkeziyetin uygulandığı ülkelerde, idari yönden adem-i merkeziyet yani mahalli idare uygulanabilir.

Günümüzde uygulanan merkezden yönetim birimlerinde yerinden yönetim kuruluşlarına da ağırlık verilmektedir. Genel idare diyebileceğimiz bu merkezi idare "merkez örgütü" ve "taşra örgütü" olarak örgütlenmekte; merkezi otoritelerin almış olduğu kararlar ast-üst ilişkileri içinde ülkenin en ücra köşelerine kadar ulaştırılmakta ve uygulanmaktadır.

Anayasasının 126. maddesinde merkezi idare ile ilgili kurallar düzenlenerek, ülkenin illere ve diğer kademeli bölümlere ayrılacağı ve illerin yetki genişliği ilkesine uygun görev yapacağı ifade edilmektedir.

Kamu hizmetlerinin yürütülmesi konusunda merkezi idarenin sahip olduğu yetkilerden bir kısmının, merkez dışında fakat merkeze bağlı olarak çalışan idari makamlara devredilmesine " yetki genişliği" adı verilmektedir. Bunun uygulanmasında merkezi idarenin başkentte bulunan kuruluşlarının yetkilerinden bir kısmı merkezi idarenin taşradaki kuruluşlarına devredilmektedir. Böylece merkezin yükünü hafifletmek suretiyle, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde surat ve kolaylık sağlanması amaçlanmaktadır.

Anayasada belirlenen ilkelere uygun olarak Türkiye'de Merkezi İdarenin "merkez örgütü" Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar Kurulu ve Bakanlıkları içine alır. Merkezi idarenin "taşra örgütü"de il, ilçe, bucak idareleri dediğimiz "mülki idare kademeleri" ile birkaç ili içine alan "bölge idarelerine" ayrılmaktadır.

⁴KARATEPE, a.g.e., s.93.

I.1.3. MAHALLİ İDARELER TEŞKİLATI

Kamu hizmetlerinin, merkez dışında teşkilatlanan ve merkezin hiyerarşik astı olmayan kamu kuruluşlarınca yürütülmesine "mahalli idare" adı verilmektedir.

Mahalli idare birimleri, kararlarını kendi organları aracılığıyla alan ve gene kendi organları tarafından uygulayan, bu bakımdan merkezi idare karşısında belli ölçülerde bağımsız olan kuruluşlardır.⁵

"Adem-i merkeziyet" veya "yerel yönetimler" de denen mahalli idare örgütlenmesinde bazen "hizmet yönünden" bazen de "yer yönünden" yerinden yönetim sözkonusu olur. Hizmet kuruluşlarının teşkilatlanmasında, belli bir hizmetin yürütülmesi; yerel yönetimlerin teşkilatlanmasında ise, belli coğrafi alandaki hizmetlerin yürütülmesi ölçü alınır. Yani birinde hizmetin kendisi diğerinde ise yürütüleceği coğrafi alan önemlidir.

Ayrıca, yerel yönetim siyasi ve idari olmak üzere de ayrılmaktadır. Siyasi Yerinden Yönetim, doğrudan doğruya devlet yönetimiyle ilgilidir. Mahalli İdareler yasama ve bir dereceye kadar yargısal bir özerkliğe sahipeler siyasal yerinden yönetim sözkonusudur.

Tekci devlet (Üniter Devlet) anlayışında yasama organı, yargı yetkisi, genel olarak idari yetkiler merkezde toplanmıştır. Buna karşılık Federasyon şeklinde teşkilatlanmış olan devletlerde bu, görevlerin çoğu federe devletler arasında bölüştürülmüştür. İşte bu siyasal ve devlete ait yetkilerin federe devletlerle birlikte kullanılmasına siyasal yerinden yönetim denir. İdari Yerinden Yönetimde merkezi idare adına kullanılan bir yetki sözkonusu değildir. Sözkonusu olan bu idareler tarafından, yasama ve yargı erkleri dışında, bir veya birçok kamu görevinin bizzat yerine getirilmesidir.

Ülkemizde siyasal değil idari yerinden yönetim sözkonusudur. O da yasal bazı kısıtlamalara tabidir. Hizmet yönünden yerel yönetimlere Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları ve KİT'ler örnek verilebilir. Yer yönünden yerel yönetimler ise belediyeler, il özel idareleri ve köy idareleridir.

Anayasanın 127. maddesinde Mahalli İdareler ile ilgili kurallar yer almaktadır. Bu madde ile mahalli idareler, "il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunla gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri" olarak tanımlanmaktadır.

Aynı maddenin devamında da "mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunda düzenlenir." denmektedir.

Böylece anayasadaki kurullara paralel olarak çıkartılan yasalarla bu üç mahalli idare teşkilatının il özel idareleri, belediyeler ve köylerin kuruluş ve işleyişleri düzenlenmiştir.⁶

⁵KARATEPE, a.g.e., s.98.

⁶Veysel ATASOY, *Türkiye'de Mahalli İdarelerin Yapısı ve Yeniden Düzenlenmesi*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını no 87, İstanbul, 1992, s.59.

Anayasanın aynı maddesinde "merkezi idare, mahalli idareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amaçları yanında belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir" kükmüne de yer verilmiştir. Böylece mahalli idareler merkezi idarenin vesayet denetimine tabi kılınmıştır. Çünkü merkezi idare ile mahalli idare birimleri arasındaki ilişkiyi kamu yararına sürdürmenin en önemli aracı vesayet denetimidir.⁷

Mahalli İdare kuruluşlarından bazılarının işlemlerinin tamamı, bazılarının işlemlerinin ise bir kısmı vesayet denetimine tabidir. Örneğin İl Özel İdaresinin karar organı olan il genel meclisinin işlemlerinin tümü, merkezi idarenin ildeki temsilcisi olan valinin onayına tabi olduğu halde; belediyelerin en yüksek karar organı olan belediye meclisi'nin işlemlerinden bir kısmı valinin (mülki idare amirinin) onayına tabidir. Vesayet denetimi kesin değildir, Mahalli İdare Kuruluşları, vesayet kararlarına karşı idari yargıda dava açabilirler.

Anayasada yer alan mahalli idarelerle ilgili ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- Mahalli İdareler birer kamu tüzel kişisidir.
- Mahalli İdarelerin genel karar organlarını halk seçer.
- Mahalli İdarelerin seçilmiş organlarının organik sıfatını kazanma ve kaybetmeleri ancak yargı yoluyla olur.
- Mahalli İdarelere görevleriyle orantılı olarak gelir kaynakları sağlanır.
- Mahalli İdareler merkezi idarenin idari vesayet denetimine tabidir.

1.1.3.1. İL ÖZEL İDARELERİ

İl Özel İdareleri 1913 yılında ikinci meşrutiyet döneminde çıkartılmış olan "idare-i Umumiye-i Vilayat" Kanunu ile yönetilen; taşınır ve taşınmaz malları olan, yasasının örgördüğü organları ile belli ve sınırlı, tadat edilmiş görevleri yürütmek üzere kurulan bir tüzel kişiliktir.

Mülki idare kademesi olarak yeni bir il kurulduğunda il özel idaresi de kurulmuş olur.

İl Özel İdaresi, il sınırları içerisinde halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulmuş idari ve mali özerkliği olan bir "yerinden idare kuruluşu"dur.

İller, bir taraftan, merkezi idarenin taşra kuruluşu, diğer taraftan da organları seçimle iş başına gelen il özel idare kuruluşudur. Yani il genel idaresi ile özel idaresinin iki ortak yanı vardır. Bunlardan birisi Vali'nin her ikisinin de başı olması, diğeri de özel idarenin faaliyet alanının da il sınırları içinde kalan bölge olarak belirlenmiş olmasıdır.⁸

İl Özel İdaresi, il genel meclisi, il daimi encümeni ve Vali'den müteşekkil organlarla yönetilen bir tüzel kişiliktir. Bayındırlık, eğitim ve öğretim, tarım, sağlık ve sosyal yardım, iktisadi ve ticari pek çok alanda görevleri vardır. Ancak, sonradan

⁷KARATEPE, a.g.e., s.101.

⁸KARATEPE, a.g.e., s.135.

çıkartılan kanunlarla bu görevlerin pek çoğu merkezi idarenin taşra kuruluşlarına devredilmiştir.⁹ Bu görevler açıkça İl özel idarelerinden de alınmadığı için ikili bir durum devam etmektedir. Son zamanlarda da mahalli idarelerin yetkilerindirilmesi ve güçlendirilmesi yönünde yoğunlaşan düşünceyle, pek çok "mahalli müşterek hizmetin" mahalli idarelere devri yönünde yapılan çalışmalar kapsamında, İl özel idarelerine de, tekrar, peçok görev ve yetkinin devrinden söz edilmektedir.

İl özel idareleri görevlerini, yasaların kendilerine tanıdığı sınırlı gelir kaynakları ile kısmen yürütmeye çalışmaktadır. Gelirlerini tahsil, giderlerini de ödeme yöntemleri merkezi idarenin uyguladığı mevzuata benzer nitelikteki yöntemlerdir.

Bütçe ve kesin hesap uygulamaları da aynı benzerliği gösterir. Hizmeti yürüten personelin tabi olduğu personel rejimi merkezi idarenin tabi olduğu personel rejimidir.¹⁰

Özel İdareleri bugüne kadar kendi idari teşkilatını kuramamıştır. Seçimle gelen bir karar organına sahip özerk bir mahalli idare birimi olarak kurulmuş olmalarına rağmen teşkilat ve görevler açısından merkezi idare organlarıyla tamamen içiçe bulunduğu için, uzun geçmişine rağmen belediyeler gibi halkın benimsediği ve yakından tanıdığı bir "mahalli idare" niteliği kazanamamıştır. Yıllarca il özel idarelerinin karar organı olan il genel meclislerine her ilçeden temsilciler gönderen halk; bu idareyi tanımamakta, kendisine yakın hissetmemektedir. Zira, görevler devlet görevlerine yardımcı olacak biçimde ve yine devlet görevlileri tarafından yürütülmektedir. Kendisine has mahalli görevleri ve mahalli teşkilatı olmayan bu idare, halk tarafından diğer devlet kuruluşlarından farklı görülmemektedir.¹¹

1.1.3.2. BELEDİYELER

Gerçek ve klasik mahalli idare birimi belediyelerdir. Kökleri Roma ve Yunan sitelerine kadar giden ve şimdiki belediye benzeri komünler, şehirlerin orta çağ boyunca krallar, derebeyleri ve kilise ile yaptıkları savaşlardan sonra toplum hayatını en çok etkileyen varlıklar haline gelmişlerdir.

Ülkemizde batı örneği ilk komünü bulmak için yüzyıl kadar öncesine girmek gerekir.¹² Cumhuriyetin ilanından sonra köylerin de tüzel kişiliğe kavuşmasıyla komün sistemimiz, hiç değilse hukuki yönden tamamlanmıştır. Ancak bizde komünler belediye ve köy idareleri olarak ikiye ayrılmıştır. Her ikisinin de ayrı konumu vardır.

Belediyeler 1930 yılında çıkartılan 1580 sayılı Belediye Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu kanuna göre, "belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyetteki müşterek ve medeni ihtiyaçlarını" düzenleyen bir tüzel kişiliktir. Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanı'ndan oluşan 3 organı vardır.

⁹ TOBB Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması, Ankara, 1996, s.83.

¹⁰ Mustafa TEKMEK, "İl Özel İdareleri ve Bölgesel Kalkınma," *Türk İdare Dergisi*, 1988, sayı 380, s. 1-22

¹¹ ATASOY, a.g.e., s.75.

¹² YAVUZ, a.g.e., s.81.

Köyler belediye olmak için yarış halindedir. Bir taraftan köy kanununun köy halkına yüklediği imece mükellefiyetinden kurtulmak bir taraftan da genel bütçeden pay almak ve bazı kaynaklardan yararlanmak için bu yarış hızlanmaktadır. Her yıl belediye sayısına ortalama 30-40 belediye eklenmektedir.

Adı geçen belediye kanununa göre belediyeler son nüfus sayımında nüfusu iki binden çok olan yerler ile nüfusuna bakılmaksızın il ve ilçe merkezlerinde kurulur. Nüfusu ikibini aşan yerlerde belediye, seçmen, vali, il genel meclisi, Danıştay ve Cumhurbaşkanından geçen çok aşamalı bir idari işlemle kurulmaktadır. Bazan bu çok aşamalı işleme gerek kalmadan, nüfusu ikibini geçen yerlerde İçişleri Bakanlığının teklifi ve Cumhurbaşkanının onayı ile de belediye kurulur.

1984 yılında çıkarılan ve sonra 3030 sayılı kanun haline dönüşen 195 sayılı kanun hükmünde karamame ile, merkezinde birden fazla ilçe bulunan büyük şehirlerde, şehrin adını alan büyükşehir belediyesi ile ilçelerde yine ilçelerin adını alan ilçe belediyelerinin kurulması hükme bağlanmıştır. Bu uygulamaya önce İstanbul Ankara ve İzmir illerinde başlanmıştır. Daha sonra özel olarak çıkartılan kanun hükmünde karamamelerle nüfusu fazla olan bazı belediyeler "büyük şehir" statüsüne getirilerek bu yerler de Büyükşehir belediyesi kapsamına alınmış, bu yerlerde ayrıca ilçe statüsüne sahip olmadan bazı "alt kademe belediyeleri" kurulmuştur.

Mahalli İdareler içerisinde il özel idareleri ile köyler kırsal yöreler için kurulan iki mahalli idare birimi olduğu halde, kentsel yöreler için kurulan tek mahalli idare birimi belediyelerdir. Kırsal yörelerden kentsel yörelere doğru sürekli bir nüfus akımı yaşandığından belediyelerin sayıları ve nüfus büyüklüğü de sürekli artış kaydetmektedir.

Cumhuriyetin ilanından önce Türkiye'de sadece 389 belediyenin kuruluşu tamamlanmasına karşılık bu sayı Cumhuriyetin hemen başında 421'e, 1990 yılı sonunda da 2053'e ulaşmıştır. 1923'den 1993'e kadar belediye sayısındaki artış Tablo 1'de gösterilmiştir.¹³

Tablo 1
Belediye

Yılı	Sayısı
1923	421
1930	492
1935	505
1940	549
1945	583
1950	628
1955	809
1960	995
1965	1062
1970	1303
1975	1654
1980	1727
1981	1587
1983	1678

¹³ATASOY, a.g.e., s. 109.

1984	1704
1985	1719
1986	1802
1987	1911
1989	2032
1990	2061
1991	2378
1992	2550
1993	2710

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü

Bu tabloda 1980 yılında 1727 olan belediye sayısının 1981 yılında 1587'ye inmesinin nedeni, büyük şehirlerin yakınında kurulan belediyelerin bir plan dahilinde ana belediyelere bağlanmasını öngören Milli Güvenlik Konseyinin 34 sayılı kararı ile bu karara dayanarak birçok belediyenin tüzel kişiliğine sıkıyönetim kanunları tarafından son verilmiş olmasıdır.

Belediyelerin nüfus gruplarına göre dağılımı ise, 1990 genel nüfus sayımı sonuçlarına göre, Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

<u>Nüfus Gubu</u>	<u>Belediye Sayısı</u>	<u>%</u>	<u>Nüfus Toplamı</u>	<u>%</u>
2.000'den az	132	6,4	223.679	0,6
2.001-5000	1057	51,5	3.387.447	8,9
5.001-10.000	384	18,7	2.578.352	6,8
10.001-20.000	206	10,0	2.764.404	7,3
20.001-50.000	139	6,8	4.160.621	11,0
50.001-100.000	62	3,0	4.084.175	10,8
100.001-250.000	42	2,0	6.974.188	18,4
2500'den fazla	31	1,5	13.742.713	36,2
Toplam	2.053*	100,0	37.911.579	100,0

Kaynak : İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. *Bu sayı hergün değişmektedir.

1990 yılında yapılan son nüfus sayımı sonuçlarına göre, toplam 2.053 belediye sınırları içinde 37.911.579 vatandaşımız yaşamaktadır. Nüfusumuzun o zaman 56.483.035 olduğunu dikkate aldığımızda, toplam nüfusumuzun % 67,1'inin belediye sınırları içinde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Bu tabloya göre belediyelerimizin daha çok alt nüfus grupları içinde yer aldığı görülmektedir. Bu da belediyelerimizin şehir hayatının zorunlu kıldığı bir düzenlemeye geçişten ziyade; devletin belediye olan yerlere sağladığı imkanlardan yararlanma

çabası sonucu oluştuğunu göstermektedir. Tablodan çıkan bir diğer sonuç da, belediye sınırları içinde yaşayan toplam nüfusun %54,6 sının nüfusu 100.000'in üzerindeki şehirlerde toplanmış olması, %35'inin de nüfusu 250.000'in üzerindeki yerlerde toplanmış olmasıdır.

Belediyelerin yetki ve görev alanı belediye sınırlarının içidir. Bu sınırları da, 80.000 den az nüfusu olan yerlerde belediye meclisinin kararı ve mahalli idare kurulunun görüşü alındıktan sonra il idare kurulunun onayıyla; 80.000 den fazla nüfusu olan yerlerde ise, belediye meclisi kararı, idare kurulunun uygun görüşü, İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunun onayıyla kesinleşir.

Görüldüğü gibi, önemli bir mahalli idare birimi olan belediyelerin kuruluşundan itibaren "idari vesayet" denen merkezi idarenin denetim mekanizması başlamaktadır.

Belediyeler mahalli idare kuruluşlarının hem kilit taşıdır, hem de halka en yakın olanıdır. Dolayısıyla en çok konuşulan, tartışılan ve eleştirilen mahalli idare kuruluşları belediyelerdir. Belediyelerin ifa ettikleri hizmetleri yetersizlik ve gecikme anında tepkiye dönüşebilmektedir. Hemşehrilerin bu konudaki hassasiyeti ve tepkisi giderek artmaktadır.

Yasal açıdan belediyeler hizmet üreten ve ürettikleri hizmeti, belde halkına sunan kuruluşlardır. Siyasal nitelikleri ve işlemleri yoktur. Hatta karar organlarının siyasi konuları görüşmeleri ve ilgili kanunda öngörülen dönemler ve süreler dışında toplanmaları yasaktır. ancak, uygulamadaki durum yasalarda öngörüldüğü gibi değildir. Bugün için belediyeler fiilen hizmetin yanısıra, hatta bazı dönemlerde hizmetin de ötesinde, hizmeti ikinci plana iterek politika üreten kuruluşlar haline gelmişlerdir.¹⁴

1.1.3.3. KÖYLER

Mahalli idare birimleri içinde en küçüğü köy idareleridir. 18 Mart 1924 tarih ve 442 sayılı "Köy Kanunu" ile cumhuriyetin ilk yıllarında düzenlenmiştir. Köyler ancak bu kanunda tüzel kişiğe sahip olmuşlardır. Bu kanuna göre "köy, bir yerden bir yere götürülebilen veya götürülemeyen mallara sahip olan ve bu kanunla kendisine verilen işleri yapan, nüfusu iki binden aşağı olan, cami, mektep, otlak, yayla, bataklık gibi orta malları bulunan, toplu veya dağınık evlerde oturan insanların bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte oluşturdukları bir varlıktır."

Köyler, İçişleri Bakanlığının idari bir kararı ile kurulur. İdare bu kararı, talep üzerine veya kendiliğinden verebilir. Bir yerleşme biriminin köy kanununun kapsamına alınabilmesi için, talep olduğunda veya idare kendiliğinden bir yeri Köy Kanunu kapsamına almak istediğinde önce o yerin sınırları içerisinde bulunduğu İl İdare Kurulu ile İl Genel Meclisinin, daha sonra da Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığının görüşleri alınır. Bu görüşler doğrultusunda İçişleri Bakanlığı, yerleşim yerinin köy tüzel kişiliğe kavuşmasını uygun görürse, köy kanunu kapsamına alınmasına, köy kurulmasına karar verir.

¹⁴TOBB Komisyonu, a.g.e., s. 119.

Köy idaresinin görevleri Köy Kanununun 12. maddesinde "Zorunlu İşler" ve "İsteğe Bağlı İşler" olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Yeterli gelir kaynağına sahip olmayan köy idarelerinin, zorunlu işleri 37 kalem, isteğe bağlı işleri de 32 kalem halinde sayılmıştır. Ancak bu görevlerden zorunlu olanları bile merkezi idare yerine getirmeye çalışmaktadır.

Köy tüzel kişiliğinin köy demeği, ihtiyar meclisi ve köy muhtarı olmak üzere üç organı vardır. Köy demeği ve ihtiyar meclisi karar, köy muhtarı ise köyün yürütme organıdır. Köy kanununa göre köy muhtarını ve ihtiyar meclisi üyelerini seçmeye hakkı olan kadın ve erkek köylülerin toplanmasına köy demeği denir. Diğer bir deyişle köyün seçmenleri köy demeğini oluşturur. 4 ile 6 kişiden oluşan ihtiyar meclisi köyün yürütme kuruldur. Bu kurulun başkanı da köy muhtarıdır. Köyün imamı ve öğretmeni de bu kurulun tabii üyesidir.

Köy bütçeleri hali hazırda İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan "Köy Hesap Talimatı" na göre hazırlanmakta ve harcanmaktadır. Ancak bütçe rakamları geçekci olmayıp, mevzuat gereği yerine getirilmesi zorunlu olan bir işlemin şeklen ifasından ibarettir.

Köy idarelerinin iki ana gelir kaynağından biri salma biri de imecedir. Her ikisi de 1924 yılından beri değişmemiştir. Salma hane başına 20 TL'yi geçmeyen nakdi, imece de bedeni bir yükümlülüktür. Köy Kanununun çıkarıldığı yıllarda, 1 ABD Dolayının 0,78 TL olduğu göz önüne alındığında, salmanın o günkü değerinin azımsanmayacak bir miktar olduğu düşünülmelidir.

Filiyatta bu idarelerin fonksiyonel varlığından söz etmek pek mümkün değildir. Çünkü, köy hizmetlerinin gerçekleştirilmesini merkezi idarenin bir kuruluşu olan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü üstlenmiştir. Köyleri ilgilendiren bazı hizmetler ise il özel idareleri tarafından yürütülmektedir. Muhtarın maaşı dahi merkezi idarece ödenmektedir.

Kısacası köy idareleri, şeklen, birer mahalli idare birimi gibi örgütlenmiş ise de, hizmetleri merkezi idare kuruluşlarınca veya bir diğer mahalli idare birimi olan İl Özel İdarelerince yürütülen, fonksiyonel olmayan mahalli idare birimleridir.

1990 yılında, 35.545 köyde 20.991.000 kişinin yaşadığı köy başına ortalama 590 kişi düştüğü, köylerin %61'inin nüfusunun ise 500'den az olduğu tesbit edilmiştir.¹⁵

Kırsal kesimde köylerle, nüfusu 150'den az olduğu için köy statüsüne sahip olmayan ve kom, mezra, divan, oba gibi adlarla anılan yerleşim yerlerinin sayısı 80.000'e ulaşmaktadır.

Köyler de, diğer mahalli idare birimleri gibi, merkezi idarenin vesayet denetimine tabidir. Köy yönetimlerinin işlemlerinden;

- Köy demeğinin köyün isteğine bağlı işlerini zorunlu hale getiren kararları,
- Köy Bütçeleri,
- Bütçede fasıldan fasıla aktarma yapan kararları,
- İhtiyar Meclisince alınan kamulaştırma kararları,
- İki den fazla imamı bulunan köylerde ihtiyar heyetine katılacak olanı,

¹⁵TOBB Komisyonu, a.g.e., s.136.

Mülki Amirin onayına tabidir.

Ayrıca, il ve ilçe idare kurulları, ihtiyar meclisince çizilen köy sınırlarını onaylar, yasada belirtilen durumun tesbiti halinde muhtarın görevine son verir.

1.1.3.4 MAHALİ İDARE BİRLİKLERİ

Mahalli İdareler, Anayasasının 127. maddesinin 6. fıkrasındaki hükme göre "belirli kanun hizmetlerinin görülmesi amacıyla, kendi aralarında Bakanlar Kurulu izniyle birlik kurabilirler". Aynı tür mahalli idare kuruluşları kendi aralarında veya farklı mahalli idare birimleriyle birlik oluşturabilirler. Mesela İl Özel İdareleri kendi aralarında belediyeler kendi aralarında, ve köy idareleri kendi aralarında ayrı ayrı birlikler kurabilecekleri gibi; il özel idareleri ile belediyeler köy idareleri ile de öteki mahalli idare kuruluşları bir araya gelerek karma birlikler oluşturabilirler.

Genel olarak belli bir amacı gerçekleştirmek için kurulan bu "hizmet birlikleri" önceleri ilçe kaymakamlarının öncülüğünde kurulmaya başlanmış sonra bu birliklere beldeler de dahil edilmiş daha sonra da özel idare ve belediyeler kendi aralarında bölgesel birlikler kurmaya yönelmişlerdir.

Şimdi hemen hemen her ilçede birer "köylere hizmet götürme birliği" kurulmuş, durumdadır. Yeni kurulanlar ise "Mahalli İdareler Birliği" adı altında kurulmaktadır. Bu birlikler il özel idaresine benzer bir ilçe özel idaresi kuruluşunun bulunmadığından bu boşluğu doldurmak amacıyla kurulmuştur. Kurulmaları, fonksiyonel hale getirilmeleri ve aktivitelerini devam ettirmeleri tamamen birlik başkanı durumunda olan kaymakamların kişisel çabalarına ve yeteneklerine bağlı kalmıştır.

Bazı birlikler sadece adını koruyabilirken bazıları da bulunduğu ilçe belediyesinin bütçelerini aşan yatırım harcamaları yapar hale getirilmiştir.

Kuruluşları isteğe bağlı olan bu birliklerin, mahalli idarelerini hukuki statülerine sahip olduklarını; birlik başkanı, birlik encümeni ve birlik meclisinden oluşan organları vasıtasıyla ve tüzüklerine göre icraat yaptıklarını ancak, hepsinin uyacakları tek düzen bir bütçe ve muhasebe nizamına sahip ve tabi olmadıklarını belirtmek gerekir.

Meclis ve encümen birliğin karar, başkan da yürütme organıdır. Birlik meclisi birliği oluşturan mahalli idarelerin meclis üyelerinden seçilir. Bu meclis de birlik başkanını ve encümenini seçer.

Bu birlikler de mahalli idareler gibi merkezi idarenin idari vesayetine tabidir. İçişleri Bakanlığı denetim elemanlarıncı periyodik olarak denetlenmektedir.

1.1.4. MERKEZİ İDARE İLE MAHALİ İDARE İLİŞKİLERİ

Merkezi İdare ile mahalli idarelerin ilişkileri ülkeden ülkeye farklılıklar göstermekle beraber, en belirgin ortak benzerlik üst üste ilişkisinin sözkonusu olmamasıdır. Ancak devleti temsil eden merkezi idarenin daha hakim ve gözetimci bir rol oynadığı bir gerçektir.

Ülkemizde mahalli idarelerin merkezi idarenin bir uzantısı gibi görüldüğünü söyleyebiliriz. Fransa'dan alınan maalli idareler sistemimizde asıl amaç merkezi yönetimi güçlendirmektir.

Anayasasının mahalli idareleri "mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak üzere kurulan" idareler olarak tanımlarken, kuruluş esaslarının "Kanunla" belirleneceğini de hükme bağlamıştır. Yasalarımızda mahalli idarelerin görev ve yetkileri merkezi idare üzerinde toplamaya yönelik olarak düzenlenmiştir. bu da vatandaşın içinde bulunduğu mahalli idareye karşı ilgisini azaltmıştır. Merkezi idare bugün ülke genelinde tüm kaynakları toplayan ve onun az bir kısmını mahalli idarelere aktaran bir yapıya sahiptir.

Günümüzde mahalli idarelere tam olarak ne "müşterek mahalli ihtiyaçları karşılama" yetki ve görevi verilmiş ne de bunları karşılayacak gelir kaynağı verilmiştir.

Halen belediyeler, nüfus esasına göre dağıtılan genel bütçe vergi gelirlerinden paylar dışında, yine İller Bankasında toplanan çeşitli yardım fon ve kredilerden yararlanmaktadır. Özel idarelerle ilgili olarak, nüfus esasına göre, gönderilen pay ve özel idare fonu mahalli idareler fonu İller Bankasında toplanmakta ayrıca özel idareler de, belediyeler gibi bunların kredilerinden yararlanmaktadır. Köyler de, belediye ve özel idareler gibi İller Bankasının ortağı olduğundan, bunların yardımlarından ve kredilerinden sınırlı olarak da olsa yararlanmaktadır.

Merkezi yönetim Mahalli İdarelere mali desteğin yanında teknik yardım da yapmaktadır. Belediyelerin hali hazır durumlarının haritalarının ve imar planlarının yapılmasında su, kanalizasyon gibi büyük ihale işlemlerinin yapıp yürütülmesinde iller Bankasının yardımcı olması bu tür teknik yardımlara örnektir.

Mahalli idarelerin idari ve mali özerklikleri asıl ilke olmakla beraber, hiçbir ülkede idare sınırsız bir özerklikten bahsetmek mümkün değildir. Bu idarelerin kararları, eylem ve işlemleri, organları ve personeli üzerinde merkezi yönetim idari vesayet denilen denetim görevini üstlenmiştir. Bu denetimin kapsamı ülkeden ülkeye değişiklik gösterir. Bu hiçbir zaman hiyerarşik denetim anlamına gelmez.

Anayasaya göre idari vesayet şu amaçların gerçekleştirilmesi için öngörülmüştür:

- İdarenin bütünlüğünün sağlanması.
- Kamu görevlerinde birliğin sağlanması.
- Toplumun yararının korunması.
- Mahalli ihtiyaçların gereği.

Ülkemizde idari vesayet yetkisini kullanmaya mahalli en büyük Mülki Amiri ,il ve ilçe idare kurulları, İçişleri Bakanlığı, ilgili bakanlıklar, Danıştay ve Sayıştay yetkilidir.

Bu vesayet denetimi de, mahalli idarenin kararlarının onaylanması, ertelenmesi veya geciktirilmesi, bazına veya dağıtılması, yerine geçmesi, özünün biçiminde gerçekleşmektedir.¹⁶

¹⁶ATASOY, a.g.e.,s. 68.

Hasılı, merkezi idare ile mahalli idare arasındaki ilişkiler, mahalli idare biçiminin kuruluşundan feshine kadar; organları, personeli, gelir kaynakları harcamaları ve görevleri üzerinde "İdare bir bütündür" anayasal ilkesi içersinde, sürüp gitmektedir.

I.2. BELEDİYELERİN İDARİ YAPISI

I.2.1. BELEDİYELERİN KURULUŞU

Belediye teşkilatlarını düzenleyen 1580 sayılı Belediye Kanununa göre "belediye, beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyette müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyettir."¹⁷

Bir köy veya meskûn sahaları arasında merkez kabul edilecek yere en fazla 500 metre mesafeleri bulunan bir kaç köyün veya köy kısımlarının veyahut çeşitli köy kısımlarının birleşerek belediye kurabilmeleri için, nüfusları tutarının son nüfus sayımına göre 2.000'den fazla olması, köy ihtiyar meclisinin bir mazbata ile veya seçmenlerinin en az yarısından fazlasının yazılı olarak mahallin enbüyük mülkiye memuruna müracaat etmesi veya valinin re'sen bu işe lüzum görmesi lazımdır.

Bu durumda valinin ilgili seçmenlerin oylarının alınması hususundaki talebi üzerine mahalli seçim kurulları en az 15 gün içinde belli ve ilan olunacak gün ve yerde seçmenleri oy vermeye davet ederek, belediye meclisi üyelerindeki usul ve şartlar dairesinde köy veya kısımlarının ayrı ayrı oylarını alır ve sonucu bir tutanakla valiliğe bildirir.

Valilikce işlem il genel meclisine intikal ettirilir. Meclisce, kurulacak belediyenin gelirlerinin kanunlarda yazılı hizmetlerin ifasına yetip yetmeyeceğine ve teklifin faydalı olup olmayacağına dair alınacak karar valiliğin görüşü ile birlikte İçişleri Bakanlığına gönderilir.

İçişleri Bakanlığı belediye kurulması ile ilgili dosyayı Danıştaya sunar. Danıştayın kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile o yerde belediye kurulur.

İl ve ilçe merkezlerinde, nüfusları ne olursa olsun, belediye kurulması mecburidir. Ayrıca, belli bir arazi üzerinde hükümetçe yeniden kurulan ve nüfusu 2000' den fazla olan yerlerde İçişleri Bakanlığı'nın teklifi ve Cumhurbaşkanı'nın tasdiki ile belediye kurulur.

Büyükşehir belediyeleri ise kanunla kurulur.

Bugün ülkemizde 2.000 nüfuslu bir beldeden yaklaşık 10.000.000 nüfuslu İstanbul Belediyesine kada uzanan nüfus farklılığı içinde 2818 adet belediye mevcuttur. Bunlardan 15'i Büyükşehir belediyesi, 65'i İl belediyesi, 849'u İlçe belediyesi, 1889'u da Kasaba,diğer adıyla Belde, belediyesidir. Halen de bu sayı hergün artmaktadır.

¹⁷1580 Sayılı Belediye Kanunu'nun 1. maddesi. Yürürlüğe girişi 1930 yılı.

I.2.2. BELEDİYENİN ORGANLARI

Belediye Meclisi, Belediye Encümeni ve Belediye Başkanı belediyenin idari organlarıdır. Bunlardan, başkan yürütme, karar organlarıdır.

Büyükşehir belediyelerinde ve alt kademe belediyelerinde de aynı organlar bulunur.

I.2.2.1. BELEDİYE MECLİSİ

Belediye meclisi belediyenin en büyük karar organıdır. Millet Vekili seçimlerinde olduğu gibi üyeler seçmen tarafından doğrudan seçilir. Belediye meclisine seçilecek üye sayısının hesaplanmasında siyasi partilerin aldıkları oy gözönüne alınır.

Belediye meclisinin üye sayısı beldenin nüfusuna göre değişir. Hiçbir zaman 9'dan az 55'den fazla olamaz. Büyükşehir belediye meclisleri ise, büyük şehrin sınırları içerisinde bulunan ilçelerden her birinin belediye meclisi üyelerinden beşte birininin katılması ile oluşur. Bu üyelerin belirlenmesinde üyelerin ilçe meclisliklerine seçilmelerindeki sıra esas alınır. İlçe belediye başkanları aynı zamanda büyükşehir belediye meclisinin tabii üyeleridir.

Belediye meclislerine Belediye Başkanı başkanlık eder. Yılda 3 kez olağan toplantı yapar. Gerektiğinde olağanüstü toplantı yapılabilir.

Belediyelerin genel karar organları olan meclisin başlıca görevleri, belediye bütçesi ve kesin hesabını karara bağlamakla, belediye meclislerine verilen vergi ve ücret tarifelerini belirlemek, belediyeye ait yönetmelikleri çıkarmak, borç verme ve almaya karar vermek, beldenin imar planı ve programını belirlemektir.

Yasada belirtilen, yasak işlem ve eylemlerden birinin tahakkuku halinde belediye meclisleri idari yargı kararıyla feshedilir.

I.2.2.2. BELEDİYE ENCÜMENİ

Belediye karar organlarından ikincisi belediye encümenidir. Encümen belediye başkanı, belediye meclisince seçilmiş üyeler ve daire başkanlarından oluşur. Seçilmiş üye sayısı 2'den az, daire başkanlarının yarısından fazla da olamaz.

Büyükşehir Belediye encümeni ise, Büyükşehir Belediye Başkanı veya vekil tayin edeceği birisinin başkanlığında, Genel Sekreter, İmar, Fen, Hukuk, Hesap ve Yazı İşleri ve personel işlerini yürüten birimin başkanlarından oluşur.

Belediye encümenlerinde, il daimi encümeni ve köy ihtiyar meclisinin aksine, tabii üyeler bulunur ve çoğunlukta. Büyükşehir belediyelerinde ise, encümen üyelerinin tamamı, belediye başkanı veya vekil kılacağı birisinin başkanlığında ki, bu vekil genelde genel sekreter olmaktadır, yasada belirtilen daire başkanı ve amirlerinden oluşur. Bu durum, zaman zaman, belediyelerin anti demokratik olduğu ve muhtariyetlerine ters düştüğü eleştirilerine neden olmaktadır.¹⁸

¹⁸YAVUZ, a.g.e. ,sh. 114.

Belediye encümeni her zaman toplanabilen, sürekli ve aktif görevli karar organıdır. Belediye meclisinin toplantı halinde olmadığı zamanlar bu organa verilen görevleri yapar.¹⁹

Belediye encümeninin gündemini belediye başkanı belirler.

Başlıca görevleri, aylık hesapları incelemek, bütçede fasıllar arası aktarmaları yapmak, ihale komisyonu görevlerini yapmak, belediye cezalarını vermektir.

1.2.2.3. BELEDİYE BAŞKANI

Belediye Başkanı, belediye tüzel kişiliğinin başı ve yürütme organıdır. Belde seçmenlerince çoğunlukla ve 5 yıl için seçilir. Belediyenin en büyük idari amiri olarak, meclis ve encümenca alınan kararları uygular. Başta belediye zabıtası olmak üzere belediyede çalışan kamu görevlilerini atar. Belediye mallarını idare eder. Gelirleri ve alacakları takip ve tahsil ettirir. Mahkeme ve diğer kamu kuruluşlarında belediyeyi temsil eder veya ettirir.

Belediye başkanları, seçilme şartlarını kaybetmelerinin ortaya çıkması durumundan başka, meclisin yetersizlik kararı vermesi halinde de başkanlıktan yargı kararıyla düşer.

Belediye Başkanı izinli veya hasta olduğunda veya görevli olarak belde dışına çıkması gerektiğinde meclis üyelerinden birini vekil tayin eder.

1.2.3. BELEDİYELERDEKİ KAMU GÖREVLİLERİ

Belediye memurları, halen merkezi idarenin memurlarının tabi olduğu 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidirler. Memur, sözleşmeli personel ve geçici görevli personel istihdamı bu kanunda yazılı hükümlere göre yürütülmektedir. Yani ne mahalli idarelerin ne de belediyelerin kendi personel kanunu bulunmamaktadır. Belediyede çalışan daimi ve geçici işçiler de 1475 sayılı İş Kanununa göre istihdam edilmektedirler.

Belediye görevlilerinin kadroları belediyece düzenlenir. Bu kadrolar Devlet Personel Başkanlığı ve Bakanlar Kurulunun onayıyla kesinleşir.

Belediyeler, görevlilerini bu kadrolara, diğer kamu kurumlarının tabi olduğu usullere uymak kaydıyla, kendileri atarlar. Maaşlarını da, memurlarinkini merkezi idarece belirlenen esasları işçilerinkini de asgari ücret ve toplu sözleşme esaslarına uymak kaydıyla kendi bütçelerinden öderler. Yani belediyeler, personel kadrolarının tesbitinde, bu kadrolara atama yapmakta ve ücret ödemekte merkezi idarece belirlenen esaslara uymak zorundadırlar.

Halen 2331 belediyede toplam 38.068.236 vatandaş yaşamaktadır. Bu belediyelerde çalışan toplam memur sayısı 156.713 sürekli işçi kadro sayısı 156.713, geçici işçi sayısı 83861, toplam personel sayısı ise 395.337'dir. Her 500 nüfusa düşen

¹⁹Fatih UĞURLU, *Belediyelerin Yeniden Yapılanmaları ile ilgili Çözüm Önerileri*, DPT yayını, Ankara, 1995, sh.15.

personel sayısı 5.20' dir. Sadece memur kadroları esas alındığında bu sayı 2.03. olmaktadır.²⁰

Küçük belediyeler büyük belediyelerin nüfusuna oranla daha fazla personel çalıştırmaktadırlar. Ayrıca kalkınmada öncelikli illere bağlı belediyelerde ihtiyaçtan fazla personel istihdam edilmektedir.

Büyükşehir belediyelerinde ise oran dahada dengesizleşmektedir. Her 500 kişiye ortalama 3.40 kişi düşmekte iken bu oran Mersin Büyükşehir Belediyesinde 16.55 ile ön sırayı almakta, son sırayı ise 1.22 ile Adana Büyükşehir Belediyesi almaktadır. Ancak bu personel sayı ve oranlarına belediye şirketlerinde istihdam edilen personel sayısı dahil edilmemiştir.

Almanya'da her 500 kişiye düşen personel sayısı 1'in üzerinde değildir. Ülkemizde bu oran 5.20 dir. Halbuki Almanya'daki tüm kamu hizmetlerinin 2/3'ünü, Türkiye'de ise 1/10'unu belediyeler üretmektedir. üretilen hizmete göre ise ülkemizde her 500 kişiye düşecek personel sayısı 34'e çıkmaktadır. Yani personel sayımız Almanya'daki belediyelere göre 34 kat fazladır. Bunun nedeni de ülkemizdeki aşırı işsizlik sorunudur. Belediyeler ve bu konuda büyük bir baskı altındadır.

Aslında yukarıda belirtilen belediyelerdeki toplam geçici işçi sayısı 83.861 değil, 200.000'i geçmekte olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, belediyeler genelde işçi ve memur kadrolarını kullanmak yerine, istihdamı daha kolay olan geçici işçi çalıştırmayı tercih etmektedirler. Nitekim 1992 yılında memur kadrosu doluluk oranı %33.8, işçi kadrosu doluluk oranı %83,9' dur.²¹

Belediye personelinin niteliklerinin belirlenmemiş olması, niteliksiz büyük işsiz kitlesinin, tek iş bulabilecekleri yer olarak belediyeleri görmelerine neden olmuştur. Hatta buralarda çalışan memurlar kendilerini, diğer kamu kurumlarında çalışan memurlara göre, 3.sınıf memur kapasite ve değerinde görmekte veya görülmemekte olduklarını itiraf etmektedirler.

Belediyelerdeki personel istihdamında ülke genelinde ve bölgeler arasında da bir dengesizlik gözlenmektedir. Akdeniz bölgesinde 172 kişiye, Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 165 kişiye, Marmara bölgesinde 156 kişiye, Doğu Anadolu bölgesinde 153 kişiye, İç Anadolu bölgesinde 142 kişiye, Karadeniz bölgesinde 137 kişiye bir belediye personeli düşmektedir.²²

Belediye bütçelerinde personel harcamalarının payı her geçen gün artmaktadır. Bu da yatırım harcamalarına ayrılacak payı sürekli düşürmektedir.

²⁰Fahri ÖZTÜRK, *Yerel Yönetimler Sorunları Çözüm Önerileri*, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu Yayınları 1, Ankara 1996, s.215.

²¹DPT, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, *Mahalli İdareler ve Büyükşehir Yönetimi*, Yayın no 2364/431, 1994 s.59.

²² DPT, *Mahalli İdareler ve Büyükşehir Yönetimi*, s. 58.

I.2.4. BELEDİYELERİN GÖREVLERİ

Belediyenin görevleri 1580 Sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinde 76 kalem halinde sayılmıştır. Bunlardan başka belediyeye görev veren pek çok kanun ve tüzük bulunmaktadır.

Belediye görevleri sağlık, bayındırlık, ulaşım, imar, sosyal kültürel, esenlik, ekonomik gibi önemli konularla ilgilidir. Bu görevlerin bir kısmı "zorunlu" bir kısmı da "isteğe bağlı"dır. Bu ayırmada belediyelerin yıllık bütçeleri ölçü alınır. Bütçe rakamları yüksek olan belediyeler için zorunlu olan bazı görevler, fakir belediyeler için isteğe bağlı görevler olarak kabul edilmiştir. ancak yasada öngörülen limitlerin bugün anlamsız hale gelmesinden dolayı da isteğe bağlı görevler de her belediye için artık zorunlu hale gelmiştir.

1930 Yılında çıkarılan Belediye Kanununda, çoğu fiilen merkezi idare tarafından yürütülen hizmetler de belediye görevleri arasında sayılmıştır. Ancak, bugün belediyeler gerek kaynak yetersizliğinden gerekse yeterince kurumsallaşmamasından bu görevlerin çoğunu yapamaz hale gelmiştir. Belediyelere verilen görevler belediyelerin gücünü aşar niteliktedir. Ayrıca uygulamada çeşitli kanun, tüzük ve yönetmeliklerle de belediyelere pekçok görev verilmiştir.

Belediye kanununun 15. maddesinde "liste usulü" ile verilen çok sayıda görevin yanında 19. madde ile de ayrıca bir "genel yetki ilkesi" kabul edilerek; belediyeler önce kanunla kendisine görev olarak verilen ve sıralanan görevleri yerine getirdikten sonra, belde halkının ortak ve medeni ihtiyaçlarını giderecek her türlü "teşebbüs"de bulunabilecekleri de öngörülmüştür.

Adı geçen yasanın 15. ve 16. maddelerinde düzenlenen görevler aynen şöyle belirlenmiştir.²³

A- Geliri Ne Olursa Olsun Bütün Belediyeler İçin Zorunlu Görevler:

"1-Umuma açık olan yerlerin, temizliğine, intizamına bakmak.

2- Yenilecek, içilecek ve umumun sıhhatine yönelik kullanılacak şeylerin yerlerinin, mahsus kanun nizamname veya talimatnamesine uygunluk kontrolü yapmak.

3- Umumun yiyip içmesine, yatıp kalkmasına taranıp temizlenmesine, eğlenmesine mahsus lokanta birahane, gazino kahvehane, meyhane, han, otel, hamam, sinema, tiyatro, bar, dansing ve emsali yerlerin ve bu mahallerde satılan ve kullanılan şeylerin temizliğine, sıhhiğine ve sağlamlığına dikkat etmek ve kanun ve talimatname gereğince bu gibi yerlerin işletilmeleri için gece ve gündüz açık kalmalarına ve inzibatı sebeplere nazaran zabıtaca verilecek ruhsat üzerine sınıflama ve tariflerine göre bunlar için ruhsatname vermek açık ve kapalı bulunacağı saatleri mahalli en büyük mülkiye amirinin de onayı alındıktan sonra tayin eylemek, ücret tarifelerini tanzim ve tasdik etmek, çalışanların ehliyet ve sıhhat yönünden uygun olup olmadığına karar vermek, izin veya menetmek.

²³UĞURLU, a.g.e., s. 19-33.

Ütücüler, kolacılar, lekeçiler , giyim ve ev eşyası temizleyici ve boyacıları, ayakkabı tamirci ve boyacıları ve emsallerine ait ücret tarifelerini, mesleki teşekküllerin de görüşünü almak suretiyle tanzim ve tasdik etmek.

4- Salgın ve bulaşıcı insan ve hayvan hastalıklarının önüne geçmek ve yayılmasına mani olmak için mahsus kanun, nizamname veya talimatnameleri mucibince tatbik edilen tedbirler hakkında hükümet teşkilatıyla birlikte çalışmak.

5- Ölenleri muayene etmek ve gömülmesine ruhsat vermek ve belediyelerce gösterilen mezarlıklardan başka yerlere ölü gömdürmemek, ücretli ücretsiz olan cenazeleri fenni şartlar dairesinde teçhiz, tekfin ve nakletmek, gömmek ve belediye mezarlıkları ve fenni cenaze yıkama yerleri tesis ve idare etmek ve hayvan ölülerini yaktırmak veya gömdürmek.

6- Sıhhi şartları kapsıyan belediye mezbahanesinden başka yerlerde kasaplık hayvan kestirmemek.

7- Belediye depolarından başka yerlerde kanun ve nizam ve talimat ve muayyen miktar haricinde kabili yanıcı ve infilak maddeler bulundurmamak, buna riayet etmeyenlerin mallarını belediye deposuna kaldırmak ve yarı bedelini ceza olarak belediyeye almak.

8- Mürebbiye, sütnine, hizmetçi, aşçı, çamaşırcı, uşak, hamal, şoför, arabacı, kayıkçı, berber, gıda maddeleri satıcısı, süthanelerde hizmet edenlerle süt satanlar ve emsali ve halk ile temas eden hizmet erbabı işçilerin sıhhi ve fenni muayenelerini yaptırmak, ehliyet ve sıhhat vesikaları alanların çalışmalarına izin vermek ve bunları daimi tescil ederek kayıtlı olmayanları menetmek (kayıkçıların ehliyetini tayinde mahalli liman reislerinin mütalaası alınacaktır).

9- Belediye sınırları dahilindeki tren hariç kara ve deniz, göl, nehir araçlarının çalışmalarının ilgili mevzuata uygunluğunu denetlemek, bu araçları ilgili dairelerin görüşünü alarak kontrol etmek, insan ve eşya ücret tarifesini belirlemek, onaylamak.

10- Nakliye vasıtalarının yollarını açmak, sürücülerinin özelliklerini denetlemek, durakları belirlemek.

11- Yol, meydan, pazar, iskele, köprü ve nehirler gibi umuma ait yerlerden ve denizlerden bir kısmını gelip geçme ihtiyacını tazyik etmeyecek surette ve muvakkaten her hangi bir ameliye için işgal veya kullanacaklara izin vermek ve ruhsatsız işgalleri menetmek.

12- Alelumun inşaat tamir ve ilaveler için kanun mucibince ruhsat vermek, kanunsuz veya ruhsatsız başlanan ve yapılmakta olan inşaatı men ile hususi kanunların hükümlerini tatbik ve kazalı binaları ve baca ve duvarları yıktırmak, arsalarla yangın yerlerindeki kuyu ve çukurları kapattırmak veya tehlikelerini nefetmek.

13- Umumun selamet, sıhhat ve huzur ve istirahatine tesiri olan imalat, üretim, müddehharat ve tesisatın yerlerini; harman, kabristan, pazar, gaz depoları, kömür depoları ve sürpüntülük mevkilerini ve şartlarını evvelden tesbit ve ilan etmek ve ona göre ruhsata bağlamak (Belediye yeniden yapılacak umumi ahır ve samanlıkların yerini tayin ve mevcut olanları sıhhi kayıt ve şartlara tabii tutar).

14- Kanun ahkâmına tevfikân başı boş hayvanları tutmak, muhafaza etmek, belde dahilinden geçecek hayvan sürülerinin gelip geçeceği yolları ve yaylıma gidecek hayvanların toplanacağı yerleri tayin ve tahdit etmek.

15- Aleni müzayedeli gayriresmi satışları murakabe etmek, umumi yerlerde toptan satılan ve tartılacak, ölçülecek şeyleri kanun ahkâmına tevfikân tartmak ve ölçmek ve bircümle tartı ve ölçüler alat ve edevatını ayarlamak, damgalamak.

16- Tesbit edilen toptan ve perakende azami satış fiyatlarına veya kar hadlerine ve ücret tarifelerine ve alınan kararlar veya yapılan ilanlar hükümlerine riayeti temin ve kontrol etmek.

Azami satış fiyatları ve kar hadleri tesbit edilen maddelerin, satışa arz edilmemesini veya satıştan imtina edilmesini, kaçırılmasını, saklanmalarını veya satılmadığı halde satılmış gibi gösterilmesini men etmek.

17- Dilencileri dilenmekten men edecek tedbirler almak.

18- Bırakılmış ve bulunmuş çocukları, delileri, dalanmış ve kudurmuşları, sokakta bayılanları, kazaya ve afete uğrayanları koruyup gözetmek.

19- Belediye kanun, nizam ve yasaklarına uymayan, kanunen ruhsata tabi iken ruhsatsız yapılan beldenin selamet, intizam, sıhhat ve huzurunu ihlal eden şeylere meydan vermemek ve bunları men etmek.

20- Hafta Tatili Kanunundan istifade etmek isteyenlere izin vermek.

21- Belediye hududu dahilinde orman, tarla, harman, bağ, bahçe, koru, çayır ve mer'aları ve alelumun araziyi hasardan muhafaza etmek.

22- Yangın vukuunu men edecek tedbirleri almak, ateşe karşı ihtiyaç için umuma açık yerlerde imalathane ve fabrikalarda ve her dükkanda bulundurulacak tertibatı ve vesaiti tayin ve ilan ile hazırlama ve uygulattırma, yangını gözetleme, ihbar ve istihbar için lazım gelen tesisat ve teşkilatı yapmak, itfaiye tulumba takımlarını ve tekerlekli itfaiye vesaitini her an ihtiyaca yarar halde bulundurmak, beldeyi tehdit edecek orman yangınlarına karşı kazma, kürek, balta ve saire gibi vesaiti itfaiye bulundurmak, beldenin icap eden mahallerinde itfaiye havuzları, sanrıçları yaptırmak.

23- Sokak, meydan, iskele, köprü, pazar, panayır yerleri gibi umumi mahalleri daima temiz tutmak, yıkamak, temiz sularla sulamak, kışın çamur ve karları ve buzları kaldırmak ve geçenlerin kaymamasını temin etmek.

24- Umumi ve hususi yerlerin sürpüntülerini muntazam ve fenni vasıtalarla toplamak, kaldırmak ve ifna etmek.

25- 28 Nisan 1926 tarih ve 831 numaralı Sular Kanunu mucibince su getirtmek, suları sıhhi ve temiz tutmak.

26- Belediye hududu dahilindeki müşterek bağ, bahçe, tarla ve bostanların müşterek su kanallarını temizlettirmek, bozulan yollarını tamir ve bu husustaki masrafları ilgililerden tahsil etmek.

Bahçe, tarla, bostanların ve umumi yerlerin su birikintilerini kurutmak ve kurutturmak, umumi ve hususi havuzların sularını şartlara uygun surette vakit vakit değiştirmek ve tazeletmek.

27- İhtiyaca göre umuma mahsus ücretli ücretsiz helalar yaptırmak. Umumi ve hususi binalarda yapılması mecburi olan helaların sıhhi şartlara uygun olmasını temin ettirmek.

28- Umumun yiyeceği, içeceği ve kullanacağı şeylerin satıldığı ve muhafaza olduğu mahallerin, umumun içinde yatıp kalkacağı, barınacağı veya bineceği, çalışıp işleyeceği veya hayvanlarını koyacağı yerlerin sıhhi şartlara uygun olmasını temin etmek.

29- Kanun ve belediye kararlarının mecburi tuttuğu ahvalde veya ihtiyari olarak müracaat vaki olduğu takdirde insan, hayvan, eşya ve emlak hakkında harçlı, harçsız, tıbbi, baytari, fenni muayeneler, kimyevi ve bakteriyolojik tahliller yapmak ve şeraiti sıhhiye raporu vermek.

30- Beldenin sokak ve meydanlarını plana ve programa uygun olarak tanzim ve ıslah etmek, sınıflarını, isimlerini, numaralarını tayin etmek, buna göre ağaçlamak, döşemek, aydınlatmak, süslemek, duracak, sığınacak, dinlenecek yerler yapmak ve iyi bir halde bulundurmaktır.

31- Beldenin plana ve programa uygun, 13 Mayıs 126 tarih ve 839 numaralı kanuna ve diğer hususi ahkama tevfikeyan lağım ve çukurlarını inşa ve tamir etmek ve ettirmek.

32- Halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, belediye bahçeleri, fidanlıkları, çocuk bahçeleri, oyun ve spor yerleri yapmak, belediye koruları yetiştirmek, bunları korumak ve işletmek (Bu işler için kafi mütehassıs bulunamayan belediyelere ilgili mahalli daireler yardım eder).

33- Fakir ailelerin ikiz çocuklarına, alelumum öksüz, fakir, kimseesiz çocuklara para, hekim, ilaç, yeme, içme, giyinme, barınma, tahsil, terbiye cihetlerinden yardım etmek, fakir hastalara meccanen bakmak, ilaç vermek, fakir cenazelerini meccanen kaldırmak, kör, işten aciz olup da bakacak kimsesi olmayanlara bakmak.

34- Alelumum belediyelere ait suları, çeşmeleri, sebilleri, arkları, havuzları, su taksim yerlerini, haznelerini, kaynaklarını tanzim ve idame etmek.

35- Belediye sınırı dahilinde umuma mahsus iskele, rıhtım ve köprüleri plana göre inşa ve idame etmek.

36- Yangın yerlerini ve mahalle haline getirecek yerleri kanun dairesinde tanzim ve imar etmek ve alelumum inşaat, tamirat ve ilave planlarını kanuna tevfikeyan tetkik ve tatbik etmek.

37- Alelumum sınaı müessese ve fabrikaların, elektrik, tenvirat ve tesisatının, makine ve motör ve inbiklerinin kazan, ocak ve bacalarının gerek ilk önce ve gerek sonradan aralıklı ve muntazaman fenni muayenelerini icra etmek, etrafındakilerin sıhhatları huzur, rahat ve malları üzerine olumsuz etki etmediklerini tetkik etmek, zararlarına mani olmak.

38- Kanunun mecburi tuttuğu ahvalde veya ihtiyari olarak müracaat vuku bulduğu takdirde her nevi inşaat ve tesisat için muyaenei fenniye raporları ve şahadetnameleri vermek ve yahut mezkür tetkikatı yapacak müesseye malik değılse en yakın bir müessese vasıtasıyla bu işleri temin etmek.

39- Kanuna göre petrol hakkı sahipleri tarafından yapılan ve petrol ameliyatından sayılı bulunanları hariç olmak üzere gaz ve her nevi parlayıcı maddeler depoları yapmak ve işletmek.

40- Meydan ve pazar yerleri yapmak.

41- Ete, ekmeğe, yaş meyve ve yaş sebze ile odun ve mangal kömürüne doğrudan doğruya ve kati lüzum halinde mahalli idare kurullarınca tasdik edilmek şartıyla diğer gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerine toptan ve perakende azami satış fiyatları ve yaş meyve ve sebzeyle ait olmak üzere kar hadleri tesbit etmek ve icabında 2490 ve 1050 sayılı kanunlar hükümlerine bağlı olmaksızın bu maddeleri satın almak, satmak, stok etmek veya belirli bir kar haddi dahilinde satın aldirmek, sattirmek ve ihtiyacı olanlara maksada göre dağıtmak üzere bir fon tesis ederek tanzim satış mağazaları kurmak ve hayatı ucuzlatacak sair tedbirleri almak.

42. Meydan, cadde ve sokak gibi umuma ait yerlerde ilan işlerini idare etmek.

43- Kanuna göre doğrudan doğruya veya ilgili tarafından müracaat üzerine gaz, su, elektrik sarfiyatını bildiren saat ve aletleri veya taksimetreleri teftiş etmek.

44- Yersiz, yurtsuz olanlara iş bulmak, bunlardan garip olup çalışamayanları memleketine göndermek, kimsesiz kadın ve çocukları korumak.

45- Belediye varidatını tahsil etmek.

46- Belediye hizmetleri için icap eden masrafları ödemek.

47- Belediye emval ve akaratını idare etmek.

48- Sıhhi yardım ve imdat merkezleri yapmak ve işletmek.

49-Belediyeye ait ılıcaları işletmek, deniz hamamları ve her nevi yıkanma müesseseleri açmak, açılmasına ruhsat verilenlere nezaret etmek, yeteri kadar parasız halk plajları da açmak.

50- Eczanesi olmayan yerlerde hususi kanuna tevfiikan eczane açmak, fakirlere parasız veya ucuz ilaç vermek, ücretli ücretsiz muayenehane, dispanser vücade getirmek, fakirler için meccani doğum yardımını temin etmek üzere ebe istihdam etmek.

51-Seyrüseferi tanzim için talimatnameler yapmak.

52- Fabrika ve iş evlerinin, amele ve meskenlerinin sıhhi teftişlerini yapmak (Bu teftiş, Devlet Demiryolları için idarenin müfettişleri ve imtiyazlı şirketler için de Hükümet tarafından mansup komiserler marifetiyle yapılır.)"

Yukarıda belirtilen görevlerde görüldüğü gibi koruyucu hekimlik, sosyal hizmetler ve çevre sağlığı gibi güncel konularda belediyelerin ta 1930'da verilmiş görevleri bulunmaktadır.

B- Gelirleri 50.000 liradan fazla olan belediyeler için zorunlu görevler:

" 1- Kanuna uygun olarak fenni ve sıhhi mezbaha ve teferruatından sayılı olan barsakhane ve saire yapmak ve işletmek.

2- Her nevi et, yağ, balık, zeytinyağı, peynir ve sebze ve meyva, turşu, tuzlu balık gibi muhafazası ve satılması sıhhi ve baytari şeraite tabi yenilecek şeylerin müzeyedeli, müzayedesiz toptan alım ve satımının muayyen mahallerde ve belediye nezareti altında icrasını temin için haller tesis ve idare etmek (Borsa muamelatı cereyan eden mahallerde borsaya tabi mevat hakkında hususi kanun ahkamı tatbik olunur.)

Belediyelerce, gerçek ve tüzel kişilerin belediye hudutları içinde yaş meyve ve sebzelerin toptan alımı ve satımı için haller açmalarına izin verilebilir.

Nüfusu 250.000 ve daha yukarı olan belediyelerde açılacak toptancı hallerinin kuruluş, yönetim ve işleyişlerine ait usul ve esaslar, belediye meclislerince tespit olunur.

Bu yönetmeliklerle belirlenecek esaslara aykırı hareket edenler hakkında 1580 sayılı Belediye Kanunu ile 80 sayılı Kanunun ceza hükümleri uygulanır. Toptancı hali kuracak olan gerçek ve tüzel kişilere lüzumlu krediler T.C. Ziraat Bankasınca sağlanabilir."

C- Gelirleri 200.000 liradan fazla belediyeler için zorunlu görevler:

"1- Yetimhane, acezehane, doğum ve emzirme ve mecburu olarak meccani doğum evleri tesisat ve teşkilatı ve mahalleri Sıhhat Vekaletince tayin ve tasdik edilmek şartıyla tımarhane, fenni tütsülendirme (ilaçlama) ve temizleme istasyonları vücuda getirmek ve işletmek.

2- Plan ve tesisatı ve mahalleri Sıhhat ve Sosyal Yardım Vekaletince tasdik edilmek şartıyla beldenin ihtiyacıyla mütenasip ücretli, ücretsiz belediye hastanesi, ehli hayvan ve hastalıklarının tedavisi için hayvan hastanesi tesis etmek ve işletmek."

D- Gelirleri 500.000 liradan fazla olan belediyeler için zorunlu görevler:

"1- Yarış yerleri yapmak ve işletmek.

2- Gençler için mahallin ihtiyacıyla mütenasip stadyumlar tesis etmek ve işletmek.

3- Belediyeye ait eğlence yerleri tesis etmek ve işletmek."

E- Tüm Belediyeler için isteğe bağlı görevler:

" 1- Belediye tiyatrosu, sinaması, belediye oteli ve gazinosu, halk müzeleri ve hayvanat ve nebatat bahçeleri yapmak ve idame etmek ve yaptırıp işletmek.

2- Borsa bulunmayan yerlerde zahire pazarları ve ardiyeler yapmak ve işletmek.

3- Buz fabrikaları, sıhhi kar kuyuları, her çeşit gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerinin muhafazasına mahsus soğuk hava mahzen veya depoları, umumi su depoları ve süthaneler süt toplama merkezleriyle süt dağıtma teşkilatı tesis etmek ve bunları işletmek ve hususi teşebbüs tarafından kurulan aynı mahiyetteki tesisleri sağlık ve teknik bakımlardan murakebe etmek.

4- Odun- kömür pazarları ve ardiyeleri yapıp idare etmek.

5- İktisat Vekaletinin müsaadesi alındıktan sonra ürünler ve sanat eserleri sergi ve panayır yerleri ve müzeleri kurmak ve işletmek.

6- Mezat salonları açmak ve işletmek.

7- Belediye un ve inşaat malzemesi fabrikaları vücude getirmek ve idare etmek.

8- Belediye fırınları yapmak ve işletmek.

9- Belediye müessesatının muhafazası altında bulunan mallar üzerine değerlendirilme ve ikraz muamelesi yapacak müesseseler vücuda getirmek.

10- Ucuz belediye meskenleri yapmak ve belediye namına inşaat yaparak kiraya vermek, belediyenin inkişaf ve gelişme ve genişlemeye müsait mahallerinde arazi alarak yeni plana göre tanzim etmek ve yeniden inşaat yapmak isteyenlere satarak vurgunculuğa mani olmak.

11- Fakirler için yatı evleri yapmak ve idare etmek.

12- Şefkat, tasarruf, memurin ve müstahdemini belediye tekaüt sendikaları tesis ve idare etmek ve şehir bankaları açmak.

13- Muhtacin için iane sandıkları tesis ve idare etmek ve taşınabilir mallar rehin sandıkları tesis etmek.

14- Zabıta belediye memuru, belediye fen memuru, yapı kalfası ve yapıcı ve muhtelif meslek ustaları gibi beldenin ve belediye idaresinin muhtaç olduğu meslekler erbabı yetiştirmek üzere kurslar, dersler, gece ve hafta tatili günü dersaneleri ve ikmal ve çırak, ev kadını mektepleri açmak ve idare etmek.

15- İşçiler, sanat ve mesai erbabı ve alelümum ücretle çalışanlar için iş kalemleri ve idarehaneleri tesis ve idare etmek, edeceklere de ruhsat vermek."

Görüldüğü gibi, 1580 Sayılı Belediye kanunu belediyelerimize çok çeşitli geniş görev ve yetkiler vermiştir.

Belediyelerimiz bu görevlerin bir çoğunu çeşitli nedenlerle yerine getirememekte ancak günlük zorunlu işleri yapmaya çalışmaktadırlar. Kamuoyunda belediyelerin yapmak istediği ve kanunun engel olduğu herhangi bir konu duyulmamıştır. Kaldı ki, belediyelerin çoğu kanunda değinilen görevlerin bile büyük bölümünü gerçekleştirememektedirler.

Yasada bulunan görevlerin belediyelerce yerine getirilememesinde; gelir ve personel yetersizliği, plan ve programsızlık, verimliliğinin ölçülememesi, hemşehrilik bilincinin ve katılımcılığın gelişmemiş olması gibi faktörler yatmaktadır.

Büyükşehir belediyelerinin bu görevlerden hangilerini yapacağı 3030 sayılı kanunla sayılmış ve ayrılmıştır.

1.2.5. BELEDİYELER ÜZERİNDE İDARİ VESAYET

Merkezi İdare ve mahalli idare bir bütündür. Kamuya ait hizmetleri paylaşmışlardır. Vatandaşın bir kısım hizmetleri merkezi idarece karşılanırken bir kısım hizmetleri de mahalli idarece karşılanmaktadır. Mesela bir insanın savunma ve güvenlik ihtiyacı merkezi idare tarafından karşılanırken su ihtiyacı da mahalli idare tarafından karşılanmaktadır. Bu iki teşkilat arasında ilişkiler iyi düzenlenmelidir. Bu ilişkiler iyi düzenlenmezse birlik ve bütünlük bozulabilir. Özellikle mahalli idare birimlerinin fazla serbest bırakılması, kamu hizmetlerinin yurt düzeyine dağılımındaki dengeyi bozabileceği gibi, devletin birliği ve bütünlüğü de tehlikeye düşebilir. Onun için mahalli idarelerin merkezi idare tarafından denetlenmesi gerekir.

Mahalli idareler bugün, meclisin yapmış olduğu yasa denetimi, mahkemelerin yürüttüğü yargı denetimi ve idarenin yapmış olduğu idari denetimine tabidirler.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasındaki ilişkiyi kamu yararına uygun olarak sürdürmenin en önemli aracı vesayet denetimidir.²⁴

Vesayet denetimi, mahalli idarelerin organları veya görevlileri üzerinde olabileceği gibi, işlemleri üzerinde de olmaktadır. Hukuka uygunluk denetimi diyebileceğimiz idari işlemler üzerindeki denetim hayli fazladır.

Üniter devlet olma hassasiyetinin bir sonucu olan bu vesayetin belediyeler üzerinde ki uygulanma alanlarını şöyle sıralamak mümkündür. Halen,

- 1- Belediye kurulmasında,
- 2- Belediye sınırlarının tesbitinde,
- 3- Belde isimlerinin değiştirilmesinde,
- 4- Cadde sokak ve meydanlara isim koymada (Bakanlar Kurulunca çıkartılan yönetmeliğe uyularak),
- 5- Belediyelerin iç örgütlenmesinde,
- 6- Belediye şubeleri kurulmasında,
- 7- Belediyelerin merkezi idare (üst makamlarla) yazışmalarında,
- 8- Belediye meclis kararlarının bir kısmının tasdikinde ve itiraz halinde bu itirazın çözümünde ,
- 9- Belediye organları arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde,

²⁴KARATEPE, a.g.e. s., 101.

- 10- Belediye organlarının görevden uzaklaştırılmasında,
 - 11- Belediye Meclislerinin gizli toplantılarına katılmada,
 - 12- Belediye Meclis üyelerin huzur hakkı ödenmesinde,
 - 13- Belediye Başkanının görevden geçici ayrılışlarında mülki amire bilgi vermede,
 - 14- Belediyelerde kadro ihdası ve tenkisinde,
 - 15- Belediye memurlarına ödül verilmesinde, fazla mesai ücreti ödenmesinde, yan ödeme miktarının tesbitinde,
 - 16- Belediye bütçelerinin tasdikinde bütçelerde ödenek aktarılmasında, ek ve olağanüstü ödenek verilmesinde,
 - 17- Belediyelerin borç alma ve vermelerinde,
 - 18- Ücret tarifelerinin tesbitinde,
 - 19- Personel giderleri toplamının üst limitinin belirlenmesinde,
 - 20- Kesin hesabın onaylanmasında,
 - 21- İmar planı değişikliklerinin merkezi idarece belirlenen yönetmeliğe uygun olarak yapılmasında,
 - 22 - Belediyelerin şirket kurmalarında,
 - 23- Umuma açık yerlerin çalışma saatlerini belirlemede,
 - 24- Belediyelerin imtiyazında bulunan toplu taşıma işlerinin devrinde,
 - 25- Belediyelerin binek aracı almalarında,
 - 26- Belediyelerin taşıt satmalarında,
 - 27- Arsa ve arazi satmalarında,
 - 28- Vergi mahkemeleri kararlarına karşı Danıştay'da temyiz davası açmada,
 - 29- Sergi ve panayır açmada,
 - 30- Merkezi idarece periyodik denetemelerde,
 - 31- Mahalli idare birlikleri kurmada,
 - 32- Belediyelerin istatistik bilgileri yayınlamalarında,
- Merkezi idarenin vesayeti sürmektedir.²⁵

I.3. BELEDİYE GÖREVLERİNİN SINIFLANDIRILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

I.3.1.BELEDİYELERE GÖREV VEREN DİĞER YASALAR

Belediyelerin kuruluş, görev ve yetkilerini düzenleyen 1580 sayılı kaunda belirtilen ve sıralanan görevlerden başka pekçok kanunla belediyelere çeşitli görevler verilmiştir. Bu kanunların başlıcaları,

- 1-3030 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu,
- 2-3194 Sayılı İmar Kanunu,
- 3-2981 Sayılı İmar Affı Kanunu,
- 4-775 Sayılı Gecekondu Kanunu,
- 5-4077 Sayılı Tüketicinin Korunması Hakkındaki Kanun,
- 6-2872 Sayılı Çevre Kanunu,

²⁵Orhan PİRLER, Nuri TORTOP, Ahmet DAŞSOY, *Belediyeler ve İdari Vesayet*, Türk Belediyecilik Derneği Yayınları, Ekim 1995, Ankara, s. 46-222.

7-3516 Sayılı Ölçüler ve Ayarlar Kanunu,
8-560 Karar Sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetimine Dair Kanun
Hükmünde Karamame,
9-552 Karar Sayılı Yaş meyve ve sebze Ticaretinin Düzenlenmesi ve Toptancı
Halleri Hakkında Kanun Hükmünde Karamame,
Olarak sıralanabilir.

Ayrıca bu kanun ve Karamamelerden başka pekçok tüzük ve yönetmeliklerle de belediyelere çeşitli görevler ve yetkiler verilmiştir.

Bu görevlerin hepsini gruplandırarak aşağıdaki şekile sıralamak mümkündür.

1.3.2. SAĞLIK ve SOSYAL YARDIM GÖREVLERİ

Salgın ve bulaşıcı hastalıkların yayılmasına engel olmak için merkezi idare kuruluşları ile birlikte çalışmak, ölenleri muayene etmek ve gömülmesine izin vermek, herkesin yiyip içeceği, barınacağı, eğleneceği yerlerin temizliğine ve sağlığa uygunluğunu kontrol etmek, bu işletmelere ruhsat ve belge vermek, mezbaha, kanalizasyon, umumi helaları yaptırmak, çöpleri toplatmak, belediye dispanserleri, hastahaneleri, doğumevleri yapmak, yoksulların barınacağı yurtlar, yetimhaneler tesis etmek, yardım sandıkları kurmak, muhtaç asker ailelerine yardım etmek, bu grupta toplanabilen görevlerdir.

Bu görevlerin yapılış biçimi ve derecesi, beldeden beldeye büyük farklılıklar göstermekte, genellikle hizmetler etkili ve verimli olarak yapılamamaktadır.²⁶

Günümüzde sağlık tesislerinin kurulması işletilmesi görevi büyük ölçüde merkezi idare tarafından yerine getirilmektedir. Bu alanda özel sektör de faaliyetini giderek artırmaktadır. Ayrıca büyük mali kaynak isteyen sağlık tesisleri açmak ve işletmek görevi belediyelerin bugünkü mali gücünü aşmaktadır. Sosyal yardım faaliyetleri de sınırlı kalmaktadır.

1.3.3. İMAR VE ULAŞIM GÖREVLERİ

Beldenin haritasını yaptırmak, imar planı yaptırmak, yapı ve iskan ruhsatı vermek, denetlemek, imar çalışmalarını için gerekli kamulaştırmaları yapmak, ucuz belediye meskenleri yaptırmak, İmar planında gösterilen yol ve köprüleri yapmak; kent içi toplu taşıma işlerini düzenlemek, bu grupta toplanabilir.

Belediyeler, şehirlere hızlı nüfus akını nedeniyle, şehircilik ve bayındırlık alanında kendilerine verilen bu son derece önemli görevleri yeterince yerine getirememektedirler. Gerek bazı belediye başkanlarının eğitim ve ileriye görme yetersizliği gerekse seçilememe kaygısı çarpık yapılaşmaya göz yummalarına neden olmaktadır. Bu yapılanmada belediyelerin yeterli ve nitelikli elemanının bulunmaması da büyük rol oynamaktadır.

Günümüzde ulaşım hizmetleri giderek özel sektöre kaymakta, böylece belediyelerin, bu konuda rahat nefes olmaya başladığı gözlenmektedir.

²⁶ ATASOY, a.g.e., s.116.

I.3.4. EĞİTİM, KÜLTÜR ve SPOR GÖREVLERİ

Okul öncesi eğitimi sağlamak, ilköğretimle ilgili yetiştirici ve tamamlayıcı kurs ve sınıflar açmak, bilgi ve beceri kursları açmak, belediyede ve beldede çalıştırmak için memur, usta yetiştirmek amacıyla kurslar, dersaneler açmak ve yönetmek, halk için kütüphane ve okuma salonları açmak, tiyatrolar ve müzeler kurmak, stadyumlar ve yarış yerleri yapmak, bu grup içinde yer alır.

Bugün için belediyeler, kısmen halk eğitim kapsamında kurs açma dışında pek eğitimle uğraşmamaktadırlar. Zaten bunun için örgütlenmeleri de yetersizdir. Halk eğitim kurslarını da merkezi idarenin yardımı ile yürütmektedirler. Sportif faaliyet alan ve tesisleri de çok azdır. Öncelikle merkezi idarenin tesisleri bu hizmetleri vermektedir.

I.3.5. TARIM VE HAYVANCILIK GÖREVLERİ

Park, bahçe, fidanlık ve koru kurmak gibi yeşil alanları düzenlemek, korumak ve geliştirmek, orman, tarla, harman, bağ ve bahçe, çayır ve meraları hasardan korumak, bunların ortak su kanallarının ve bozulan yollarının yapım ve bakımını sağlamak,

Salgın ve bulaşıcı hayvan hastalıklarını önleyici tedbirleri almak, pazara getirilen hayvanların sağlık muayenelerini yapmak, hayvan sürülerinin geçeceği yolları temin etmek, hayvan nakliyeciliği yapanlara menşe şahadetnamesi vermek, mezbahalar yapmak ve işletmek, ehli hayvan hastahaneleri yapmak, bu gruba giren görevlerdir.

Bugün belediyelerin pek çoğu sadece park diyebileceğimiz yeşil alanlar ile çocuk bahçesi tesisi ile mezbaha tesisi dışında, yukarıda sayılan görevlerini pek yapmamaktadırlar. Bunun en büyük nedeni de kaynak ve kültür yetersizliğidir.

I.3.6. GÜVENLİK VE ESENLIK GÖREVLERİ

Belde sakinlerinin esenliğini ve huzurunu sağlamak, bu gruba dahil görevdir. Bu görevler belediye zabıtasınca yerine getirilmektedir. Belediye zabıtası, belediye kanun, nizam ve yasaklarına uymayan, beldenin selamet, düzen, sağlık ve huzurunu bozan şeylere meydan vermemek ve bunları önlemekle görevlidir.

Ayrıca güvenlik konularında, valilerin ve kaymakamların kamu düzeni ve güvenliğini korumak amacıyla verecekleri emirleri yerine getirirler.

Beldede çıkan yangınları söndürmek, yangın çıkmasını önlemek için gerekli tedbirleri almak belediyenin itfaiye görevleri arasındadır.

Bu görevleri belediye adına yapan zabıta silahlı olduğu için fazla etkin olamamakta, ancak genel kolluk görevlileri denen silahlı zabıtaya (emniyet ve jandarma görevlilerine) yardımcı olan, ara zabıta görevini yapabilmektedir.

I.3.7. EKONOMİK ve TİCARİ GÖREVLER

Fiyat tarifeleri ve denetimleri yapmak, tartı ve ölçü aletlerini kontrol etmek, pazar ve hal yerleri kurmak ve işletmek, etiket kontrolü yapmak, akaryakıt istasyonları açmak ve işletmek, şehir bankaları açmak, belediye otel ve gazinosu yapmak ve işletmek, inşaat malzemeleri fabrikası kurmak ve yönetmek, ucuz meskenler yapıp satmak için döner sermaye kurmak, kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmak, belediye işletmeleri kurmak ve işletmek, her türlü teşebbüsü icra etmek gibi sanayi ve ticari alanda belediyelere pekçok ekonomik görevler verilmiştir.

Belediye kanunu, 1929 dünya ekonomik krizinin başladığı dönemin sonuna rastlayan yılda kabul edilmiş ve yürürlüğe girmiştir. Bu nedenle belediyelere verilen ekonomik görevlerin çoğu müdahaleci nitelikte olup, çoğu zaman da belediyelerin ekonomik faaliyetleri bizzat devletle birlikte yürütmelerini öngörmektedir.

I.3.8. GÖREVLERİN YERİNE GETİRİLMESİNDEKİ YETERSİZLİKLER

Belediyelere, mali ve idari görevler dışında, çoğu belediye kanunu ile olmak üzere, çeşitli yasalarla 202 ayrı görev verilmiştir.²⁷ Yani belediyelere 1580 sayılı belediye kanunu ve 3030 sayılı büyükşehir belediyesi kanununda sayılanlardan ayrı olarak başka kanun, tüzük ve yönetmeliklerle de görevler verilebilmektedir. 1930 yılından ve batıdaki örneklerine benzer biçimde modern belediyeler kurmak heves ve heyecanı içinde belediyelere akla gelebilecek her türlü görev bu kanunla yüklenmiştir.²⁸

Kısmen liste halinde "tadadi ve tahdidi" ve kısmen de takdire dayalı "işari" nitelikteki bu görev ve hizmetleri belediyeler ne ölçüde yerine getirebilmektedirler. Bugün bu görevlerin yerine getirilme derecesi belediyeden belediyeye değişmekle birlikte, hiçbir belediyenin yasalarla kendisine verilen görevlerin tamamını ve hakkıyla yerine getirdiği söylenemez. Bunun nedenlerini şöyle özetlemek mümkündür:

1 - Belediye kanununda görevlerin, gelir gruplarına göre sıralanması, yıllardır yaşanan para değerindeki kayıptan dolayı, anlamsız hale gelmiş; bazı belediyeler için isteğe bağlı görevlerin hepsi küçük belediyeler için dahi zorunlu hale gelmiştir. Köylerle belediyeler nasıl ayrılmışsa belediyelerin de kendi aralarında rasyonel bir gruplandırmaya tabii tutulması gerekirdi.²⁹ Bugün ikibin nüfuslu kasaba belediyesi ile on milyon nüfuslu İstanbul Belediyesi aşağı yukarı aynı görevleri yasal olarak yapmak zorundadır. Hatta her iki belediyenin tabi oldukları muhasebe sistemleri bile aynıdır.

2 - Belediyeler, kendilerine yüklenen görevleri yerine getirecek gelire sahip değildirler. Günün şartlarına göre, bir ya da iki göreve fazlaca önem verilince, gelir yetersizliği yüzünden, diğer birçok görevleri geçici ya da sürekli olarak ihmal etmek durumunda kalmaktadırlar.

3 - Görevlerin ifası için yeterli ve yetenekli personele de sahip değildirler.

²⁷Ziya ÇÖKER, *Yönetimde Yeniden Yapılanma*, İstanbul, 1995. s. 73.

²⁸TOBB Komisyonu, *Mahalli İdareler ve Büyükşehir Yönetimi*, a.g.e, s.90.

²⁹YAVUZ, a.g.e.,s. 90.

4 - Bütün sistem hızlı şehirleşmenin ortaya çıkardığı problemleri çözmeye yetecek esneklikten yoksun olunca bir çok görevler de ya hiç yapılmamakta, ya da eksik ve alalade yapılmaktadır.

5 - Gerçek anlamda belediye hizmetleri yerine getiremeyecek yerlerin de belediye kapsamına alınması belediye sayısının artmasına neden olmuş, dolayısıyla yeni kurulan belediyelerin kanun da yazılı görevlerin pek az kısmını yerine getirir halde oldukları gözlenmiştir.

6 - Kanunda yer alan hükümlerin gereği gibi yerine getirilememesi durumunda, merkezi idare performans değerlemesi yapacağı yerde, her şeyi oluruna bırakmak ya da yeni kanun tasarılarıyla çözüm yolu bulmak çabasına girmiştir. Başarısızlık nedenleri bir araştırma konusu yapılmamıştır.

7 - Belediyelerin yürüttüğü görevlerin bir kısmının veya benzerinin merkezi idarece de yürütülmekte olması, bu görevleri merkezi idareye terketme eğilimine sokmuştur. Belediyelerin işlettikleri sağlık kuruluşlarının sağlık bakanlığına devri, buna örnektir. Son zamanlarda bunun tersi bir eğilim de gözlenmeye başlanmıştır.

8 - Yerel kamuoyunun duyarsızlığı veya hemşehrilik bilincinin güçlü olmayışı diğer bir ifade ile kamuoyunun gereken tepkiyi göstermeyişi de, yasada belirtilen görevlerin yerine getirilmeme nedenlerinden biridir. Belki de en önemlisidir. ancak, bunun asıl nedeni vatandaşın belediyenin gelir-gider durumlarıyla ilgilenmesini sağlayacak mekanizmanın olmayışıdır. Belediye yerine getirdiği görevlerin büyük bölümünü genel bütçe vergi gelirlerinden aldığı payla karşılamaktadır. Yani vatandaş merkezi idareye vergisini ödemekte, merkezi idare de topladığı bu vergilerden ayırdığı payı belediyelere aktarmaktadır.

Doğrudan doğruya belediyeye vergi veya bedel ödemeyen vatandaş belediyelerin yerine getirdiği veya getimesi gerektiği görevlere karşı kayıtsız ve duyarsız kalmakta, hesap sorma, ihtiyacını duymamaktadır. "Devlet hesabını sorsun" veya "nemalazım"düşüncesi belediyeleri keyfiliğe ve tembelliğe sevk edebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

BELEDİYELERİN MALİ YAPISI VE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

II.1.BELEDİYELERİN MALİ YAPISI

II.1.1. GENEL OLARAK MALİ YAPILARI

Mahalli İdareler, özellikle belediyeler, kamu hizmetlerine olan toplumsal talebi, merkezi idareden daha tesirli ve gerçeklere uygun biçimde tesbit edebilme imkanına sahiptirler. Yani daha demokratik uygulama birimleridir.

Ancak, bu idarelerin organları kendilerini kendi tercihleri yönünde özgürce yönetme imkanına sahip değildirler. Merkezi idarenin koyduğu bir vesayeti altındadırlar. Bu vesayet "görev ve yetkilerinin kanunla düzenlenmesinden" başlamakta, işlemlerinin onayıyla devam eden bir süreç izlemektedir.³⁰

En hacimli ve canlı bir mahalli idare birimi olan belediyeler de bu sürecin en çok hissedildiği birer kamu kuruluşlarıdır. Görev ve yetkileri yasalarla belirlenmiştir. Başta belediyelerin temel kanunu olan 1580 sayılı Belediye Kanunu ve 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanunla belediyelere görevler verilmiştir.

Sadece 1580 Sayılı Kanunun 15. maddesinde "Belediyelerin vazifeleri başlığı altında 76 ayrı konuda görevleri sıralanmaktadır. Ayrıca 19. maddesiyle de 10 fıkra halinde "Belediyenin hakları, yetkileri ve imtiyazları "sıralanarak, birnevi ilave görevler verilmiştir.

Bu kadar görev yani yatırım ve hizmet hangi kaynaklardan sağlanacaktır. Bu kaynaklar da gene yasalarla veya yasaların yetkili kıldığı organların aldığı kararla sağlanmaya çalışılmaktadır. Bir kamu kurumu olan belediyelerin amacı bu yatırım ve hizmetleri belde halkına kazandırmak ve sunmaktır. Kar amacı yoktur. Ancak yasaların

³⁰Mustafa TEKMEK, "Bugünkü Belediye Gelirlerinin Finansal Analizi," *Mahalli İdareler Dergisi*, 1996, Sayı 28, s.32.

imkan verdiği gelir kaynakları bu görevlerin yerine getirilmesinde ne derece yeterli olmaktadır.

Büyükşehir Belediyelerinin görev ve yetkilerini düzenleyen, ilave görev veren 3030 sayılı kanunu hariç tutarsak, tüm belediyeler hemen hemen aynı mevzuatla yönetilmekte; görev ve yetkileri aynı mevzuatla belirlenmektedir.

II.1.2.GELİR KAYNAKLARI

Burada belediyelerin gelir kaynaklarını vergiler, yardımlar ve hizmet gelirleri ile Borçlanmalar olarak iki ana grupta toplamak mümkündür.

II.1.2.1. VERGİLER, YARDIMLAR VE HİZMET GELİRLERİ

Büyükük sırasına göre belediye gelirlerinin kaynaklarının bu bölümünü şöyle sıralamak mümkündür.

1- 2380 Sayılı Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanuna göre verilen paylar : Bu paylar belediyelerin nüfuslarına göre İller Bankası'nca dağıtılmakta olup, en büyük gelir kaynağını oluşturur.

2- 1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunu'na göre toplanan vergiler: Bu vergiler emlak sahiplerinden, beyanlarına göre ve belirlenen metrekare birim değerlerine uygulanan oranlar üzerinden belediyelerce alınan vergilerdir. Belediyelerin gelirleri içinde önemli bir oran teşkil etmemektedir. Ayrıca, bunun hasılatının % 15 ' i o ilin Özel İdare Müdürlüğüne verilmektedir.

3- 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ile sağlanan gelirler:

Bu yasada belirtilen gelirler, vergiler, harçlar ve katılma payları olarak üç ana gruba ayrılmış olup, bazı ücret gelirleri de ayrıca eklenmiştir.

a- Vergiler :

- 1 - İlan ve Reklam Vergisi
- 2 - Eğlence Vergisi
- 3 - Haberleşme Vergisi
- 4 - Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi
- 5 - Yangın Sigortası Vergisi
- 6 - Çevre Temizlik Vergisi

b- Harçlar :

- 1 - İşgal Harcı
- 2 - Tatil Günlerinde Çalışma Ruhsat Harcı
- 3 - Kaynak Suları Harcı
- 4 - Telallık Harcı
- 5 - Havan Kesimi Muayene ve Denetleme Harcı
- 6 - Ölçü ve Tartı aletleri Muayene Harcı
- 7 - Bina İnşaat Harcı
- 8 - Kayıt ve Suret Harcı
- 9 - İmar İle İlgili Harçlar
- 10 - Parselasyon Harcı
- 11 - Plan ve Proje Tasdik Harcı

- 12 - Zemin Açma İzni ve Toprak Hafriyatı Harcı
- 13 - Tapu Kullanma İzni Harcı
- 14- İşyeri Açma İzni Harcı
- 15 - Muayene, Ruhsat ve Rapor Harcı
- 16 - Sağlık Belgesi Harcı

c- Harcamalara Katılma Payları:

- 1 - Yol Haramalarına Katılma Payı
- 2 - Kanalizasyon Harcamalarına Katılma Payı
- 3 - Su Tesisleri Harcamalarına Katılma Payı

d- Ücret Tarifeleri:

Bu kanunun 95.,96.ve 97. maddelerine göre , hizmet karşılığı ve ilgililerin isteğine bağlı olarak ifa edecekleri her türlü hizmet için belediye meclislerince düzenlenecek tarifelere göre belediyelerce harç ve ücret alınmakta (su ücreti, iş makinası hizmet ücreti ,tellallık harcı, imar düzenleme harcı gibi), müze giriş ücretlerinden ve maden işletmelelerinden de pay verilmektedir.

Ancak, bu tür gelirler önemli miktarda bir gelir kaynağı sayılmamaktadır.

4-1580 Sayılı Belediye Kanununun 110. maddesinde sayılan, pek çoğu 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununda sayılan ve açıklanan "Vergi, resim ve harçlar" dışında kalan gelirler ise şunlardır:

- 1- Belediye Teşebbüsleri Hasılatı.
- 2 - Müessesat Hasılatı.
- 3- Gayri Menkul ve Menkul Satış Hasılatı.
- 4- Çeşitli Para Cezaları Hasılatı.

5- Diğer Gelirler :

- 1- 4109 Sayılı Asker Ailelerine Yardım Hakkında Kanuna göre alınan yardımlar.
- 2- 3074 Sayılı "Akaryakıt Tüketim Vergisi" Yasasından verilen pay.
- 3- Trafik Hizmetleri Geliştirme Fonun'dan belediyelere verilen tutarlar.
- 4- Belediyeler İmar Uygulamaları Ödenekleri Yönetmeliği uyarınca verilen tutarlar:
- 5-. 84/8800 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararına göre, belediyelere toplu konut mahallerinin kamulaştırma ve diğer şekillerde temini ve alt yapı hizmetlerinin desteklenmesi amacıyla verilen tutarlar
- 6- 2872 Sayılı Kanuna göre, Çevre Kirliliği Önleme Fonundan, bu amaç için kullanılacak her türlü araç gereç alımı amacıyla, verilen tutarlar.
- 7- 775 Sayılı Kanuna göre, devlet bütçesinden veya gecekondular fonundan belediyelere aktarmalar.
- 8- 2981 Sayılı Kanuna göre, İmar ve Gecekondular mevzuatına aykırı yapılara uygulanacak bazı işlemler hakkında fon gelirleri.
- 9- Geri Kalmış Yörelere Halk Konutu Yapım Fonundan inşa edilip bakımları karşılığında kiraları belediyelere bırakılan binalardan elde edilen hasılat.
- 10- Turizm Geliştirme Fonundan Aktarmalar.

11- Turistik Yörelere Belediyelerince Vidanjör, Arasöz ve Çöp kamyonu Sağlanması Konusunda Kültür ve Turizm Bakanlığınca Yapılacak Yardımlara İlişkin Yönetmelik gereği sağlanan kaynaklar.

3030 Sayılı Kanuna Göre Büyükşehir Belediyelerinin Gelirleri Şunlardır:

a- 2380 Sayılı Kanuna göre Büyükşehir ilçe belediyelerine verilmesi gereken paylardan Bakanlar Kurulunca belirlenecek oranlar dahilinde ayrılarak İller Bankasına gönderilecek pay.

b- Büyükşehir belediyelerinin bulunduğu il merkezinde yapılan genel bütçe vergi gelirleri tahsilat toplamı üzerinden gelir saymanlarınca hesaplanıp ertesi ayın sonuna kadar ilgili büyükşehir belediyesine yatırılacak (%3-6 oranındaki) pay.

(Bu arada, Kocaeli il merkezindeki İzmit Büyükşehir Belediyesiyle ilgili farklı bir uygulama olduğunu da belirtmek gerekir)

c- 2464 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununda belirtilen Elektrik ve Havagazı Tüketim Vergisi tahsilatının %50'si.

d- Büyükşehir Belediyelerine bırakılan yerlerdeki tesislerden (sosyal, kültürel, spor tesisleri ile eğlence ve dinlenme yerlerinden) tahsil edilecek belediye vergi, resim ve harçları.

e- Büyükşehir belediyelerince yapılan yol, su ve kanalizasyon harcamalarında katılma payları.

f- Ana yollardaki ilan ve reklam vergileri.

g- Kamu idare ve müesseselerinin yardımları.

h- İç ve dış borçlanmalar ile tahvil ve hisse senedi gelirleri.

i- Taşınır ve taşınmaz mallarının gelirleri.

j- Yapacağı hizmetlere karşılık alacağı paralar.

k- İktisadi teşebbüslerinin hasılatından alınan hisseler.

l- Şartlı ve şartsız bağışlar.

m - Diğer gelirler.

II.1.2.2. BELEDİYE GELİRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Belediyelerin gelirlerinin, yukarıda sıralandığı gibi saydığımızda, 55-60 kalemden oluştuğunu görüyoruz.

Önce şunu hemen belirtmek gerekir ki; eskilerin tabiriyle kemmiyet değil, keyfiyet önemlidir. Diğer bir ifade ile çok sayıda gelir çeşidi olup da giderleri karşılayamayacağına; az sayıda gelir çeşidine sahip olup ihtiyaçlara cevap verecek nitelikte olması elbette tercihe şayandır.

Yukarıda sıralanan gelir kaynaklarını sırasıyla gerçekçi bir analize tabi tutmadan önce tüm belediye gelirlerinin mukayyesine bir bakmak gerekir.

1- Belediye gelirlerini vergi gelirleri ve vergi dışı gelirler diye iki ana gruba ayırdığımızda vergi gelirleri gelirlerin %60'ına ulaşmaktadır. Hele küçük belediyelerde

bu oran %90 lara varır. Zaten daha sonraları genel bütçe vergi gelirlerinden verilen pay bu küçük belediyelerde gelirlerinin neredeyse oran olarak %95'ine ulaşmıştır. Bu da şunu göstermektedir. Belediyelerin, büyük çoğunluğu merkezi idarenin, topladığı vergilerden gönderdiği paylarla, diğer adıyla bağışlarla, ayakta durabilmektedir. Böyle olunca 55-60 arasında sayıya ulaşan belediye gelir kalemlerinden biri %95'i teşkil ederken, geriye kalan tüm kalemlerin sağladığı gelir %5'i ancak oluşturabilmektedir.

Bu da belediyelerin büyük çoğunluğunun belde halkına hizmet edebilmek için merkezi idareye sıkı bir bağla bağlı olduğunu gösterir. Bu payın, zaman zaman gerek oranlarında gerekse bu oranın uygulandığı vergi kalemlerinde eksiltmelerle, bazen miktar olarak azaltıldığı da vakidir. Bu da belediyelerin istikrarlı bir yatırım ve hizmet programı yürütmelerine mani olabilmektedir. Çoğu belediye bu durumlarda borçlanarak finansman sağlama yoluna gitmekte ve aşırı faiz ve borç yükü altına girerek adeta belde halkının geleceğine ipotek koymaktadır.

Belediyelerin son nüfus sayımlarına göre dağıtılan genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan payların %80'i dağıtılmakta, %20'si İçişleri Bakanlığı emrinde iller Bankasında faizde tutulmaktadır. Bu da bilahare, özellikle küçük belediyelere, projelerine destek mahiyetinde yardım olarak gönderilmektedir. Böylece salt nüfus sayısına göre gönderilen devlet yardımı kısmen, çalışan ve proje getiren belediyeleri teşvik amacını da taşımaktadır.

Belediye gelirlerinin en büyük dilimini devletin gönderdiği yardımlar (paylar) oluşturunca ki, bu paylara çok sayıda fonlardan gelen ve aktarılan yardımları da eklemek mümkündür, vatandaş belediye ile pek ilgilenmemektedir. Çünkü kendisi yaşadığı beldesine esaslı bir mali katkıda bulunmayınca, nereye ne harcanıyor hiç ilgilenmemektedir bile. Hele hesabını sormak aklına da gelmemektedir. Nasıl olsa bu kaynağı gönderen hesabını da sorar diye düşünmektedir. Böylece iyi hizmet veremeyen belediyelerin başkanları bu başarısızlıklarını merkezi idareye, "para göndermiyorlar, kesiyorlar" diyerek, yükleyebilmektedir.

Halbuki kişi, beldesine yapılan yatırım ve hizmetlerin mali ağırlığını vatandaş olarak hissederse, verdiği verginin nerelere gittiğini araştırarak ve görecektir. Hem katılacak hem de denetleyecektir. İstenen "Katılımcı Demokrasi"de sağlanmış olacaktır.

2- Belediyelerin gelir kalemlerinden ikinci sıraya yerleştirdiğimiz 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununa göre toplanan vergiler de bir kaç nedenden dolayı sürekli ve sağlıklı bir gelir kaynağı olamamaktadır.

Herşeyden önce bir görevin bir sorumlusu ve yetkilisi vardır. Sorumluluk birine verilince kaynağı da bu hizmetten sorumluya vermek gerekir. Birinin topladığı kaynağı eş değerdeki diğer birimlerle paylaşdırmamak gerekir.

Belediyeler belediye sınırları içindeki gayrimenkullerden emlak vergisi olarak topladıkları paranın %15'ini özel idarelere vermek zorundadırlar. Büyükşehir belediye sınırları içindeki belediyeler de emlak vergisinin %20'ini Büyükşehir belediyesince aktarmak zorundadırlar.

Bu durum yukarıda belirtilen ilkeye uymamaktadır. Külfet ve nimet dengesi bozulmaktadır. Verginin fonksiyonu azalmaktadır. Belediyeler bu vergilere emanetçi

gibi, müstelzim gibi bakmaktadır. Sahiplenmemektedir. Bu tür vergilerde bölüşüm kaldırılmalıdır.

Dört yıllık bir dönem için beyan edilen bu vergi ikinci ve müteakip yıllarda, enflasyon karşısında vergi değerini de iyice yitirmektedir. Halbuki ikinci bir beyan dönemine kadar bu vergi ilk ağırlığını korumalıdır. Gayrimenkulün değer artışının bir bölümü rant geliri olarak mutlak surette belediyelere aktarılmalıdır.

3- Sıralamamızda yer alan 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu çok kapsamlı bir kanundur. Vergiler, Harçlar ve Harcamalara Katılma Payları olarak 3 ana grup altında toplanan bu gelir türleri yaklaşık 20 ayrı kalemden oluşmaktadır.

İlk grupta toplanan vergi kalemleri içinde, belediyelerde işletilen vergilerden ilan ve reklam vergisi ile çevre temizlik vergisi direkt vatandaşa yönelik vergilerdir. Haberleşme Vergisi ile Elektrik ve Havagazı Tüketim vergisi resmi kurumlarca tahsil edilip bir oran dahilinde düzenli bir şekilde kurumlarca belediyelere aktarılan vergi paylarıdır. Aslında bunda vergilendirmeyi belediyeler yapmamaktadır. Sadece pay almaktadırlar. Gelir kalemleri içinde mühim bir yer de tutmamaktadır.

Yangın Sigortası Vergisi ile Eğlence Vergisi uygulaması belediyelerde yaygın olmayan bir vergi kalemidir.

Harçlara gelince, harçlar, çok çeşitli kalemleri içermekte olmasına rağmen belediyelere önemli bir gelir kaynağı sağlamaktadır. Bir çok harç çoğu belediyede hiç çalışmamaktadır. Bunlardan ençok, İşgal Harcı, Bina İnşaat Harcı, İşyeri Açma İzni Harcı ve Hayvan Kesimi Muayene ve Denetleme Harcı gibi harçlar uygulanmaktadır. Diğerlerinin belediyelerde bir gelir kaynağı olduğunu görmek mümkün olmamaktadır.

Aslında bu tür harçların yokluğu varlığından yeğ tutulmaktadır. Çünkü bu tür kaynak sağlama yolları hem verimli bir kaynak sayılmamakta hem de tahakkuk ve tahsilinde sızıntılar, usülsüzlükler ve yolsuzluklara neden olmakta daha da kötüsü vatandaşa bir eziyet unsuru olmaktadır. Zaten bu harçların toplamı da esaslı bir oran tutmamaktadır.

Harcamalara katılma payı da ülkemizde oturmuş ve yaygınlaşmış bir gelir kaynağı değildir. Katılma payı, ilgili gayrimenkulün beyan edilen vergi değerininin %2 sini geçemeyeceği için çok düşük seviyede kalmaktadır. Vergi değerinin de gerçek değeri yansıtmadığı bir realitedir.

Böyle olunca, vatandaşın herşeyi devletten bekleme geleneksel zihniyeti sürdürülmekte, gerçek bir katılım sağlanamamaktadır. Vatandaşın yaşadığı beldeye sahip çıkmasının bir yolu da kendisine sağlanan ve getirilen hizmetin maliyetine gücü ve yararlanması nisbetinde katkıda bulunmasından geçmektedir. Vatandaşın "Çöp Vergisi" dediği Temizlik Vergisi bu yönde atılmış önemli ve olumlu bir örnektir.

Belediye Gelirleri Kanununda yer alan gelir kaynaklarına toplu bir şekilde baktığımızda sayıca çok olmasına rağmen fonksiyonca az ve kaynak olarak çok zayıf olduğunu görmekteyiz. Küçük belediyelerde yerel vergi, harç yok denecek kadar azdır. Büyük belediyelerde de çok düşük seviye ve oranlarda bulunmaktadır. Bu kaynaklar son derece dağınık ve izlenmesi de zordur.

Öngörülen vergi alt ve üst dilimlerinin genellikle maktu olması de enflasyonun etkisiyle eriyip yok olmasına neden olmaktadır. Bu nedenle oran esası getirilmeli ve korunmalıdır.

Cezalar hem caydırıcı olmamakta hem de gelir kaynağı sayılmamaktadır.

Bütün bunları yan yana koyduğumuzda belediye gelirlerinin, az sayıda ancak ağırlıklı olması, oran esasına bağlanması, hizmeti gören her vatandaşa yansıtılması, ilkelerini esas alan bir düzenlemeden geçirilmesi gerektiği sonucuna varılmaktadır.

Bu arada belediyelerin hizmet karşılığı olarak ve ilgililerin isteğine bağlı olarak ifa edecekleri her türlü hizmetin belediye meclislerince belirlenecek tarifelere göre aldığı, su ücreti, iş makinalarının çalışma saat ücreti gibi, gelirleri de ciddi bir maliyet esasına dayandırılmadığından istenen düzeyde hasılat elde edilemediğini de belirtmek gerekir.

Ayrıca Çeşitli Fonlardan sağlanan yardımların da finansman bakımından bir analiz değeri bulunmamakta ve de bölgesel olarak belediyeden belediyeye değişiklik arzettiği için bir genellik arzetmemektedir.

4- Belediyelerin işletme, müessese ve teşebbüsleri hasılatından, 1580 sayılı kanununun 10. maddesi gereği alınması gereken tahsilatın da hemen hemen hiç yapılmadığını görmekteyiz.

Belediyeler, demokrasinin vazgeçilmez ve en güzel şekliyle uygulanabilir alanı olan bir mahalli idare birimidir. Belde halkının mahalli yatırım ve hizmet görevleri bunların seçeceği mahalli idare organları olan Belediye Meclisi, Encümeni ve Başkanına verilmelidir.

Bu görevin ifasına yetecek gelirler öncelikle belde halkından, yetmediği zaman merkezi idareden sağlanmalıdır. Böylece halkın önce mali katılımı sonra denetleme ve idari katılımı sağlanmalıdır. Gelir kaynaktan alınmalıdır. Yetki sorumluluk ve kaynak bölüşülmemeli bir kuruma bırakılmalı, sahibi belirlenmelidir.

Gelir kaynakları çok değil az ama etkin olmalı, bu etkinliğini de koruyacak vergi teknikleriyle donatılmalıdır. Kırtasiyeciliği artıran, vatandaşı sıkan, yoran bir sistem yerine az ama yeterli ve öz, kolay tahsil edilebilir bir vergileme veya kaynak elde etme sistemine geçilmesi gerekir.

II.1.2.3. BORÇLANMALAR

Belediyelerin ve bağlı kuruluşlarının borçlanma yetkisi 1580 sayılı Belediye kanununa dayanmaktadır. Kanununun 70. maddesinin 5. fıkrasında belirtilen "ikrazlar,istikrazlar" işlerini yani borç alma ve borç vermeyi 1. fıkrasında da "Bütçeyi" Belediye

Meclisinin "müzakere" edip hakkında karar verdiği görevleri arasında saymaktadır.³¹

Ayrıca bu kararlar da, 71. maddede belirtilen "Mahalli en büyük mülkiye memurunun tasvibiyle mer'iyet kesbeder" hükmü gereği, Vali ve Kaymakam onayını müteakip yürürlüğe girmektedir.Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluş Kanunu olan 3030 sayılı

³¹Mustafa TEKMEK, " Belediyelerde Bir Finansman Kaynağı olarak Borçlanma ," *Beklenen Mahalli İdareler Dergisi*, 1996, sayı 30,s.40.

kanunun 21. maddesi 1580 sayılı Beledie Kanuna aykırı olmayan hükümlerinin Büyükşehir Belediyeleri hakkında da uygulanacağını amirdir.

Nitekim Büyükşehir belediyelerinin borçlanma ve borç vermeye ilgili Belediye Meclisi Kararları ve onayı 1580 sayılı Kanunun 70 ve 71. maddeleri hükümlerine göre yerine getirilmekte ve geçerli olmaktadır.

Bu durumda gerek belediyenin bizatihi kendisinin gerekse bağlı kuruluşlarının borçlanma veya borç vermeye ilişkin kararları Belediye Meclislerince alınacak ve Vali veya Kaymakam onayıyla yürürlüğe girecektir.

Uygulamada ise bazı borçlanmalarda Belediye Meclisi kararı bile alınmasına gerek görülmemiştir. Gerekçe olarak da, Bütçe karamamelerinde sadece tavanı belirtilen miktar kadar borçlanmaya Belediye Başkanına yetki verilmesinin yeterli olacağı, gösterilmektedir. Bütçe karamamesine böyle bir hüküm konması kafi olsaydı kanun koyucu bütçenin tasdikini ayrı bir fıkrada miktarı, vadesi, faizi ve diğer şartları görüşülüp karara bağlanması gereken borçlanma ve borç vermeyi (ikraz ve istikraz) ayrı bir fıkrada belirtmezdi.

Belediye Meclis kararlarının mülki İdare Amirinin onayından geçmemek de Merkezi İdarenin Mahalli İdareler üzerindeki Anayasal bir zorunluluk ve gereklilik olan vasayet denetiminden kaçmak anlamına gelmektedir.

Nitekim anayasanın 127. maddesinde "Mahalli İdarelerin Kuruluşve Görevleri ile yetkileri yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir" dendiğinden sonra,

"Merkezi İdare, Mahalli İdareler üzerinde, mahalli hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idari vesayet yetkisine sahiptir" denilmektedir. Valinin ve Kaymakamın onayı bu vesayetin bir kullanım biçimidir.

Borçlanmanın iç veya dış borçlanma olması durumu değiştirmemekte hatta ilave yükümlülükler getirmektedir. Nitekim, heryıl yayımlanan DPT yatırım programının dayanağı olan Bakanlar kurulu kararlarında dış kaynak kullanımının bu yatırım programında borçlanılacak projenin yer almasını ayrıca zorunlu kılmaktadır.

Büyükşehir Belediyelerine Bağlı Genel Müdürlüklerin borçlanmaları da aynı usule tabidir. Mesela; EGO Genel Müdürlüğünün kuruluş kanunu olan 4315 sayılı kanunun 7. maddesinde idare encümeninin görevleri arasında ve (1.) fıkrada belirtilen "belediye meclislerinin tasdikine arz edilmek üzere" şartıyla (ç) şıkkıyla "Gelecek senelere sari taahhütlere girişilmesini ve istikraz tekliflerini tetkik ve kabul etmek" görevini de saymaktadır.

ASKİ Genel Müdürlüğü'nün kuruluş kanunu olan 2560 sayılı kanunun 5. maddesinde genel kurulun büyükşehir belediye meclisi olduğu, 6. maddesinin (j) fıkrasında da bu kurulun "yurt içi ve yurt dışı borçlanmalar hakkında yönetim kuruluna yetki verebileceği" hükmünü getirmiştir. Yani her iki kuruluşun borç alma ve vermede yetkili kuruluşu Büyükşehir Belediye Meclisidir.

Belediyenin borçlanmalarını yurt içindeki veya yurt dışındaki finansman kuruluşlarına borçlamalarına göre iç borçlanmalar ve dış borçlanmalar olarak ayırmak

mümkündür. Ancak dış borçlanmalar iç borçlanma şekillerine göre ilave bazı prosedürün yerine getirilmesini zorunlu kılmaktadır. Onun için ikisinin ayrı başlıklar altında incelemek daha yararlı olacaktır.

II.1.2.3.1. İÇ BORÇLANMALAR

Belediyelerin yurt içinde yapacakları borçlanmalar yukarıda belirttiğimiz yasa maddelerinde açıklanan usule göre yerine getirilmektedir.

İç borçlanmalar uygulamada ve genelde kredi kullanmak, kısa vadeli avans denilen, İller Bankasından 2380 sayılı Özel idarelere ve Belediyelere Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanun hükümlerine göre ayrılıp İller Bankasınca belediyelere dağıtılan paradan mahsup edilmek suretiyle ödenen borçlanma ve tahvil ihracı suretiyle borçlanma şeklinde kendini göstermektedir.

1- Banka Kredisi Yoluyla Borçlanma:

Belediyeler, bazı hizmetlerin yerine getirilmesini temin için, o hizmetle sınırlı olmak üzere bazı kişi ve kuruluşlardan borçlanmakta, ticari bankalardan kredi kullanmaktadır. Ancak esas itibarıyla borçlanma kaynağı İller Bankası'dır.

İller Bankası belediyelere kendi öz kaynaklarından ya da yabancı (banka dışı) kaynaklardan sağlandığı olanaklarla olmak üzere iki kaynaklı kredi sunmaktadır.

Banka öz kaynaklarından kısa ve uzun vadeli kredi vermektedir. Bu kredilerden kısa vadeli olan ihtisas kredileri, bankanın programında bulunan işlerin yıl içi ödeneğinin karşılanması ve yatırımın tamamlanmasına yöneliktir.

Bu tür krediler,

- DPT'ca öngörülen belediye katkılarının finansmanı için,
 - Bankanın kefalet nedeniyle,
 - 2380 Sayılı yasa gereğince alınan paylar karşılığında,
- Ortak idarelere açılmaktadır.

Banka ayrıca yabancı kaynaklardan (diğer finans kuruluşlarından) temin ettiği kredileri talepte bulunan belediyelere plase etmektedir.

2- Tahvil İhracı Yoluyla Borçlanma:

1580 Sayılı Yasanın 19/10. maddesi belediyelerin tahvil çıkararak borçlanmasına izin vermektedir. Buna göre; belediyeler ima rplanı nedeniyle istimlak bedellerinin ödenmesi ve bu plana göre oluşturulacak tesislerin finansmanında kullanılmak üzere Emlak Bankası kefaleti ile tahvil çıkarabilmektedirler. Limit oranları Bakanlar Kurulunca belirlenen tahvil çıkarılması İçişleri Bakanlığı kanalıyla Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın görüşü alınmak suretiyle Başbakanlık onayı ile mümkün olmaktadır.

Büyükşehir Belediyelerinin Kuruluş ve Yönetimini düzenleyen 3030 sayılı kanunun Büyükşehir "Belediyesi Gelirleri" başlığı altındaki 18.maddenin 4. fıkrasında "iç ve dış borçlanmalar ile tahvil ve hisse senedi gelirleri" sayılmaktadır. Yani iç borçlanma ve dış borçlanma belirtilerek bunlardan başka tahvil ve hisse senedinin

alınıp satılmasından doğan hasil olacak getirilerin de ayrıca büyükşehir belediyelerinin bir gelir kalemi olduğu belirtilmektedir.

Aksi halde, tahvil ihracı ticaret hukuku ve kanununa göre bir borç senedi olduğuna yani bir borçlanma olduğuna göre, kanun koyucu iç ve dış borçlanmayı saydıktan sonra, buna ilave olarak tahvil ve hisse senedi bir borçlanma aracı olarak düşünmüş olsaydı tekrar isimlendirerek kanun metnine koymaya gerek duymazdı.

Ayrıca bu kanunun 21. maddesinde de; "1580 Sayılı Belediye Kanunu ile diğer ilgili mevzuatın bu kanuna aykırı olmayan hükümleri büyük şehir ve ilçe belediyeleri hakkında da uygulanır. "denmek suretiyle, bu kanunda ayrıca düzenlenmeyen konularda diğer kanunlara, burada ve özellikle de 1580 sayılı kanuna atıfta bulunarak, bu işlemi düzenleyen 1580 s.k.'nin 19/10. maddesinde usule uyularak tahvil ihracının yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Aksi halde kanunla düzenlenene uyulmayacak olursa, Anayasanın 127. maddesi hükmü karşısında, düzenleme yapılmayan bur hususda işlem yapmak, çok daha keyfilik arzedecektir. Başka bir ifadeyle belediyeler, ancak kanunla düzenlenmiş bir yetkiyi kullanabilecekler, kanunun öngörmediği bir yetkiyi kullanamayacaklardır.

Ayrıca 1580 sayılı kanunun 70. maddesinde Belediye Meclisinin müzakere edip hakkında karar vereceği işler sıralanmış olup 5. fıkrasında ikrazlar ve istikrazlar (Borç verme ve borç alma) işleri de bu görevler arasında sayılmıştır. O nedenle Belediyelerin tüm borç alma ve borç verme işlemlerinin temel dayanağını Belediye Meclisi kararları teşkil etmektedir.

1580 Sayılı Belediye Kanununda öngörülen bu borçlanma şekli tamamen iç tahvil ihracına yönelik bir düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bu şekilde borçlanmayı, tahvil ihracını ilk ve tek uygulayan belediye İstanbul Belediyesi olmuştur. Başka bir belediye bu şekilde yani iç piyasaya tahvil ihracı suretiyle borçlanma yoluna gitmemiştir.

Esasen bu yol açıktan finans kaynağı olması nedeniyle tavsiye edilecek bir kaynak olarak görülmemektedir. Çünkü elde edilen para amacı dışında kullanıldığından daha sonra belediyeler ödeme güçlüğüne düşmektedirler.

II.1.2.3.2. DIŞ BORÇLANMALAR

Kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerin yurt dışından her türlü nakdi kredi sağlanması ve uluslararası sermaye piyasalarında tahvil ve diğer borçlanma aracı ihraç etmesi Hazine Müsteşarlığı'nın ön iznine bağlıdır.

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ön izni alınmadan sağlanan krediler ile tahvil ve diğer borçlanma aracı ihraçları, Borç Kütüğü'ne kaydedilmez ve bunlara ait anapara, faiz ve diğer masrafların transferi yapılmaz.

Belediyelerin dış borçlanmalarını da Kredi kullanımı ve tahvil ihracı suretiyle borçlanma olarak iki şekilde uyguladıkları gözlenmektedir.

1- Dış Kredi Kullanımı :

Belediyelerin dış borçlanmaları da genellikle DPT'dan onaylanmış yatırım projelerinin finansmanında kullanılan bir kaynak olan bu kredi borçlanmaları olarak

kendini göstermekte ve uygulanmaktadır. Bu tür borçlanma ile belediyeler sağlıklı bir gelir kaynağına sahip olabilmekte ve yatırımlarını gerçekleştirebilmektedir.

Bu tür proje kredilerinin harcanması da genellikle hakedişlere dayalı olarak, yani projenin gerçekleştirme safhalarına göre tediten elde edilip harcanabilmektedir.

2- Dış Piyasalarda Tahvil İhracı:

Belediyelerin bir dış borçlanma şekli de dış sermaye piyasalarına tahvil ihraç etmek suretiyle borçlanma şeklidir. bu uygulamalar ilk defa Ankara Büyükşehir Belediyesince gerçekleştirilmiştir.

Ancak, dış borçlanmanın iç borçlanmaya göre, ilave yükümlülükler getirdiği yukarıda belirtilmişti. Bu yükümlülükler uyulmaması halinde, ilgililerin sorumluluğu yanında belediyeyi hatta Devleti bile sıkıntıya sokacak sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca Uluslararası Sermaye Piyasalarında son yıllarda uygulaması yaygınlaşan ve "borçlanılan döviz birimi yükümlülüğünün başka bir döviz birimine dönüştürülmesi" şeklinde ama çok basit bir şekilde ifade edilen **Swap** muameleleri de yeni bir borçlanma şekli sayılmaktadır.

ABD Dolarıyla yapılan bir borçlanma yükümlülüğünün Alman Markına (DEM) çevrilmesi bunun basit örneğidir. Çünkü yeni bir para birimiyle borçlanma söz konusu olmakta ve bunun faiz oranları ve şartları değişmektedir. Ayrıca swap gideri olarak da ek masraf gerektirmektedir. Bu işlem de tahvil ihracı gibi borçlanma olup, Belediye Meclisi kararını zorunlu kılmaktadır.

Tahvil ihracına ve swap yapılmasına yönelik alınan Belediye Meclisi Kararlarının da Vali ve Kaymakam onayının alınması gerekir. Çünkü 1580 sayılı Belediye Kanununun 71. maddesinde Mülki idare amirlerinin onayıyla yürürlüğe girecek olan Belediye Meclis kararları arasında ikraz ve istikrazlar da sayılmıştır.

1580 sayılı kanunda prosedürü öngörülen tahvil ihracının sadece yurt içinde ihraç edilecek tahvilleri düzenlediğini bir ara düşünmüş olsak bile, yurtdışında ihraç edilen tahviller için ek prosedür ve uyulması zorunlu olan yasal düzenlemelerin olması gerekir.

Bu konuda 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu içerisinde ve uygulamayada Sermaye Piyasası kurulunun faaliyet alanı içinde Uluslararası Sermaye İşlemlerinin bulunmaması nedeniyle bu kanun hükümlerine göre belediyenin tahvil ihracına ilişkin izlemesi gereken yöntemi belirlemek mümkün değildir.

Ancak Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında 4059 Sayı Kanununun; 2. maddesinin (a) bendinde,

"... Devlet borçlarının yönetimine ilişkin olarak her türlü iç borçlanmanın, hazırlık, akit, ihraç ve dış borçlanma da dahil olmak üzere ödeme, erken ödeme, kayıt işlemlerini yürütmek ve devletçe verilen faiz ve ikrazata ilişkin işlemleri yapmak;

Hazinenin iç ve dış borç garantisi verdiği konulara ilişkin olarak garantinin yerine getirilmesine yönelik ödemeleri borç idareleri adı altında yapmak ve bu amaçla Devlet Borçları Saymanlığı kurmak ve yönetmek, borç yönetiminin hesabını tutmak, Türkiye'nin dış borç veri tabanını oluşturmak, bu amaçla dış borç kütüğünü tutmak,

muhtelif kanun ve diğer mevzuat çerçevesinde hazine garantisi verilmesi ile ilgili işlemleri yürütmek..."

Hükümleri yer almaktadır.

1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanununun 1. maddesi, "Kambiyo, nukut, esham ve tahvilat alım ve satımının ve bunlar ile kıymetli madenler ve kıymetli taşlarla bunlardan mamul veya bunları muhtevi her nevi eşya ve kıymetlerin ve ticaret senetlerle tediyeyi temine yarıyan her türlü vasıta ve vesikalarının memleketten ihracı veya memlekete ithalinin tanzim ve tahdidine ve Türk parasının kıymetinin korunması zımında kararlar ittihazına İcra Vekilleri Heyeti yetkilidir."

Hükümünü içermektedir.

Yukarıda belirtilen 32 sayılı Bakanlar Kurulu kararı da bu maddeyle verilen görev ve yetkileri düzenlemektedir. Bu karar genel hükümleri içermekte ve belediyelerle ilgili açık hüküm bulunmamaktadır.

32 sayılı karara dayanarak buna ilişkin 92-3202 nolu tebliği (09.01.1993 gün ve 21460 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.) çıkarmak lüzum ve gereğini duyulmuştur. Bu tebliğin ilk iki maddesi aynen şöyledir:

"Madde 1 - Kamu kurum ve kuruluşları ile belediyelerin yurtdışında her türlü nakdi kredi sağlanması ve uluslararası sermaye piyasalarında tahvil ve diğer borçlanma aracı ihraç etmesi Hazine ve Dış Ticare Müsteşarlığının ön iznine bağlıdır.

Madde 2 - Hazine ve Dış Ticare Müsteşarlığının ön izni alınmadan sağlanan krediler ile tahvil ve diğer borçlanma aracı ihraçlar Borç Kütüğüne kaydedilmez ve bunlara ait anapara faiz ve diğer masrafların transferi yapılmaz."

Bundan başka,

27.1.1993 gün ve 21478 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Bakanlar kurulunun 93/3983 sayılı kararında aynen;

"Mahalli İdarelerle ilgili özel mevzuatları uyarınca faaliyet gösteren kuruluş, idare ve işletmeler, tabi oldukları mevzuatın gerektirdiği izin ve şartları yerine getirmek suretiyle Sermay Piyasası Kanunu uyarınca kayda alma işlemini tamamlayarak tahvil ve diğer sermaye piyasası araçları ihraç edebilirler; bu borçlanma senetlerine ilişkin limitler Sermay Piyasası Kurulu'nun teklifi ve ilgili Bakanın onayıyla belirlenir."Denmektedir. Yani her halükarda belediyeler bu tür borçlanmalarında da önce kendi mevzuatındaki hükümlerin gereğini yerine getirmek, sonra ek işlemleri yapmak zorundadırlar.

Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükümünde Karamamenin Değiştirilerek Kabulü hakkında 3030 sayılı Kanununun 18. maddesinin (h) fıkrasında, iç ve dış borçlanmalar ile tahvil ve hisse senedi gelirleri, Büyükşehir Belediyesi gelirleri arasında sayılmıştır.

Kanun koyucu, 3030 sayılı Kanununun 18. maddesinin (h) fıkrasını bu şekilde düzenledikten sonra, kanununun 21. maddesi ile de Büyükşehir Belediyelerinin görevli

oldukları konularda, 1580 sayılı Belediye Kanunu ve diğer ilgili mevzuat hükümleri ile belediyelere tanınan hak, yetki, imtiyaz ve mualiyetlere sahip olduklarını hüküm altına almıştır.

1580 sayılı belediye kanununun "Belediyelerin hakları, selahiyet ve imtiyazları" başlıklı 19. maddesinin 10. fıkrasında; tasdikli imar planlarının tatbiki dolayısıyla yapılacak istimlak bedellerinin tediyesine, istimlakın gayesine veya imar planına uygun olarak yapılacak tesislerin meydana getirilmesine tahsis olunmak üzere belediyelerce en çok (20) yılda itfa olunmak kaydıyla ve Türkiye Emlak - Kredi Bankası kafaletiyle tahvil çıkarılabileceği belirtilmiştir.

Belediyelerin bu fıkra hükmüne göre tahvil çıkarabilmeleri için tahvil ihracına ilişkin Belediye Meclis kararının, Vali ve Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının mütalası alındıktan sonra İçişleri Bakanlığının teklifi üzerine Başbakanca onaylanması gerekmektedir.

1580 sayılı Belediye Kanununun 19. maddesinin 10. fıkrasında düzenlenen tahvil ihraç selahiyet ve imtiyazı, yapılacak olan yurt içine yönelik tahvilleri kapsamaktadır.

3030 sayılı kanunun 18. maddesinin (h) fıkrasında gelir temin etmek maksadıyla Büyükşehir Belediyelerince çıkarılacak tahvillerin yurt dışına ihraç edilemeyeceğine ilişkin kısıtlayıcı bir hüküm mevcut değilse de; belediyelerin imtiyaz ve selahiyetlerini düzenleyen 1580 sayılı Belediye Kanunu'nun 19. maddesinde, yurt dışına tahvil ihraç edilmesine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Sair mevzuatla da bu husus düzenlenmemiştir.

Bu itibarla; yasal alt yapısı yasa koyucu tarafından oluşturulmayan, selahiyet ve imtiyazı Büyükşehir Belediyelerine devredilmeyen yurt dışına tahvil ihraç işlemlerininin 3030 sayılı Kanun'un 18. maddesinin (h) fıkrasına istinaden Büyükşehir belediyelerince gerçekleştirilmesine yasal imkan bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Swap anlaşmaları borcun nevini değiştirdiğinden, Belediye Meclis kararıyla yapılması gerekmektedir. Bu husus, 1580 sayılı Belediye Kanununun 70. maddesinin 5. fıkrası gereğidir.

Kısaca Belediyeler için, borçlanma iç borçlanma olsun dış borçlanma olsun sağlıklı bir finansman kaynağı değildir. Borçlanmanın zorunlu hallere münhasır olması özellikle belediye başkanlarının borçlanmaların sürelerini kendi görev süreleriyle sınırlı tutmaya çalışmaları gerekmektedir. "Ödemeyeceğin borçtan korkma" zihniyetiyle aşırı bir şekilde borçlanarak gelecek yönetimlerin ve belediyelerin zor durumlara düşürülmemesi gerekir.

Anayasa'nın kendisine verdiği görevi yerine getirerek belediyeleri görevleriyle orantılı gelire kavuşturamamış olan merkezi yönetim bu durum karşısında, kimi yasalarla, zaman zaman belediye borçlarını ertelemek ya da tümüyle kendi üzerine alarak ortadan kaldırmak yolunu seçmiştir. 1965, 19971, 1975 ve 1992 yıllarında tahkim ve terkin yoluna gidilerek bir rahatlama sağlanmıştır.

Ancak bu tür uygulamanın bir takım sakıncaları da mevcuttur. Herşeyden önce bu yasaların sağladıkları imkanlardan belediyeler farklı oranlarda yararlanmaktadırlar.

Bir bölümünün borçları bağışlanırken, ötekilerin borçları ertelenmiştir. İkinci olarak, çok borçlanmış belediyelerle az borçlanmış belediyeler arasında da dengesizlik ortaya çıkmıştır. Bu dengesizlik, aynı zamanda çok borçlanmış belediyelerin daha çok "büyük belediyeler" az borçlanmışların ise "küçük belediyeler" olması biçiminde görülmektedir. Dolayısıyla, borçlanmalardan gelişmiş bölge belediyelerinin daha çok yararlanmaları sonucu doğmaktadır. Son olarak, borçlanma ve daha sonra da borçtan kurtulma imkanı belediyeleri gelir yaratma çabasına girmeksizin, kaynaklarını daha akılcı kullanma gereği duymaksızın sorumsuzca borçlanmaya itebilmektedir.

Asıl yapılması gereken, borçları ortadan kaldırmak değil, belediyelere, ağır borç yükü altına girmelerini önleyecek, kendilerine ait gelir kaynaklarının sağlanması yoluyla, böyle olağanüstü ve eşitsizliklere yol açabilen uygulamaları önlemektir.

II.1..3. HARCAMALAR

Belediyelerin harcamalarını diğer adıyla giderlerini iki guruba ayırmak mümkündür. Bunlardan birinci grup, belediye kanunu ile diğer kanunların belediyelere verdiği görevleri yerine getirmek için yaptığı harcamalardan, ikinci grup da belediyelerin bir tüzel kişilik olarak ayakta durabilmek için veya fonksiyonlarını yerine getirmek için yaptığı harcamalardan oluşmaktadır. Bu iki grup harcamadan birinci gruba "belediye gelirlerini toplama masrafları", ikinci gruba da "yol ve kanalizasyon harcamaları" örnek olarak gösterilebilir.

II.1.3.1. HARCAMA YAPILABİLECEK GİDERLER

Belediyelerin giderleri, 1580 sayılı kanununun 117. maddesinde şöyle sıralanmaktadır:

- 1- Belediye binası tedarik ve idaresi ve döşeme ve bakım masrafları,
- 2- Belediye heyetleri memur ve müstahdemleri tahsisat, maaşları, ücretleri ve çeşitli giderleri,
- 3- Belediye zabıtası ve itfaiye masrafları,
- 4- Belediye gelirlerinin tahsil masrafları,
- 5- Yol, meydan, sokak, iskele ve köprülerin inşası, tamir ve idaresi masrafları,
- 6- Su ve lağım tesisleri ve işletme masrafları,
- 7- Aydınlatma masrafları,
- 8- Mezarlıkların tesis ve korunma masrafları,
- 9- Bir daire, kurum veya hayırsever kişiler tarafından belediye görevlerine ait işler için yardım olarak veya nakten yapılacak bağışlar ile belli hizmetlerin karşılıkları,
- 10- Kanunlarla belirlenen görevlerin yapılması için gerekli harcamalar,
- 11- Vadesi gelen borçlar, borçlanma taksitleri ve faizleri ve mahkeme kararıyla ödenmesi gereken borçlar,
- 12- Belediyenin harita, kadastro ve gelecek şekil planının tanzimi ve mezbaha kurulması masrafları,
- 13- Belediye emlak ve mallarının tamir ve sigorta masrafları, belediyelerin kanunlara göre ödemeye mecbur olduğu vergiler,
- 14- Beldenin imarına ait tesisleri, ve inşaatın bakım ve işletilmesi masrafları,
- 15- Belediye Kanununun 16. maddesinde belirtilen zorunlu görevlerin yerine getirilmesi için gerekli harcamalar,

Belediye bütçesinden ödenecek aylık ve ücretlerin toplamı yıllık gelirlerin %30'unu geçemez. Gerekli görülürse ve İçişleri Bakanlığının izni ile bu miktar artırılabilir.

II.1.3.2. HARCAMALARIN DAĞILIMI

Belediye Bütçe ve Muhasebe Usulü Yönetmeliğine göre oluşturulan "bütçe formülü"ne göre harcamalar cari, yatırım ve sermaye teşkili ve transfer harcamaları olarak üç kategoride toplanmıştır.

Belediyelerin, küçük ve büyük belediye olmalarına göre, değişmekle birlikte, bu üç harcama çeşidinin toplam harcamalar içindeki oranı yıllar itibariyle de değişiklik göstermektedir. En büyük payı cari harcamalar almakta, sonra sermaye teşkili ve transfer harcamaları gelmekte, son sırayı da yatırım harcamaları almaktadır.

Belediyelerin gelir ve harcamalarında son yedi yılda gösterdiği gelişmeyi Tablo 3'de görmek bu tesbiti doğrulamaktadır.³²

Tablo 3

Belediyelerin Gelir ve Harcamalarındaki Gelişmeler

	1989	1990	1991	1992	1993	1994 (1)	1995 (2)
Gelir	4119	7433	13134	23670	48404	94588	149304
Harcama	4399	7950	15515	29823	60059	10120	149304
Cari	2169	4699	8057	15827	30359	51622	76420
(Yüzde)	49.3	59.1	51.9	53.1	50.5	41.0	51.2
Personel	1373	3424	6047	12374	23980	42269	62600
(Yüzde)	31.2	43.1	39.0	41.5	39.9	41.8	41.9
Ser.Teş.Tr.	1399	2025	5027	7766	15813	32591	50759
(Yüzde)	31.8	25.5	32.4	26.0	26.3	32.2	34.0
Yatırım	831	1226	2431	6230	13887	17018	22.125
(Yüzde)	18.9	15.4	15.7	20.9	23.1	16.8	14.8

Kaynak DPT (Cari Fiyatlarla, Milyar TL), (1) Gerçekleşme Tahmini (2) program

Belediyeler bugün yasalarla kendilerine verilen görevleri yapamaz hale gelmişlerdir. Rakamlar ortalamadır. Tüm belediyelerin rakam toplamalarını içermektedir. Özellikle küçük belediyelerin yatırım harcamaları oranı, genel ortalamanın altındadır. Bütçeleri ana görevlerini yerine getirme yerine personeline maaş ödeyen (bazen 6-7 aylık işçi ücretlerini bile ödeyemeyen), borç ödeyen, sadece kendini ayakta tutan kurumlar haline gelmiştir. Bunun asıl nedeni de belediyelere hizmetleriyle orantılı olarak gelir kaynağı sağlanamamış olmasıdır.

Diğer bir ifadeyle kentsel hizmet talebindeki artışa rağmen, belediye gelirleri içinde öz gelirlerin payı artırılamamış ve yeterli kaynak sağlanamamıştır. Belediye harcamaları büyük ölçüde merkezi hükümetin toplam vergi gelirlerinden ayrılan kaynaklarla finanse edilmektedir. Bu da nüfus kriterine göre dağıtılmaktadır. Bu durum başta belediyeler olmak üzere mahalli idarelerimerekeze bağımlı kılmakta ve siyasi iktidarın keyfi uygulamalarına neden olmaktadır.

³² Dünya Gazetesi, Ekonomi Politika Eki, "Belediye Hizmetleri," 29 Şubat 1996

Tablo 3'de dikkati çeken bir durum da gelirlerin hiçbir zaman giderleri karşılamadığıdır. Fark borçlanma ile kapatılmaktadır. Gerek borçlanmaları gerekse çeşitli kamu kurumlarına olan borçlarını belediyeler ödeyemez hale gelmekte, zaman zaman merkezi idarece "tahkim ve af yasalarıyla" bu mali sıkıntıdan kurtarılmaya çalışılmaktadır. Ancak bu yolda adil bir yol ve çözüm olmamakta; hesabını bilen yasalara uyan ve mali gücü oranında beldesine hizmet götüreren belediye yöneticilerini diğerlerine göre cezalandırılmış duruma düşürmektedir.

Bugün, mahalli idarelerin bankası olarak kurulan İller Bankası bile yüksek faiz oranları ile belediyelere borç para vermekte, çoğu belediye bu borçları zamanında ödeyemediği için, genel bütçe vergi gelirlerinden ayrılan paylarından kesmek suretiyle tahsili cihetine gitmektedir.

Görüldüğü gibi belediyeler kendilerine verilen çok sayıda görevin pek azını yapabilecek mali güce sahip olan, mali yapıları da son derece bozuk durumdaki yerel yönetim kuruluşlarıdır.

Belediye giderlerinin yarısından fazlası cari harcamalardır. Bunun da en büyük oranını personel harcamaları oluşturmaktadır. Bu oran zaman zaman yüzde 43'lere yükselmektedir. Borçlanma oranları da personel giderlerine oranla ve paralel olarak artış göstermektedir. Bu da personel giderlerinin bile bir kısmının borçlanma ile karşılanabildiği gösterir.

Yatırım harcamalarının bileşimine bakıldığında 1992 yılı itibariyle en büyük payı yüzde 77 ile yapı tesis ve büyük onarım giderleri almıştır. Bunu sırasıyla makina teçhizat ve taşıt alımları izlemektedir.³³ Sektör olarak baktığımızda ise en büyük payın ulaştırma sektörünün aldığı, sonra sırasıyla içme suyu, kanalizasyon ve belediye hizmet binası harcamalarının takip ettiğini görürüz.

Transfer harcamalarında ise, ön sırayı iç ve dış borç ana para ve faiz ödemeleri alır. Kurumlara katılma payları, kamulaştırma giderleri, iktisadi ve mali transferlerin ise payı azdır.

II.1.3.3. HARCAMALARIN GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA İÇİNDEKİ YERİ

Belediyelerin toplam harcamalarının ülke genelinde kamu harcamalarının sadece %20'sine ulaşabildiği, %80 ninin merkezi hükümetçe yapıldığını da göz önüne aldığımızda, nüfusumuzun %75'inin içinde yaşadığı insanımıza belediyelerimizin yaptığı harcamanın cılızlığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Belediyelerin içinde bulunduğu mahalli idarelerimizin gayri safi milli hasıla içindeki yerini görmek için Tablo 4'e bakmak yeterli olacaktır.

³³ ÖZTÜRK, a.g.e., s.93.

Tablo 4

Mahalli İdare Gelirlerinin GSMH İçindeki Payı (yüzde)

	<u>1989</u>	<u>1990</u>	1991	<u>1992</u>	<u>1993</u>	<u>1994 (1)</u>	<u>1995 (2)</u>
Belediye Geliri	1.79	1.87	2.07	2.14	2.42	2.42	2.14
İl Özel İdare Geliri	0.23	0.27	0.27	0.27	0.30	0.26	0.22
Köy Geliri	0.05	0.06	0.06	0.05	---	---	---
Top.Mah.İd.Ge.	2.07	2.20	2.40	2.46	2.72	2.68	2.36

Kaynak: DPT (1) gerçekleşme tahmini (2) program

Görüldüğü gibi mahalli idare gelirlerinin GSMH'ye oranı 1989 yılında yüzde 2.07 iken 1995 yılında yüzde 2.36, belediyelerindeki ise 1989 yılında yüzde 1.79 iken 1995 yılında yüzde 2.14 olmuştur. Bu oran son derece düşüktür. Bu da gerek mahalli idarelerin gerekse belediyelerin ülke ekonomisi içinde önemli bir fonksiyon oynamadıklarını göstermektedir. Bu oranların yabancı ülkelerle karşılaştırıldığında çok düşük olduğu görülür.

II.2. BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

II.2.1. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ VE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN YAPILARI

Türkiye'de en verimli gelir kaynakları merkezi yönetimin elindedir. Merkezi yönetim gelir kaynaklarının dağılımı ile ilgili hukuki düzenlemeyi elinde tuttuğundan bütün önemli gelir kaynaklarını kendi toplamış ve kamu hizmetlerinin neredeyse tamamını kendisi üslenmiş durumdadır.

Bugün belediyelere verilmiş görevlerle sağlanan gelirler adeta ters orantılıdır.³⁴Merkezi İdare topladığı vergilerden belediyelere verilmesi gereken payları bazan kısmaktadır. Diğer taraftan belediyeler kendi öz vergi kaynaklarını da yeterince kullanmamakta hatta bugün belediyeler, çeşitli nedenlerle, içme suyu ücreti gibi, direkt olarak vatandaşa sundukları hizmetin bedelini bile tahsilde zorlanmaktadırlar. Bu durum kısmen de belediye tarafından uygulanacak yasal müeyyidelerin eksikliğinden doğmaktadır.

Ayrıca gelirlerini tahsil etmekte giderlerini ödemede belediyeler merkezi idarenin koyduğu yasal düzenlemelere tabi ve bağıdırlar. Bu bağıllık özellikle ekonomik görevlerin yerine getirilmesinde belediyelere büyük bir engel teşkil etmektedir. Bu engeli aşabilmek için belediyeler çeşitli şekillerde yan örgütlenme modelleri ihdas etme eğilimine girmişlerdir. Bunlara iktisadi işletmeler de diyebiliriz.

Bu işletmeler önceleri "Su, Otobüs ve Elektrik İşletmeleri" şeklinde başlamış, sonra bunlara temel gıda maddelerini temin amacıyla kurulan ancak her türlü maddeyi satar hale getirilen "Tanzim Satış Mağazaları" İşleten" Tanzim Satış Fonları" eklenmiştir. Daha sonra da belediyelerin belli bir ekonomik veya ticari alanda faaliyette bulunmak üzere, Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine göre, şirket kurdukları veya kurulu bir şirkete iştirak ettikleri gözlenmiştir. Bazen de kendi aralarında veya diğer mahalli

³⁴ Cüneyt BİNATLI, *Belediye Hizmetleri Finansmanı*, İ.T.İ.A. Yayınları, No: 181/117, 1977, s. 9.

İdare birimleriyle belli bir amacı gerçekleştirmek için "Birlikler" kurdukları görülmektedir. Bunların hepsine "Belediye İktisadi Teşebbüsleri" demek mümkündür.

Ancak, Belediyelerin İktisadi faaliyetlerine ilişkin işletme ve diğer teşebbüslerin kuruluş ve işleyişini düzenleyen mevzuat yetersizdir. Hatta yoktur. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin ise bir çerçeve yasası vardır.³⁵

KİT'lerle ilgili çerçeve mevzuat niteliği taşıyan ve halen yürürlükte bulunan 233 Sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Karamamedeki KİT'lerle bunlara ait Müessese ve bağlı ortaklıklar ile İştiraklerin tanımları yapılmak suretiyle hukuki statüleri genel olarak belirlenmiştir. Buna göre; Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT), İktisadi Devlet Teşekkülü (İDT) ve Kamu İktisadi Kuruluşu (KİK)'nun ortak adları olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri;

- Sermayenin tamamı devlete ait olan ve Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulan,
 - Tüzel kişiliği olan,
 - Sorumlulukları sermayeleriyle sınırlı bulunan,
 - Genel Muhasebe kanunu ile Devlet İhale Kanunu'na ve Sayıştay Kanunu'na tabi olmayan,
- İktisadi alanda ticari esaslara göre faaliyette bulunmak (İDT)
- veya tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan kamu hizmeti ağır basan ve 233 sayılı KHK'de saklı tutulan hususlar dışında özel hukuk hükümlerine tabi olan (KİK) ,
- Kuruluşlardır.³⁶

KİT'ler, birer işletme veya işletmeler topluluğu olan, sermayesinin tamamı kendisine ait "Müesseseler" ile sermayesinin yüzde elliden fazlası kendilerine ait "Bağlı Ortaklıklar" kurabilmektedirler. Bu iki kuruluşun sermayesinin en az %15'i ile en çok %50 sine sahip olduğu "İştirakleri" vardır. Ayrıca gerek müesseseler gerekse bağlı ortaklıklar faaliyetlerini kendilerine bağlı "İşletmelerle" sürdürebilmektedirler.

KİT'lerin kuruluşu yasa ile, müesseselerin kuruluşu teşebbüsün yönetim kurulu kararıyla, müessesenin ve işletmelerin bağlı ortaklık haline getirilmesi Yüksek Planlama Kurulu, yeni bağlı ortaklık kurulması ise Bakanlar Kurulu kararıyla gerçekleşmektedir.

Belediye İktisadi Teşebbüsleri de, KİT'ler gibi bir yasal düzenlemeleri olmasa da, çeşitli yasaların verdiği izin içerisinde benzer alanlar da ve statülerde kuruluşlar olarak zamanla ve bazı zorunlulukların sonunda ortaya çıkmışlardır.

Mahalli İdarelerde belediye ve özel idarelerin KİT'lerle birlikte sermaye koyduğu şirketler de mevcuttur. Bunların 15'i KİT; 33'ü iştirak 1'i de Özel Statülü Kamu girişimi olmak üzere toplam (49)tanedir. Ancak bunlardan 3 iştirakte yerel yönetimlerin toplam payı %50'inin üzerindedir.³⁷

³⁵Enis YETER, Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri paneli, Türk Belediyecilik Derneği -Konrad Adanaver Vakfı, Kasım 1993, Ankara, s. 61.

³⁶T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, "1993 Kamu İktisadi Teşebbüsleri Genel Raporu , " Ankara, 1995, s. 13.

³⁷Hasan KARACAL, Ayla ERAYDIN, Ahmet BUDAM, *İDT, KİT ve KİT iştiraklerinin Sermaye ve iştirake Yapıları 1975*, DPT yayın no. 1776 - GPD 336, Ağustos 1981, s. 126.

Belediyelerin ekonomik faaliyetlerini ikiye ayırmak mümkündür. Birincisi 1580 Sayılı belediye Kanununun 15 maddesinde yer alan 76 fıkra halindeki belediye görevlerinden bazıları vardır ki, bunlar kendiliğinden ekonomik faaliyet niteliğindedir. İkincisi ise belediyelerin serbest piyasa ekonomisi içerisinde faaliyet gösterdiği ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tabi faaliyetlerdir. Belediyelerin bu şekilde ekonomik faaliyetlerde bulunması hem belediyelere ek bir gelir sağlamak hem de piyasada rekabet ortamı hazırlayarak kamu yararı ilkesi gerçekleştirilmektedir.³⁸

Belediye Kanununun 19. maddesinin 1. fıkrası belediyelerin zorunlu görevlerini yerine getirdikten sonra, belde halkının ortak nitelikli ihtiyaçlarını karşılamak için "her türlü girişimde bulunabileceklerini" hükme bağlamıştır. Ayrıca 4. fıkrasının A bendinde su, havagazı, elektrik, tramvay işletme haklarının olduğu, 5. fıkrasının 1 bendinde ulaşımı ve mezbaha işletmeciliği yapabilecekleri, 2. bendinde bu ulaşım ve mezbaha işletmeciliği için şirket kurabilecekleri belirtilmiştir.

Bundan başka 15. maddenin 2 Aralık 1960 gün ve 150 sayılı kanunla değişik 43. fıkrasıyla da temel gıda maddelerinin tedariki ve halka ucuz satışı için "tanzim satış fonları" kurma yetkisinde oldukları hükmü getirilmiştir.

Belediye kanunundan başka birçok mevzuatta da belediye bütçesi içinden veya dışından fon tesis edebilecekleri belirtilmiştir.

Bütün bu yasal düzenlemeler tek bir yasayla düzenlenmediği için belediyelerin iktisadi teşebbüsleri farklı farklı ve karışık bir durum arz etmiştir.

Belediye kanunuyla belediyelere verilen ekonomik görevlerin yine aynı kanunla belediyelere tanınan işletme, fon, şirket kurma haklarıyla yeirne getirme çabalarının sonucunda belediye iktisadi teşebbüsleri doğmuştur.

Yani belediyelere yasalarla verilen görevlerden bir kısmı ekonomik görevler olup, bunlar belediye bütçeleri içinden direkt olarak yapılan harcamalarla yerine getirilmektedir. 1580 sayılı belediye kanununun 15. maddesinde 76 fıkra halinde sıralanan görevlerden eğlence yerleri kurup işletmesi" bunun sadece bir örneğidir. Bir kısmı da belediyelerin işletme veya şirket kurmak yoluyla gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetlerdir. Bunlar BİT'ler olarak tanımlanan Belediye İktisadi Teşebbüsleri vasıtasıyla gerçekleştirilmektedir.³⁹

Bu iki grup ekonomik faaliyetlerden birinci grup faaliyetlerde kar amacı yoktur. Kamu yararı ön plandadır. İkinci grup faaliyetlerde ise kar amacı bazen ön plana geçebilmektedir.

Böyle bir gruplandırma ile belediyeler ekonomik faaliyetlerini, kuruluşun, görev ve yetkileri ve işleyişleri farklılıklar gösteren, şu girişimlerle yürütmektedirler:⁴⁰

1. Tanzim satış fonları ve döner sermayeli kuruluşlar oluşturulması.
2. Birlik kurulması veya kurulmuş birliklere katılması.

³⁸Murat TAMAY, "Belediyeelerin Ekonomik Faaliyetleri," (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1995,) s. 10.

³⁹TAMAY, a.g.e., s. 78.

⁴⁰Mustafa DÖNMEZ, "Belediye İktisadi Teşebbüsleri," *Belediye Dergisi*, cilt 2, Sayı 11, Mayıs 1996, s. 6.

3. Belediye bütçesi içinde veya belediye bütçesi dışında işletmeler kurulması.
4. Şirket kurulması veya kurulmuş şirketlere katılması.

Belediye iktisadi teşebbüslerini zaman içinde ortaya çıkış sırasına göre aşağıdaki başlıklar altında incelemek bunların aydınlatılması bakımından, daha yararlı olacaktır.

II.2.2. MAHALLİ İDARELER İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ İÇİNDE BELEDİYE İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİNİN YERİ

Günümüzde Mahalli İdareler ekonomik faaliyetlerinin bir kısmını kuruluş yasalarının bir gereği ve zorunlu olarak yürütürken bir kısmını da isteğe bağlı olarak kurdukları veya katıldıkları işletme veya şirketler eliyle yürütmektedirler.

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü kayıtlarına göre halen (80) il Özel idaresi, (15)'i Büyükşehir (65)'i il, (849)'i ilçe, (1889)'u belde belediyesi olmak üzere toplam (2818) belediye, (35.426) adet köy tüzel kişilği bulunmaktadır. (674) adet de kendi aralarında kurdukları birlik vardır.

Bu idareler gerek tek başına gerekse birlikte işletme ve şirketler kurarak ülke ekonomisi içinde faaliyet göstermektedirler.

Hali hazırda, Mahalli İdareler içinde belediyelerin bu tür girişimlerinin sayısını ve devam edenlerle kapananlarını Tablo 5 ve 6'da görmek mümkündür.

Tablo 5
Kurulmuş Olan İktisadi Teşebbüsler

Mahalli İdare Birimi	Faal A.Ş.	G. Faal A.Ş.	Faal LTD.	G. Faal LTD.	Faal İŞL.	G. Faal İŞL.	Genel Toplam
BELEDİYE	187*	50	51	12	200	17	517
ÖZEL İDARE	139	26	11	1	5	3	185
BİRLİK	1	-	6	-	6	1	14
TOPLAM	327	76	68	13	211	21	716

*99 tanesinde belediye hissesi %51'in üstündedir.

Tablo 6
Kurulmakta Olan İktisadi Teşebbüsler

Mahalli İdare Birimi	A.Ş.	LTD.	İŞLETME	TOPLAM
BELEDİYE	16	11	8	35
ÖZEL İDARE	8	1	1	10
BİRLİK	1	-	-	1
TOPLAM	25	12	9	46

KAYNAK : İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü 1996 verileri.

Tablo 5 ve 6'daki verilerden de anlaşılacağı gibi; iktisadi teşebbüslerin belediyelerde diğer mahalli idare birimlerine göre, hayli fazla olduğu ve bunların da işletme ve Anonim Şirket şeklinde ağırlık kazandığı görülmektedir.

Ayrıca Belediyelerde işletmelerin pek azının kapatıldığı çoğunun faaliyetini sürdürdüğü, buna karşılık Anonim Şirketlerden ise her beş şirketten birinin faaliyetini sürdüremeyerek kapatıldığı anlaşılmaktadır.

Mahalli İdarelerin gerek kendi aralarından gerekse özel kişilerle kurdukları şirketlerin illere göre dağılımı ise Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Mahalli İdare Şirketlerinin İllere Dağılımı

İli	Toplam	Özel İdare	Belediye	Birlik
Adana	17	3	13	1
Adıyaman	3	3	-	-
Afyon	20	4	16	-
Ağrı	4	4	-	-
Amasya	4	2	2	-
Ankara	25	21	22	23
Antalya	10	3	2	5
Artvin	2	1	1	-
Aydın	10	5	4	1
Balıkesir	17	2	14	1
Bilecik	12	3	9	-
Bingöl	5	2	3	-
Bitlis	4	-	4	-
Bolu	8	2	4	2
Burdur	13	9	4	-
Bursa	16	1	15	-
Çanakkale	14	2	12	-
Çankırı	9	3	5	1
Çorum	13	3	10	-
Denizli	13	6	4	3
Diyarbakır	3	2	1	-
Edirne	3	-	3	-
Elazığ	7	4	2	1
Erzincan	17	9	8	-
Eskişehir	6	3	3	-
Gaziantep	11	3	8	-
Giresun	6	4	2	-
Gümüşhane	6	4	2	-
Hatay	13	1	12	-
Hakkari	1	1	-	-
Isparta	6	1	15	-
İçel	16	8	6	2
İstanbul	38	5	32	1
İzmir	54	4	50	-

Kars	10	6	4	-
Kastamoun	12	5	7	-
Kayseri	17	1	16	-
Kirklareli	5	-	5	-
Kirşehir	9	3	5	1
Kocaeli	12	-	10	2
Konya	13	-	13	-
Kütahya	25	2	22	1
Malatya	14	13	1	-
Manisa	16	-	16	-
Kahramanmaraş	3	2	1	-
Mardin	14	8	6	-
Muğla	19	4	11	-
Muş	5	4	1	-
Nevşehir	4	3	1	-
Niğde	8	7	1	-
Ordu	9	7	2	-
Rize	9	7	2	-
Sakarya	6	1	5	-
Samsun	6	-	6	-
Siirt	6	5	1	-
Sinop	7	2	5	-
Sivas	12	6	4	2
Tekirdağ	5	2	2	1
Tokat	11	4	7	-
Trabzon	4	1	3	-
Tunceli	2	2	-	-
Şanlıurfa	8	1	7	-
Uşak	10	5	4	1
Van	12	5	6	1
Yozgat	9	3	6	-
Zonguldak	13	4	7	2
Aksaray	7	1	5	1
Karaman	1	-	1	-
Kırıkkale	2	1	1	-
Batman	2	-	2	-
Şırnak	1	1	-	-
Bartın	7	5	2	-
Ardahan	3	-	3	-
İğdır	3	-	3	-
G. TOPLAM	768	233	499	36

Görüldüğü gibi, 768 Mahalli İdare teşebbüsünden 499 şirket ile Belediye birinci sırayı almaktadır. Özel idareler 233 şirket ile ikinci sıradabulunmaktadır. Özel İdare ve Belediyelerin kurduğu birliklerin sahip olduğu şirket sayısı da 36 ya ulaşmaktadır.

Mahalli İdarelerin şirketleşmede dikkat çeken hususlardan biri de üç büyükşehirde İzmir'de 54, İstanbul'da 38 ve Ankara'da 25 olmak üzere toplam

117 şirketin kurulmuş olmasıdır. Yani altı şirketten biri bu üç büyük şehire düşmektedir.

Bundan başka Kütahya ilinde 25 şirket kuruluşu ise Ankara ile aynı sırayı alması dikkat çekicidir. En az şirket kuruluşu olan illerimiz de birer şirketle, Hakkari, Karaman ve Şırnak olmuştur.

Bu şirketlerden bir kısmı, özellikle il özel idarelerinin ortak olduğu şirketler, bölge halkının tasarruflarını yatırıma yöneltmek, böyle bir teşebbüse halkın ortak olmasını sağlamak, güven duygusu yaratarak onları teşvik etmek amacıyla kurulmuş çok az oranda sermaye ile ortak olunmuş şirketlerdir.

Bir kısmı da bölgede gerekli olan bir teşebbüsü, yöre halkının gerçekleştirememesi nedeniyle, bu şekilde kamunun önderliğinde ve gücüyle bu teşebbüsün gerçekleştirilmesi düşüncesinden kaynaklanarak kurulmuştur.

Ülkemizde idari sistemin tam oturmamış ve kurumsallaşmamış olmasından dolayı, bu tür girişimlerin ortaya çıkması ve faaliyetlerini sürdürmesi yöneticilerin özel yetenek ve gayretleriyle sınırlı kalmaktadır. Mahalli idarelerin başında bulunan kişi (Vali, Belediye Başkanı, veya Birlik Başkanı) bu görevinden ayrıldığında bu teşebbüslerin de bir kısmını hemen, bir kısmını da daha sonra olumsuz etkilediğini ve verimliliğini kaybettiğini, zarar eder hale geldiğini ve kapanmaya yüz tuttuğunu görmek mümkündür.

II.2.3. BELEDİYE İŞLETMELERİ

Belediye işletmelerini de çeşitli açılardan sınıflandırmak mümkündür.⁴¹ Bunlar faaliyet konuları açısından sınıflandırıldığında ekonomik görevlerine göre;

1. Otobüs İşletmesi,
2. Havagazı (veya Doğalgaz) İşletmesi,
3. Temizlik işleri işletmesi,
4. Su İşletmesi,
5. Mezbaha İşletmesi,
6. Tanzim Satış Mağazaları İşletmesi,
7. Park ve Bahçeler İşletmesi,
8. Mezarlıklar işletmesi,
9. Diğer İşletmeler,

Olarak tasnifi mümkündür.

Sermaye yapılarına göre sınıflandırdığımızda da;

1. Döner Sermaye İşletmeleri,
 2. Fon İşletmeleri,
 3. Birlik İşletmeleri,
 4. Belediye Meclis Kararıyla Kurulan İşletmeler,
 5. Özel Kanunlarla kurulan işletmeler,
- Olarak ayırmak gerekir.

Bunlardan, sermaye yapılarına göre yaptığımız tasnifi esas alarak, belediye işletmelerinin kuruluş ve işleyişlerini sırasıyla inceleyelim.

⁴¹Turgut İŞİTMEN, "Belediye İşletmeleri, Eskişehir Belediyesi İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme", (T.C Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1993,) s. 72.

II.2.3.1.DÖNER SERMAYE İŞLETMELERİ

Döner Sermaye işletmelerini genel, katma ve özel bütçeli idarelerin kamu hizmeti yaparken ortaya çıkan kapasite fazlasını değerlendirmek, destek hizmeti sağlamak, mal ve hizmeti üretmek, bütçeye gelir sağlamak, üzere kurulmuş iktisadi üniteler olarak tanımlamak mümkündür.⁴²

Belediyelere döner sermaye kurulmasına yetki veren mevzuat Belediye Kanununa bazı maddeler eklenmesine dair 24 Mart 1950 tarihli ve 5656 sayılı kanundur. Bu Kanununun ek birinci maddesine göre belediyeler, "belediye konutları yapmak ve bu konutları belde sakinlerine kiraya vermek ya da satmak" işlerini mecburi hizmetler arasına alabilmektedirler. Bu amaçla da bütçelerinden gerekli paraları ayırarak" döner sermaye" kurabilmektedirler. Ayrıca belediyeler bu kanuna göre yapacakları işlerde 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine de tabi değildirler.

Bu şekilde döner sermaye kuruluşları belediyelerde pek yaygın değildir. Konut yapımına ilişkin bu faaliyetler daha ziyade şirket kurmak suretiyle yürütülmeye çalışılmaktadır.

II.2.3.2. FON İŞLETMELERİ

Fon kavramı çeşitli anlamlar da kullanılmakla beraber, genel olarak belli bir amacın gerçekleştirilmesi için ayrılmış olan ve gerektiğinde ayrı bir hesapta tutulan parayı ifade etmektedir. Başka bir deyişle fon genel mevzuat ve bütçe prosedürü dışında özelliği olan bazı kamu görevlerinin yürütülmesi ve gerçekleştirilmesi maksadıyla bütçeden veya bütçe dışı imkanlarla sağlanan para ve kıymetlerdir.⁴³

Belediyelerle ilgili olup da belediye bünyesinde veya belediyeler dışındaki kurumlar tarafından yürütülen pekçok fon bulunmaktadır.

Belediye bünyesinde çalışan fonların başlıcalarını;

- 1- Tanzim Satış Fonu,
 - 2 - Ekmek Fırını Tesis ve İşletme Fonu,
 - 3 - Gecekondu Fonu,
 - 4 - Asker Ailelerinden Muhtaç Olanlara Yardım Fonu,
 - 5 - İmar Fonu
 - 6 - Otopark fonu
 - 7 - Büyükşehir Belediyeleri Altyapı Yatırım Fonu,
- Olarak sıralayabiliriz.

Belediye tarafından kurulabilecek fonlardan, en yaygın olanı ilk iki fondur. Diğerleri kuruluş kanunlarındaki amaçlar doğrultusunda kurulan ve bu doğrultuda çalışan fonlardır.

⁴²Mahmut ESEN, M. Rasih ÖZBEK, Mülkiye Müfettişlerinin 1990-1992 Kış Dönemi İnceleme Araştırma Raporları, Ankara, 1990, s. 290.

⁴³ESEN, ÖZBEK, a.g.e., s. 281.

Şehir ve kasaba merkezlerinde oturan halkın ekmek ve francalar ihtiyacı için gerek serbest piyasadan temin edilecek gerekse TMO Genel Müdürlüğü tarafından tahsis edilecek hububattan elde edilecek unların her çuval başına yapılacak zammın ilgili belediye hesabına yatırılmasıyla oluşacak fonda toplanan paralar belediye ekmek fırın veya fabrika işletmelerinde harcanacaktır.

Bu işletme hayat pahalılığının arttığı günümüzde öncelikle büyükşehirlerde fakir halk tabakalarını rahatlatan ve bununla de önemi artan bir işletme niteliği kazanmıştır.

İkinci önemli ve yaygın fon ise Belediye Tanzim Satış Fonudur. 1580 Sayılı Belediye Kanununun 43. fıkrasına göre belediyeler "ete, ekmeğe, yaş meyve sebze ile odun ve mangal kömürüne doğrudan doğruya ve kat'i lüzum halinde mahalli idare kurullarında tasdik edilmek şartıyla diğer gıda ve zaruri ihtiyaç maddelerine toptan ve perakende azami satış fiyatları ve yaş meyve ve sebze münhasır olmak üzere kar hadleri tesbit etmek ve icabında Devlet İhale Kanunu ve Muhasebe-i Umumiye Kanunu hükümlerine bağlı olmaksızın bu maddeleri satın aldirmek, sattirmek ve ihtiyacı olanlara maksada göre dağıtmak üzere bir fon tesis ederek tanzim satış mağazaları kurmak ve hayatı ucuzlatacak sair tedbirleri almak" yetkisine sahiptirler.

1960 yılında getirilen bu hüküm 1978 yılında temel gıda maddelerinin karaborsaya düştüğü dönemde son derece önem ve işlerlik kazanmıştır. Belediyelerin bir çoğu bu hükme dayanarak bazen bir ya da birkaç zaruri ihtiyaç maddelerine münhasır tanzim satış yapmakta, bazan da daha geniş kapsamlı süper marketler kurarak piyasaya girmektedir.

Bu fonların kullanımında işlemlerin nasıl yürütüleceğini belirleyen mevzuat hükmü olmadığından belediyeler değişik tanzim satış uygulamalarına yönelmiştir. Bu karışıklığı önlemek için 1978 yılında Yerel Yönetim bakanlığınca "Belediye Tanzim Satışları Yönetmeliği" adıyla bir tip yönetmelik çıkarma gereği duyulmuştur. Bu yönetmeliğe göre fon karları bütçeden ayrılan ödeneğe ulaştığında bütçeye aktarılacaktır. Ayrıca bu tür işletmelerin, döner sermaye işletmeleri gibi "Döner Sermaye Muhasebesi Hesap Yönetmeliğine" tabi olacakları belirtilmektedir.

Tanzim Satış Fon İşletmelerinin, özel sektöre pek çok kamu hizmeti sayılan görevlerin terkedildiği ve özelleştirilme çabaları içinde olunan günümüzde, pek fonksiyonel olduğu da söylenemez. Belediyeler bu ticari faaliyetlerinden peyderpey ellerini çekerek kaynak israfından kendilerini kurtarma çabası içinde girmektedirler.

II.2.3.3. BİRLİK İŞLETMELERİ

Mahalli İdareler, kendilerine kanunlarla verilen mecburi veya isteğe bağlı vazifelerin bir veya bir kaçını müşterek kuruluşlar ve idare ile yerine getirmek için birlik kurabilmektedirler. Bu birlikler genellikle ekonomik ve ticari kuruluşlar olmaktadır.

1580 Sayılı Kanunun 133-148 maddeleri bu birlik kuruluş ve işleyişini düzenlemektedir. Anayasa gereği birlikler Bakanlar Kurulu Kararıyla kurulabilmekte ve tüzükleri uyarınca faaliyet yürütmektedirler.

Bu tür birlikler çok az sayıda, ve bölgesel veya muayyen amaçlı "Hizmet Birlikleri"dir. "Marmara Belediyeler Birliği" veya "Türkoğlu İlçesi Belde ve Köylerine

Hizmet Götürme Birliği" gibi. Bu birliklerin ÷lke genelinde çok önemli bir ekonomik fonksiyon oynadıkları söylenemez. Genellikle M÷lki İdare Amirlerinin önc÷l÷ğünde kurulurlar ve etkinlikleri de bu başkanlarının kişisel yetenekleriyle paralellik arzeder.

II.2.3.4. MECLİS KARARIYLA KURULAN İŞLETMELER

Bu tür işletmeler 1580 sayılı Belediye Kanununun 19. maddesinin 1.fıkrasında belediyelere tanınan yetkiye istinaden ve gene 4. fıkrasında belirtilen şekilde, " kazanılmış haklara zarar vermeden su , hava gazı, doğalgaz tesislerini doğrudan doğruya korumaya ve işletmeye belediye sınırları içinde belli mıntikalar arasında otobüs, otokar, omnibüs, tünel, trolay ve fúnikürlerle yolcu taşımaya ilişkin işletme kurabilecekleri" hükmüne göre kurulur.

Her belediye bu faaliyetlerinden hangilerini yapacağını veya işletmesini kuracağını kendi meclisince karara bağlayacak ve işletmesini kurabilecektir.

Bugün bunlardan en yaygın olan işletmeler su, otobüs ve mezbaha işletmeleridir. Bunlar genellikle il belediyelerinde belediye saymanının sorumluluğunda ancak, ayrı saymanlıkları olan işletmeler olup, kar amacı gütmeyen , kamu yararına hizmet veren kuruluşlardır.

II.2.3.5. ÖZEL KANUNLARLA KURULAN İŞLETMELER

Özellikle büyükşehir belediyelerinin su, kanalizasyon, otobüs, gaz hizmetleri özel kanunlarla kurulmuş ve tüzel kişiliği olan işletmeler halinde düzenlenmiştir. Bunlar,

- 21.10.1981 gün ve 2560 sayılı kanunla yeniden düzenlenen İSKİ (İstanbul Su ve Kanal İdaresi),
- 1942 yılında yürürlüğe giren 4325 sayılı kanunla kurulan Ankara EGO (Elektrik Gaz ve Otobüs) İdaresi,
- 1949 yılında yürürlüğe giren 5363 sayılı kanunla kurulan ASKİ (Ankara, Su ve Kanalizasyon İdaresi),

Örnek olarak gösterilebilen işletmelerdir. Sonradan büyükşehir olan belediyeler kendiliğinden İSKİ ve ASKİ kanunlarına tabi işletme kurmaktadır.

Bu işletmeler kamu yararına çalışan ve hizmet veren işletmeler olup; kar amacı gütmeyen ve Devlet İhale Kanununa tabi olmadan faaliyetini sürdüren kuruluşlardır.

II.2.3.6. BELEDİYE İŞLETMELERİNİN SAYI VE NİTELİKLERİ

İktisadi teşebbüs olarak belediyeler belediye meclisi kararıyla işletmeler kurabilmektedirler. Bu işletmeler ya belediye bütçesi içinde ya da dışında kurulan işletmelerdir. Belediye bütçesi içersinde oluşturulan bir fon ile yürüt÷len işletmelerde, teşebbüsün bu faaliyetten kar mı zarar mı ettiğini görmek mümkün olmamaktadır. Çünkü ayrı bir muhasebesi bulunmadığından bu hizmet için ayrılan kaynakların harcanması ve giderin yapılması muhasebeleştirilmemektedir. Belediye Bütçesi içinde gerektiğinde diğer gider kalemlerinden aktarmalar da yapılarak gerekli harcama yapılmaktadır. Ayrıca belediyenin tüm mal varlığı personel araç ve gereci bu teşebbüs

faaliyetlerinde kullanılabilir. Bu tür işletme gelirleri de hasılat olarak gene belediye bütçesine gelir kaydedilmektedir.

Belediye bütçesi dışında kurulan işletmelerin ise, ayrı bir bütçesi ve muhasebe sistemi bulunduğundan teşebbüs faaliyetleri için yapılan harcamaların ve bu faaliyet sonucu elde edilen tahsilatın muhasebeleştirilmesi mümkün olmaktadır.

Bu tür işletmelerde de belediyenin diğer varlıklarından ve personelinden zaman zaman yararlandığı için, teşebbüsün kar veya zararını net ve gerçek bir şekilde ortaya koymak mümkün değildir.

Aslında bu tür teşebbüslerin faaliyet dönemi sonucunda karlarının" teşebbüs hasılatı" olarak belediye bütçelerine aktarılması bir yasal zorunluluktur. Fakat genelde bu tür işletmelerde de belediyeler sonuç hesaplarını sağlıklı çıkarmadıkları için kar eden işletme pek görülmemekte, buna mukabil belediye bütçelerinden sürekli bu işletmelere ödenek aktarması yapılmaktadır. Varlıklarını ancak bu şekilde devam ettirebilmektedirler.

Gerek belediye bütçesi içinde gerekse dışında kurulan işletmelerde kar amacı güdülmeyeceğinden ve hizmetin de belde halkı tarafından devamı istendiğinden, bu işletmeler ekonomik faaliyet görünümünde olmakla beraber, piyasa ekonomisi şartlarına göre işletilmemektedirler.

Bu işletmeler kuruluşlarındaki usule uygun olarak, belediye meclisleri kararıyla zaman zaman kapatılmakta zaman zaman yeniden açılmaktadırlar. Bu nedenle de sayıları tam olarak tesbit edilememekte ve ülke genelinde mevcutları da tam olarak bilinmemektedir.

Bununla birlikte belediyelerce kurulan bu tür işletmelerden ,su otobüs işletmesi, mezbaha işletmesi gibi, (200) adedinin faaliyetini sürdürdüğü, (17)' sinin de kapatıldığı bilinmektedir.

Halen de belediyelerce (8) işletmenin daha kuruluş aşamasında olduğu öğrenilmiştir.

Ancak özel kanunlarla kurulan işletmeler, büyükşehir belediyelerinin kuruluşları ile paralel olarak kurulduğundan, sayıları da büyükşehir belediye sayısı kadardır. Kanalizasyon ve şu İşletmeleri bu tip işletmelere örnektir ve genellikle genel müdürlük işletmesi olarak faaliyetlerini yürütürler.

Bu işletmelerin de amacı kar olmamakla birlikte kısmen piyasa ekonomisi kurallarına uymada daha esnek bir mevzuata sahip olup , daha fazla disipline edilmiş bütçe ve muhasebe sistemleri vardır.

II.2.4. BELEDİYE ŞİRKETLERİ

Belediye şirketlerini tanıtmadan önce mevzuatımızdaki şirket kavramı ve türlerinin bilinmesinde yarar vardır.

II.2.4.1. ŞİRKET KAVRAMI VE TÜRLERİ

Borçlar Kanununun 520. maddesinin 1. fıkrasında şirket" insanların iktisadi amaçlarla bir araya gelerek emek veya mallarını müşterek bir gayeye erişmek üzere, bir akitle birleştirmeleri" şeklinde tanımlanmıştır.

Türk hukukunda şirketlerin en yaygın gruplandırması Ticari şirketler - Adi şirketler olarak yapılmaktadır.⁴⁴

Türk Ticaret Kanunun'da ticaret şirketi "birden çok kişilerin yazılı bir sözleşmeyle emek ya da mallarını ortak bir ünvan altında ve ortak bir ekonomik gaye uğrunda yasa da belirli tiplerden birine uygun olarak birleştirmeleri ile meydana gelen tüzel bir kişilik"olarak tanımlanmaktadır.

Çoğunlukla ticaret kanunu'nun 136-556 ncı maddelerinde düzenlenmiş olan ticari şirketler;

- 1 - Kollektif şirket,
 - 2 - Komandit Şirket,
 - 3 - Anonim Şirket,
 - 4 - Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket,
 - 5 - Limited Şirket,
 - 6 - Kooperatif şirketler,
- Olarak adlandırılmıştır.

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu ile, kooperatifleri düzenleyen hükümleri yürürlükten kaldırılmasıyla, kooperatifler ticari şirketler arasından çıkartılmıştır.

Adi şirketler ticari şirketlerin dışında kalan ve Borçlar Kanununun 520-541'inci maddelerinde düzenlenmiş bulunan medeni hukuk şirketleridir.

1- Kollektif Şirket: Türk Ticaret Kanununun 153. maddesine göre kollektif şirket "ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek maksadıyla hakiki şahıslar arasında kurulan ve ortaklarından hiçbirisinin mesuliyeti şirket alacaklarına karşı tahdit edilmemiş olan şirket" olarak tanımlanmıştır.

Aynı kanunun 178. maddesine göre de ortaklar şirketin borç ve taahhütlerinden dolayı müteselsilen ve bütün mallarıyla mesul tutulmuşlardır. Bu nedenlerle tüzel kişiler, bu arada belediyeler kurulmuş olan veya kurulacak olan bir kollektif şirkete ortak olamazlar.

2-Adi Komandit Şirket: Türk Ticaret Kanununun 243. maddesinde bu şirketi "ticari bir işletmeyi bir ticaret ünvanı altında işletmek maksadıyla kurulan ve şirket alacaklarına karşı ortaklardan bir veya birkaçının mesuliyeti tahdit edilmemiş ve diğer ortak veya ortakların mesuliyeti muayyen bir sermaye ile dahdit edilmiş olan şirket" olarak tanımlanmıştır.

Çok az sayıda kuruluşu olan bu şirket türünde hem sınırlı (komanditer) hem de sınırsız (komandite) ortaklarının bulunmuş olması ona bir nevi tüzel kişilik kazandırmaktadır. Ancak belediyeler, fiilen bu tür şirket kurmamışlardır.

⁴⁴M.Salih BOR-Halil ULUSOY, İçişleri Bakanlığı Mülkiye Mütettişlerinin 1988-1989 Kış Dönemi İnceleme Araştırma Raporları, Ankara 1990,s.233.

3-Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Şirket : Bu şirket de, "sermaye paylara bölünmüş ve ortaklarından bir veya birkaçı şirket alacaklarına karşı bir kollektif şirket diğerleri bir anonim şirket ortağı gibi mesul olan şirket "olarak aynı kanunun 475 maddesinde ifade edilmiş, 476. maddesinde de "aksine bir hüküm bulunmadıkça ve kısmen anonim şirket hükümlerine tabi olacağı" belirtilmiştir.

Uygulamada tüzel kişi sayılan belediyelerin bu tür şirketlerde ortak olmadıkları görülmüştür.

4- Limited Şirketler: Türk Ticaret Kanununun 503. maddesinde "iki veya daha fazla hakiki veya hükmi şahıs tarafından bir ticaret ünvanı altında kurulup, ortaklarının mesuliyeti koymayı taahhüt ettikleri sermaye ile mahdut ve esas sermayesi muayyen olan şirket" limited şirket olarak tanımlanmıştır. Bu tür şirketler en az iki ortakdan oluşur.

Bu şirketlerde, anonim şirketlerde olduğu gibi hisse senedi çıkarılamaz ancak, bir sermaye şirketi olup sermayedarlar koydukları sermaye ile sorumludurlar. Hukuki şahıslar da hükmi şahıslar da şirkete ortak olabileceğinden pek çok belediye bu tür şirket ortağı durumundadır.

5- Anonim Şirketler: Türk Ticaret Kanununun 267. maddesinde anonim şirket "bir ünvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylar'a bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mameleki ile mesul bulunan şirket" olarak tanımlanmıştır. Bu şirketler en az beş ortakdan oluşur.

Tarifden de anlaşılacağı gibi, anonim şirket bağımsız bir varlığa malik ve tüzel kişiliğe sahip bir ticaret şirkettir. Tüzel kişiler de anonim şirketlere kurucu olabilirler. Ancak bunların tabi buldukları kanun ve statülerde tacir olmalarını yasaklayan herhangi bir hükmün bulunmaması gerekir. Aşağıda açıklanacağı üzere, belediyeler için böyle yasaklayıcı hüküm bulunmadığından belediyeler en çok bu tür şirket ortağı durumundadırlar.

Bu arada ticari şirketlerin kuruluşları bakımından "genel hükümlere tabi" şirketler ve "Özel kanunlarla kurulan" şirketler olarak ayrılabilceğini, belediyelerin kurdukları şirketleri birinciye, KİT'leri de ikinciye örnek verebiliriz.

II.2.4.2. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN HUKUKİ ÇERÇEVESİ

Belediyelerin kurmuş olduğu veya katıldığı Anonim Şirketler veya limited şirketler Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre kurulmuşlardır. Ancak bu konuda Medeni Kanun ve Belediye Kanunu da buna izin vermektedir.

Türk Medeni Kanununun 52. maddesinde "Hukuku amme müesseseleri, hukuku amme kanunlarına tabidir. İktisadi bir gaye takip eden cemiyetler şirketler hakkındaki hükümlere tabidir" denerek, belediyelerin ekonomik gayeye matuf girişimlerinin şirketlerin tabi olduğu hükümlere tabi olacağı belirtilmiştir.

Türk Ticaret Kanununun 275. maddesinde" devlet, vilayet, belediye gibi hükmi şahıslardan birisine, esas mukaveleye dercedilecek bir kayıtle, pay sahibi olmasa dahi, mevzuu amme hizmeti olan anonim şirketlerin idare ve murakabe heyetlerinde temsilci buldurmak hakkı verilebilir.

Yukarıdaki fıkrada yazılı şirketlerde pay sahibi olan amme hükmi şahıslarının idare meclisi ve murahabe heyetlerindeki temsilcileri ancak bunlar tarafından azlolunabilir" denerek; amme hükmi şahsı olan belediyelerin anonim şirketlere ortak olabileceği ve pay sahibi olabilecekleri anlatılmak istenmiştir.

Ayrıca 18. Maddesinin 1. fıkrasına göre de belediyeler tarafından özel hukuk hükümlerine göre yönetilmek veya ticari şekilde işletilmek üzere kurulan teşekkül ve müesseseler (Şirketler) tacir sayılmıştır.

Belediye Kanunu'nun 1. maddesinde belediyelerin "beldenin ve belde sakinlerinin mahalli mahiyetteki müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tanzim ve tesviye ile mükellef hükmi bir şahsiyet" oldukları, 19 maddesinin 1. bendinde "belediye İdareleri kanunun kendilerine tahmil ettiği vazife ve hizmetleri ifa ettikten sonra belde sakinlerinin müşterek ve medeni ihtiyaçlarını tesviye edecek her türlü teşebbüsâtı icra edebilecekleri, 5. bendinde de "belediyelerin de iştirak edecekleri şirketler vasıtasıyla yapılması ve işletilmesi Bakanlar Kurulu kararına bağlı olarak nakil vasıtası işletmek" hakkına sahip oldukları açıkça belirtilmiştir.

Ayrıca 1580 sayılı Belediye Kanununa 5656 Sayılı Kanunla eklenen 1. maddesinde "Belediye Meclisleri lüzum ve ihtiyaç gördükleri takdirde belediye meskenleri yapmak ve bu meskenleri belde sakinlerine kiraya vermek veya satmak işlerini mecburi belediye hizmetleri arasına koyabilirler.

Belediyeler bu maksadı sağlamak üzere bütçelerindeki gerekli paraları ayırmak suretiyle döner sermaye tesisine ve kurulmuş veya kurulacak yapı ortaklıklarına katılmaya yetkilidirler" demek suretiyle; belediyelerin meclisleri kararıyla önce mesken konusunu mecburi hizmet kabul ederek, sonra da bu işi şirket kurarak yürütebileceklerini hüküm altına almıştır.

Böylece belediyelerin 1580 Sayılı Kanununun 19. maddesinin 5. bendi ve Ek 1 madde dışında kurulan bir çok ortaklığının 19. maddesinin 1.bendinde yer alan "her türlü teşebbüsâtı icra edebilir" hükmüne göre kurulduğu anlaşılmaktadır.

Özelleştirme Yasası diyebileceğimiz 1994 yılında çıkartılan 4046 Sayılı Kanunun "Mahalli İdarelerde Özelleştirme Uygulamaları" başlığını taşıyan 26. maddesinin son fıkrası şöyledir: "Belediyeler ve diğer mahalli idareler ile bunların kurdukları birlikler tarafından ticari amaçla faaliyette bulunmak üzere ticari kuruluşlar kurulması mevcut veya kurulacak şirketlere sermaye katılımında bulunulması, Bakanlar Kurulunun iznine tabidir."

Bu hükümden önce, hükümet programlarında belediyelerin kuracakları veya iştirak edecekleri şirketler için Devlet Planlama Teşkilatından müsaade alınması hükmü yer almaktaydı ve uygulama buna göre yapılmaktaydı. Bakanlar Kurulunun iznine tabi kılınması bu yöndeki girişimleri sınırlamaya yönelik bir düşüncenin sonucu olduğu anlaşılmaktadır.

Görüldüğü gibi belediyelerin kendi aralarında veya özel kişi veya kuruluşlarla birlikte şirket kurmalarını veya kurulmuş şirketlere ortak olmalarını engelleyen bir düzenleme olmadığı gibi, teşvik ve yol gösteren bir hukuki yapı vardır.⁴⁵

II.2.4.3. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN KURULUŞ NEDENLERİ

Belediyeler, özellikle 1984 yılından sonra, kendilerine verilen görevleri yerine getirmek amacıyla ve kendi hükmi şahsiyetleri dışında, bir takım ekonomik ve ticari şirketlere yöneltiler.⁴⁶

Yapılması düşünülen faaliyetleri, zaten belediyelerin görevleri arasında yer alırken, belediyelerin doğrudan değil de dolaylı bir yoldan yani şirket kurarak bu faaliyet ve görevlerini yapma girişimleri pek çok nedene dayanmaktadır.

Belediye şirketlerinin doğuşu ile kamu İktisadi Teşebbüslerinin doğuşu, zaman olarak değilse bile temellindeki bazı nedenlerden dolayı, benzerlikler göstermektedir. KİT'lerin ortaya çıkış nedenleri genel olarak dünya'da ve ülkemizde, devletin ekonomiye müdahale etme zorunluluğunu duyduğu savaş ve ekonomik buhranlar dönemine rastlamaktadır. 1929 ekonomik buhranı ve sonrasında 1939 da çıkan 2. dünya savaşı sonrasında devletin karma şirketleri kurmak suretiyle özel teşebbüslerle başlayan işbirliği ve ortaklığı, iktisadi devlet teşebbüslerinin oluşturulması girişimlerini hızlandırmıştır.⁴⁷

1930 yılında hazırlanıp yürürlüğe konulan 1580 sayılı belediye kanunu devletin her alana müdahale etmesi gerektiği fikrinden kaynaklanarak hazırlanmış bir kanundur. Belediyelerin görevleri adeta tek tek sayılmıştır. Ne var ki zamanla çıkartılan yasalarda bu görevlerin merkezi idarelerin merkez veya taşradaki birimlerine de verilmiştir. Hem yeterli kaynak verilmemiş olması hem de aynı görevin merkezi idare birimleriyle yürütülmeye başlanılmış olması belediyelerin yasal ve asli görevlerinin unutulmasına kadar varmıştır.

Belediye kanununun yürürlüğe girmesinden sonra su otobüs ve bunun gibi hizmetleri yürütmek amacıyla kurulan ekonomik işletmeler devam ettirilirken, belediyeler bu defa daha popülarist ve kolay yol olan ticari faaliyetlere yönelmişlerdir. Önce zorunlu gıda maddelerini temin yetkisini veren 1960 yılında getirilen bir madde değişikliği ile başlayan tanzim satış girişimleri sonra, detarjan satışına kadar uzayan ve genişleyen bir işletmeye, hatta büyükşehirlerde bunun için şirket kurarak yürütülmesine kadar vardırılmıştır.

Günümüzde ise, KİT'lerin özelleştirilmesine paralel olarak belediyeler, ekonomik ve ticari faaliyetleri bir tarafa, temizlik hizmetlerini bile özelleştirerek ekonomik ve ticari alandan çekilme eğilimine girmişlerdir. Buna rağmen belediyeler şirket kurmaya devam etmişler ve 1994 yılında çıkartılan özelleştirme yasasıyla belli sınırlama ve izin alma durumuyla karşı karşıya gelmişlerdir.

Bu genel açıklamadan sonra, belediyelerin şirket kurma nedenleri üzerinde yoğunlaşan görüşleri önem sırasına göre şöyle sıralamak mümkündür:

⁴⁵Köksal TUNAY, *Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Yöntemleri ve Uygulamaları*, DPT Basılı uzmanlık tezi, Ağustos 1993, s. 185.

⁴⁶Muhterem DİLBİRLİĞİ, "Belediye Şirketleri," *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, TODAİ, Cilt 4, Sayı 2, Ankara 1995, s. 85.

⁴⁷Yahya DOĞAN, *Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, Doğruluk Matbaası, İzmir, 1993, s. 30.

1. 2886 Sayılı Devlet İhale Kanununun 71. maddesinden istifade ederek kendi kurduğu şirketle ihale işlerini serbestçe yapabilme ve bu kanunun kısıtlamalarından kurtulmak.

2. Personel temini ve istihdamında serbest hareket etme imkanını elde etmek.

3. Bürokratik işlemler ve denetimden kurtularak daha serbest harcamalarda bulunabilmek.⁴⁸

4. Halkın da katılımını sağlayarak, mahalli sermayeyi harekete geçirmek, yerel imkanları değerlendirmek, bu konuda lokomotif görevi yapmak.⁴⁹

5. Beldenin sosyal ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunmak.

6. Özel Bankalardan kredi kullanabilmek.

7. Yönetim kurulu başkan ve üyelerine ücret ödenmesini sağlamak.

8. Gelirlerini artırmada yeni bir kaynak meydana getirmek.

9. Siyasi reklam amacıyla hareket ederek görünürde bir eser bırakmak.

10. Zor durumdaki özel şirketleri kurtarmak.

II.2.4.4. BELEDİYE ŞİRKETLERİNİN SAYI VE NİTELİKLERİ

Belediyeler şirketlerinin bir kısmı anonim şirketler bir kısmı da limited şirketlerdir. Faaliyette bulunan şirketlerden (187)'si A.Ş. (51)'i de limited Şirket statüsündedir. Daha önce kurulan anonim şirketlerden (50)'sinin, limited şirketlerden de (12)'sinin daha sonra kapatıldığı incelenmiştir. Halen de belediyelerce (16) anonim şirketin, (11) de limited şirketin kurulmasına çalışıldığı öğrenilmiştir.

Limited şirketler en az iki ortakta oluştuğu için, genellikle belediye ve kendi kuruluşu olan bir diğer şirketin ortaklığında kurulmaktadır. Böyle olunca da dışa açık olmayan ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre faaliyet yürüten teşebbüsler niteliğinde görünmektedir. Bunların sermayelerinin de tamamına yakını kendilerinin yani kamu kuruluşu olan belediyelerindir.

Anonim Şirketler ise, gene belediye ile kendi kuruluşu olan diğer şirketler veya diğer mahalli idare birimlerinin ortaklığından oluşmakla birlikte, kendileri dışında kurulan pek çok şirkete iştirakçi olarak da katılmaktadırlar.

Hali hazırdaki (187) anonim şirketten (99)unda belediye sermayesi %50 oranının üstünde bulunmaktadır.

II.2.4.5. BELEDİYE ANONİM ŞİRKETLERİNİN (A.Ş.) SAYI VE NİTELİKLERİ

Belediye Anonim Şirketlerinden 99 adedinin şirket sermayesindeki belediye payının %50'nin üstünde olduğu tesbit edilmiştir.

⁴⁸ Hüseyin ÖNAL- Alim BARUT T.C. İçişleri Bakanlığı Mülkiye Mütferişlerinin 1993-1994 Dönemi İnceleme - Araştırma Raporları , Ankara 1996 , s.648.

⁴⁹ ÖZTÜRK , a.g.e. , s.184.

Bu şirketlerin de belediyelerin bulunduğu illere dağılımı Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8
Belediye Anonim Şirketlerinin İllere Dağılımı

Adana	5	Isparta	1	Muğla	5
Afyon	1	İstanbul	21	Niğde	1
Amasya	1	İzmir	10	Sakarya	2
Ankara	9	Kayseri	7	Samsun	1
Balıkesir	2	Kırklareli	1	Şanlıurfa	1
Burdur	1	Kocaeli	4	Aksaray	1
Çanakkale	2	Kütahya	5	Karaman	1
Gaziantep	5	Manisa	5	Ardahan	1

Toplam : 99

Görüldüğü gibi şirket hissesinin çoğunluğunu elinde bulunduran 99 belediye şirketinin 21 tanesi İstanbul il sınırları içindeki belediyelere aittir. Bunun da büyük bir kısmı İstanbul büyükşehir belediyesininindir.

Bunu sırasıyla İzmir, Ankara ve Kayseri izlemektedir. Bunların arkasında Adana, Kütahya, Amasya, Muğla, Gaziantep, 5'er şirketle yer almaktadır.

Bu belediye şirketleri genellikle hizmet sektörü içinde ancak ticari ve çok değişik dallarında faaliyette bulunmaktadır.

Şirketlerin ekonomiye sağladıkları yarar ve zararlarını bilimsel olarak ortaya koyabilmek için onların ekonomik ve mali yönden analize tabi tutulması gerekir. Bu da mali tablolarının (bilanço ve gelir tablolarının) bilimsel analizleriyle, ortaya konabilir. Sadece mali tablolardaki kar veya zarara bakarak o şirket hakkında karar vermek yanlış olur.

“ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYELER ANONİM ŞİRKETLERİNİN MALİ VE EKONOMİK ANALİZİ

III.1.BELEDİYELER ANONİM ŞİRKETLERİNİN GENEL ANALİZİ

III.1.1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Türk İdare sistemi içinde merkezi idare - mahalli idare ayrımında mahalli idareler içinde önemli bir yeri olan belediyelerin görevlerinin birçoğu ekonomik nitelik taşımaktadır.

Diğer görevleri gibi ekonomik görevleri de yerine getirirken belediyelerin kendi mevzuatına uyma zorunluluğu vardır. Bu uyma zorunluluğu belediyeleri bağlı oldukları kayıtlardan kurtularak serbest piyasa koşullarına göre hareket etme eğilimine itmiştir.

Onun için de belediyeler iktisadi faaliyetlerini, ya kenidleri için düzenleyici olan özel yasalar çerçevesinde ya da ticari faaliyetleri düzenleyen genel hükümelere göre yürütmeye başlamışlardır. Bu tür faaliyetlerin tamamına günümüzde Belediye İktisadi Teşebbüsleri denmektedir.

Belediyelerin bu faaliyetlerden birinci kısmını "işletmeler"i aracılığıyla ikinci kısmını da "şirketler"i aracılığıyla yürüttüğünü ve bunların çeşitlerini yukarıdaki bölümlerde belirtmiştik. İşletmeleri genellikle belediyelerin bir idari bölümü gibi belediyenin kendi personeil aracılığıyla faaliyetini yürütmektedirler. Pek çoğunun da belediye tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği yoktur. Ayrıca faaliyet sonuçları ekonomik ve mali analize tabi tutmaz ve tutulmasının da bu nedenle bir anlamı olmaz. Şirketleri ise belediyeden ayrı bir yönetimi ve tüzel kişiliği olan kuruluşlardır. Bundan dolayı faaliyet sonuçlarının analizlerinin yapılmasının gerek yönetim gerekse ekonomik ve mali analizinin bir anlamı vardır.

Belediye şirketlerinin büyük bir kısmı anonim şirket statüsündedir. Pek azı limited şirket statüsündedir. Ayrıca limited şirketler genellikle ikinci bir belediye veya belediyenin bir şirketiyle birlikte oluşturmaktadırlar. Fazla ortağı da bulunmamaktadır. Anonim şirketlerinde birçoğu buna benzemekteyse de bunların en az beş ortakdan oluşması sermayesinin belediye dışına açılmasını zorunlu kılmıştır.

Belediye anonim şirketlerinin ülke genelindeki tesbiti gerek Sanayi ve Ticaret Bakanlığı gerekse İçişleri Bakanlığı kaynaklarından sağlanmıştır. Bu şirketlerin de belediye hissesi veya kamu hissesi %51'in üstünde olanlar, en az 1994 yılından önce kurulmuş ve halen faaliyetini sürdürenler seçilmiştir.

Belediyelerin ülke genelinde tesbit edilen bu şirketlerin sayısı 99 adettir. Araştırmaya bu 99 şirket dahil edilmiştir. Bu şirketlerin tamamı 1994 yılından itibaren tekdüzen muhasebe sistemine tabi olduklarından bilimsel bir analize tabi tutulmaları anlamlı ve faydalı olacaktır.

Bu nedenle bu şirketlerin 1994 ve 1995 yılı mali tabloları (bilanço ve gelir tabloları) ile özel olarak hazırlanıp doldurtulan ve 1995 sonu itibariyle bilgileri kapsayan bilgi formu temin edilmiş; analizler bu bilgi ve belgelere dayandırılmıştır.

Araştırma kapsamına dahil 99 şirketin 3 ana sektörün (imalat hizmet ve madenlerle) 11 tali sektöründe faaliyette bulunmaktadır. Ancak bu alt sektörlerden 4 sektörde (mermercilik, toprak, inşaat ve ağaç) tek şirket olarak faaliyetini sürdüren 4 şirket ile 24 şirketin henüz tek düzen muhasebe sistemine tam adepte olamadığı ve mali tablolarındaki eksiksiz ve dengesizlik nedeniyle analize tabi tutulamamıştır. Böylece 7 tali sektöre dağılmış olan 71 şirket mali analize dahil edilmiştir.

III.1.2. KAPSAMA DAHİL ŞİRKETLERİN GENEL DURUMU

Kapsama dahil 99 Anonim şirketin ülke genelindeki dağılımı büyükşehirilere, illere, ilçelere ve kasaba belediyelerine göre farklılıklar göstermektedir.

Ayrıca bu şirketlerin sermaye yapıları özel kamu ortaklığı ve sayıları ile sektörlerle dağılımı da farklılıkla arz etmektedir.

Bu şirketlerde çalışan personel sayısı ile yönetim kuruluna ücret ödenip ödenmeme durumları da, kuruluşlarının özelliği gereği, standart olmayıp bir birine benzememektedir.

Çok az sayıdaki şirket yönetim kurulu üyeleri ücret veya huzur hakkı almamaktadır. Hemen hemen hiçbir şirketin de bu güne kadar, yasaya göre denetleme yetkisine sahip olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığınca, denetlenmediği anlaşılmıştır.

Pek az şirket sorun belirtmiş; onlar da sermaye sıkıntısı çektiklerini, borçlarının fazla olduğunu, belediyelerin ihalesiz olarak bu şirketten mal ve hizmet satın alabilmesinin sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

III.1.2.1.ŞİRKETLERİN BÖLGESEL DAĞILIMI

Şirketlerin bölgelere dağılımı Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10

BÖLGESİ	ŞİRKET SAYISI
Marmara	38
Ege	26
İç Anadolu	18
Akdeniz	8
Güneydoğu Anadolu	6
Karadeniz	3
Doğu Anadolu	0
TOPLAM	99

Tablo 10'dan da anlaşılacağı gibi; 99 Anonim Şirketin 38'i Marmara, 26'sı Ege, 18'i İç Anadolu, 8'i Akdeniz, 6'sı Güneydoğu Anadolu, 3'ü de Karadeniz Bölgesinde kurulmuştur.

Araştırma kapsamına dahil şirketlerin büyük çoğunluğunun üç büyük şehirde toplandığı; bunların da çoğunluğunun İstanbul, Ankara ve İzmir Büyükşehir Belediyelerine ait olduğu incelenmiştir.

Marmara Bölgesi, Özellikle İstanbul ve civarı, zaten özel ve kamu sektörünün sanayi ve ticaret merkezi durumundadır. Bu bölgedeki 5 ildeki toplam anonim şirket sayısı 38'dir. Bölgeler arasındaki dağılımda bu sayı ile ilk sırayı almaktadır. Bu şirketlerin 21 tanesi de İstanbul ilinde toplanmıştır. İkinci sırayı 6 sayı ile Bursa, üçüncü sırayı da 4 sayı ile Kocaeli ili almaktadır.

Belediye anonim şirketlerinin bölgesel dağılımında ikinci sırayı 26 şirketle Ege Bölgesi almaktadır. Bunun 10 tanesi İzmir ilindedir. Bölgenin diğer üç ilinde Kütahya Muğla ve Manisa'da 5'er şirket vardır. Bu bölgede ülkemizin önemli ticaret merkezlerinin bulunduğu da gözden kaçmamaktadır.

Bu tür şirketleşmede üçüncü sırayı 18 şirket kuruluşu ile İç Anadolu Bölgesi almaktadır. Bu bölgedeki şirketlerin 9'u Ankara'da 7'si Kayseri'de bulunmaktadır. Ankara'nın Büyükşehir ve Başkent olmasının bu önceliğinin nedeni olmakla birlikte, Kayserinin il olarak ikinci sırada bulunması bölgede özel girişimciliğin önemli bir potansiyel durum göstermesi bakımından önemlidir.

Dördüncü sırayı da 8 şirket ile Akdeniz Bölgesi, ki 5'i Adana ilinde toplanmıştır, beşinci sırayı 6 şirketle Güneydoğu Anadolu Bölgesi;ki bunun da 5'i Gaziantep ilindedir, Altıncı sırayı da 3 şirketle Karadeniz Bölgesi'nin aldığı tesbit edilmiştir.

Doğu Anadolu Bölgesinde Araştırma kapsamına dahil şirketin bulunmayışı dikkat çekicidir. Halbuki, kalkınmada en öncelikli bir bölgede özel girişimin teşviki ve öncülüğü bakımından bu tür şirketlerin kurulmuş olmasının önemi büyüktür.

III.1.2.2. ŞİRKETLERİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Şirketlerin sektörlere göre dağılımı Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11

SEKTÖRÜ	SAYISI
HİZMET (Diğer)	25
TİCARET	36
TURİZM	5
ULAŞTIRMA	5
GIDA	12
TEKSTİL	1
AĞAÇ	1
TOPRAK	1
MADENCİLİK	1
İNŞAAT	2
İMALAT (Diğer)	10
T O P L A M	99

Araştırma kapsamına dahil 99 şirketin 72’sinin Hizmet, 26’sının İmalat, 1’ini de madencilik ana sektörüne dağıldığı ;

Hizmet ana sektörünün, ticaret sektöründe 23, turizm sektöründe 4, ulaştırma sektöründe 4, hizmetin diğer sektörlerinde de 24 şirketin faaliyette bulunduğu, İmalat ana sektörünün, gıda sektöründe 9, tekstil sektöründe 1, toprak sektöründe 1, inşaat sektöründe 1, ağaç sektöründe 1, diğer sektörlerinde de 8 şirketin faaliyette bulunduğu,

Böylece 99 şirketin 11 tali sektöre dağıldığı anlaşılmıştır.

III.1.2.3. ŞİRKETLERİN SERMAYE DAĞILIMI

Araştırma kapsamına dahil 99 şirketin bilgi formlarından tamamının sermayesinin %51 den fazlası bir veya birkaçı belediyeye ait olan şirketler olduğu, gerçek kişi ortaklara ait sermaye payının genellikle %0003’ile %3 oranında önemsenmeyecek oranlarda olduğu, birer şirketin gerçek kişilere ait sermaye toplamının yüzde %49, 47, 40, 21, 20 ve 14 oranlarında olduğu görülmüştür.

Bu şirketlerden bir tanesi de özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Kapsama dahil şirketin toplam 2.565.086.300.000 TL ödenmiş sermayesinin 442 'i tüzel kişi 10.631'i gerçek kişi olmak üzere, toplam 11.073 ortak arasında dağıldığı görülmüştür. Bu şirketlerde ortak sayısı 5 kişi ile 5008 kişi arasında değişmektedir.

Toplam 2.565.086.300.00 TL Sermayesinin en azı 12.000.000 TL en çoğu da 520.000.000.000 TL dir. Diğer şirketlerin sermayesi bu iki miktar arasında dağılmış durumdadır.

III.1.2.4. ŞİRKETLERDE İSTİHDAM DURUMU

Kapsama dahil şirketlerde toplam 12.101 kişi istihdam edilmektedir. Bu sayının 375'ini yönetici personel 11.726'sını da işçiler oluşturmaktadır.

Yönetici personelin büyük çoğunluğu yüksek tahsillidir. Pek azının lise mezunu olduğu görülmüştür.

Yöneticisi sayısı 1'den 49'a kadar değişmektedir. İşçi sayısı ise en az 1 en çok 2059 dur.

III.1.2.5 ŞİRKETLERİN SAĞLADIĞI KATMA DEĞER

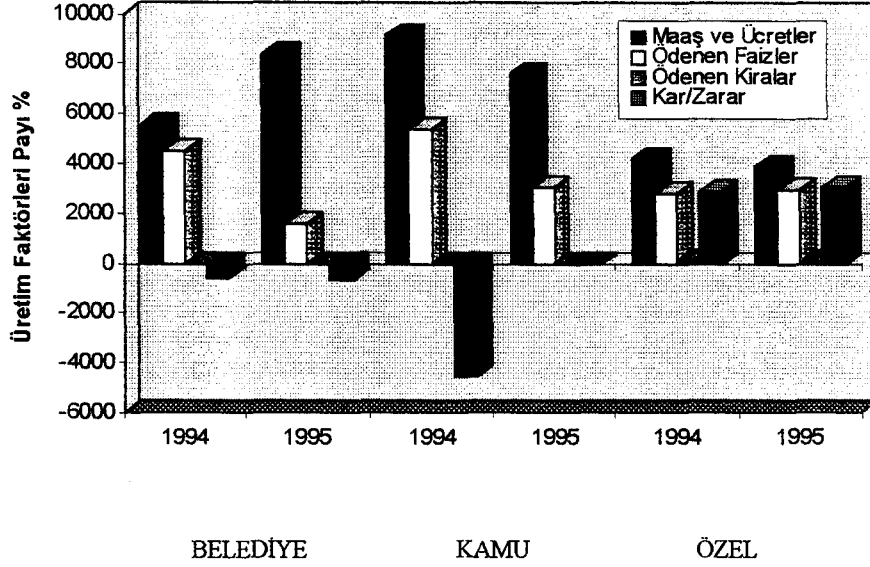
Kapsama dahil belediye şirketlerinde üretim faktörlerine dağıtılan miktarlar Tablo 12'de göstermiştir.

Tablo 12
Üretim Faktörlerinin Payı

ÜRETİM FAKTÖRLERİ PAYI	1994 TL%		1995 TL%	
Maaş ve Ücretler	328.916.538.722	55.22	3.486.112.883.420	83.74
Faiz Ödemeleri	266.651.872.547	44.78	677.036.383.355	16.26
Kira Ödemeleri	-	-	-	-
Kar Dağıtımı	-	-	-	-
Toplam	595.568.411.269	100.00	4.163.149.266.775	100.00

Belediye şirketleri ile kamu kuruluşları ve özel firmaların toplam net katma değerini, üretim faktörlerinin paylarına isabet eden kısımlar itibariyle dağılımı Grafik 1'de gösterilmiştir.

Grafik 1
FAKTÖR GELİRLERİ DAĞILIMI



Tablo 9

ÜRETİM FAKTÖRLERİ PAYI %	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Maaş ve Ücretler	55.22	83.73	91.40	76.00	42.20	39.00
Ödenen Faizler	44.77	16.26	53.60	30.40	28.10	29.60
Ödenen Kiralar	0	0	0.30	0.20	1.00	0.90
Kar/Zarar	-6.00	-6.60	-45.30	-0.66	28.70	30.50

III.1.2.5.1 ÜCRET ÖDEMELERİ

Grafikten de anlaşılacağı gibi Belediyelerin maaş ve ücret ödemeleri 1995 yılında bir önceki ıyla göre yükselirken aynı dönemde kamuda ve özelde düşüş izlenmiştir. Bunun, 1995 yılındaki ekonomik canlanmaya paralel olarak ücretlerde önemli ölçüde bir iyileştirme gerçekleştirilmiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Kamuda ve özelde 1995 yılında düşüş olmakla birlikte özel firmalarda ücretlilere yapılan ödemeler hayli düşük düzeyde seyretmektedir.

III.1.2.5.2 FAİZ ÖDEMELERİ

Sağlanan katma değer faiz ödemelerine giden kısmı belediyelerde hayli düşüş kaybetmiştir. Hatta özel firmaların da altında bir seviyeye inmiştir.

Bu 1995 yılında belediyelerin öz kaynaklara yönelerek dış kaynaklarla finansmandan kaçınmış olmalarındandır.

En yüksek faiz ödeme oranı kamu kuruluşlarında görülmektedir.

Belediyelerde kira ödeme olayı hemen hemen hiç yoktur. Genellikle belediyelerin kendi gayri menkullerini kullandıkları ve kira tahakkuk ettirmediklerinden kamu ve özel firmalarla karşılaştırma yapılamamıştır.

III.1.2.5.3. KAR DAĞITIMI

Gerek 1994 yılında gerekse 1995 yılında belediyeler de kamu kuruluşları gibi zarar ettiğinden kar dağıtamamışlardır. 1995 yılında hem belediyelerde hem kamu kuruluşlarında kar eksi yüzde 6 civarında kalmıştır.

III.1.3. ŞİRKETLERİN BİLANÇO YAPILARI

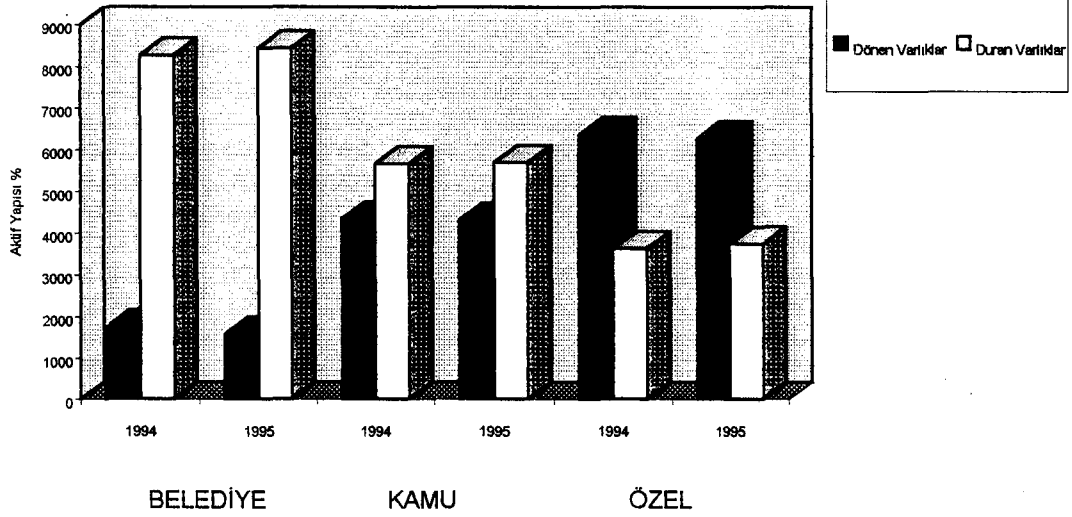
Belediye Anonim Şirketleri 1994 yılından itibaren tek düzen muhasebe sistemine geçtiklerinden geçmişe yönelik bir kıyaslama yapılamamaktadır. Ancak son iki yılın yani 1994 ve 1995 yıllarının karşılaştırılması ve ülke genelindeki özel firmalar ile kamuya ait (KİT'ler) firmalarla mukayese edilerek sonuca varılmaya çalışılmıştır.

III.1.3.1. AKTİF YAPILARI

Kapsama dahil belediye şirketlerin toplam varlıkları 1995 yılında, 1994 yılına göre cari olarak yüzde 157.89 oranında artarak 20.737.6 milyar TL sından 53.480.7 milyar TL'sine ulaşmıştır. Bu oran kamuda yüzde 83.39, özelde 107.17 dir. Belediye şirketleri aktiflerini hem kamudan hemde özel firmalardan daha fazla artırmıştır.

Belediye şirketleriyle diğer kamu kuruluşları ve özel firmaların varlık yapısı Grafik2'de gösterilmiştir.

Grafik 2
AKTİF (VARLIK) YAPILARI



AKTİF VARLIK YAPISI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Dönen Varlıklar	17.40	15.80	43.41	43.02	63.65	62.67
Duran Varlıklar	82.60	84.20	56.59	56.98	36.35	37.33

Grafiğin incelenmesinden de görülebileceği gibi belediyelerin toplam varlıklar içinde dönen varlıkların payı bir önceki yıllara göre azalırken duran varlıkların payı artmıştır. Özel ve kamu kuruluşların da aynı seyir izlenmiştir.

Belediyelerin diğer kamu kuruluşlarında olduğu gibi, özel firmaların varlık yapıları içinde duran, özel firmaların varlık yapıları içinde dönen varlıkların payının daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu temel farklılık, belediye ve kamunun sermaye ve teknoloji yoğun alt yapı yatırımlarına ağırlık veren sektörlerde yoğunlaşmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca belediyelerin duran varlıklarındaki artış oranı diğerlerinden fazla olmuştur.

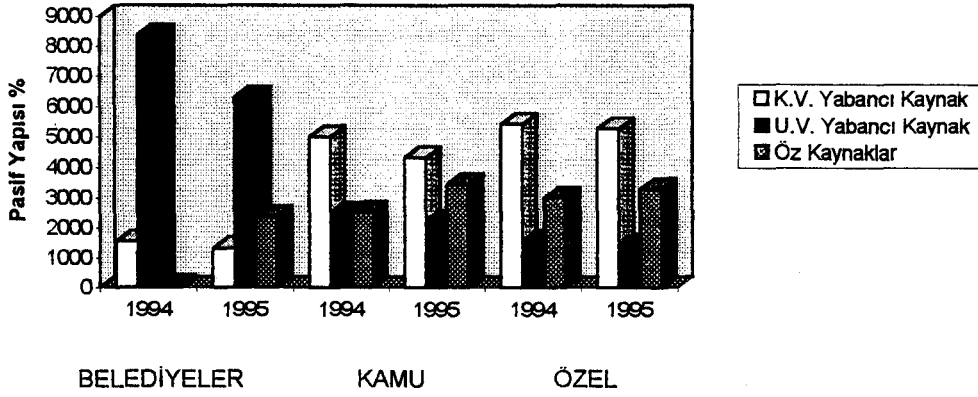
III.1.3.2. PASİF (KAYNAK) YAPILARI

Her üç kurumun bir önceki yıla göre toplam borçlarında bir azalma görülmektedir. Bu azalma özeldir yüzde 7.6, kamuda yüzde 36.74 iken belediyelerde yüzde 2862.5 gibi çok yüksek bir orana ulaşmıştır. Bu da belediyelerin finansman ihtiyacını karşılamada tamamen öz kaynaklara yöneldiğini göstermektedir.

Yabancı kaynakların içinde uzun vadeli yabancı kaynaklar, kamunun ve özeline tersine, belediyelerde yüksek düzeylerde kalmıştır. Bu da gerek alt yapı yatırımları için İller Bankasından uzun vadeli kredi almasından gerekse kendi belediye bütçelerine uzun vadeli borçlanmasından ileri gelmektedir.

Belediyelerin, kamunun ve özel firmaların kaynak yapısı Grafik 3'de gösterilmiştir.

Grafik 3
PASİF(KAYNAK) YAPILARI

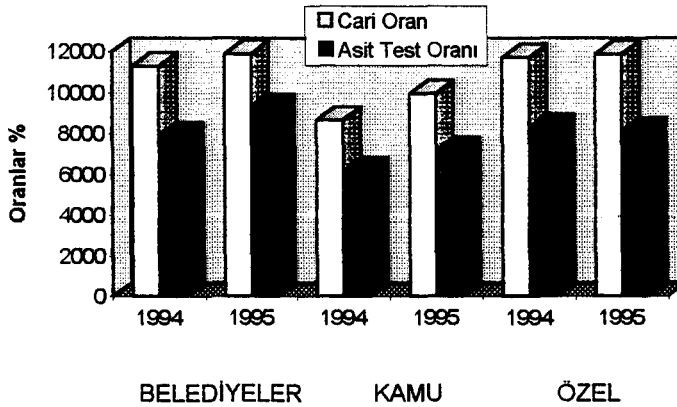


PASİF YAPISI %	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
K.V. Yabancı Kaynak	15.40	13.20	50.07	43.18	54.27	52.77
U.V. Yabancı Kaynak	83.80	63.10	24.73	22.36	15.73	14.35
Öz Kaynaklar	0.80	23.70	25.20	34.46	30.00	32.88

III.1.4. ŞİRKETLERİN LİKİDİTE ORANLARI

Likidite Oranları Grafik 4'de gösterilmiştir.

Grafik 4
LİKİDİTE ORANLARI



LİKİDİTE ORANLAR	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Cari Oran	113.00	119.00	86.70	99.62	117.28	118.77
Asit Test Oranı	79.00	93.00	61.77	71.70	83.00	81.38

III.1.4.1. CARI ORAN

Her üç kurumda da cari oran bir önceki yıla göre artış göstermiştir. Görülen bu artış dönen varlıklardaki artışın kısa vadeli borçların artışından daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Bu da kaynak yapıların özel kaynaklar lehine gelişim göstermesini ve dolayısıyla da cari oranı arttırmıştır.

Karşılaştırıldığında ise, belediyelerde cari oran özelin altında kamunun ise üstünde yer aldığı ancak yine de ülkemiz için genel kural olarak kabul edilen 1,5 oranının altında kalmaktadır.

III.1.4.2. ASİT TEST ORANI

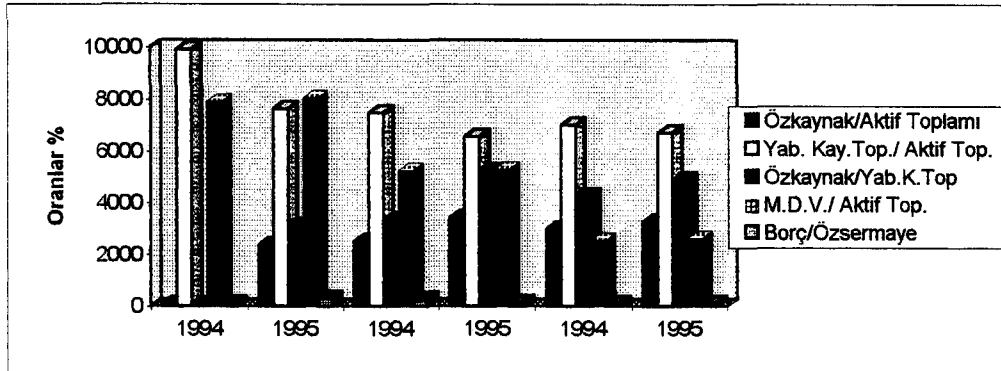
Asit Test oranı özelde düşüş gösterirken kamuda ve belediyelerde yükseliş göstermektedir. Ancak belediyelerde oran hem kamudan hem de özelden yüksek seviyede gerçekleşmiştir.

Yeterli olan oran 1 olarak kabul edildiğinden belediyelerin bu orana özellikle 1995 yılında yaklaşmış olmaları, kısa süreli borçlarının tamamını, para mevcudu ve hızla paraya çevrilebilir varlıklarla, karşılayabilecek durumda olduklarını gösterir.

III.1.5. ŞİRKETLERİN MALİ YAPI ANALİZİ

Belediyelerle KİT'lerin ve Özel Firmaların Finansal Oranları Grafik 5'de gösterilmiştir.

Grafik 5
FİNANSAL ORANLAR



FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER KAMU		ÖZEL			
	BELEDİYELER	KAMU	ÖZEL	ÖZEL		
Öz kaynak/Aktif Toplamı	0.80	23.70	25.20	34.46	30.00	32.88
Yab. Kay.Top./ Aktif Top.	99.20	76.30	74.80	65.54	70.00	67.12
Öz kaynak/Yab.K.Top	0.80	31.06	33.69	52.58	42.85	48.98
M.D.V./ Aktif Top.	79.20	80.80	52.76	53.18	25.80	26.45
Borç/Özsermaye	1.24	3.22	2.61	1.51	1.26	1.15

III.1.5.1. ÖZKAYNAKLARIN VARLIK TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimde de öz kaynakların varlık toplamına oranı artış eğilimi göstermiştir. Bu durum öz kaynaklardaki artışın varlık artışlarından yüksek olmasından kaynaklanmıştır.

Ancak bu oranın yüzde 50'nin altına düşmesi, genellikle bir tehlike işareti olarak yorumlandığından, her üç kesim için de oran düşük bulunmuştur. Ayrıca belediyelerin bu oranlarının 1994'de yüzde 8'lere düşmesi, 1994'e göre 1995 daha iyi olsa bile, mali gücünün iyi olmadığını; uzun vadede borçlarını ödeyememe gibi bir nedenle mali yönden zor duruma düşebileceğini göstermektedir. Kamu firmaları özeline altında olmakla birlikte belediyelerin çok çok üstünde seyretmiştir. Ancak 1995 de belediyeler kamuya yaklaşmıştır.

III.1.5.2. YABANCI KAYNAKLARIN VARLIK TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimde de, yabancı kaynakların toplamının aktifler toplamına oranının düşme eğilimi gösterdiği görülmektedir. Bu oran yüzde 50 seviyesinde normal kabul edildiğinden gerek kamuda gerekse özelde, belediyelerde olduğu kadar olmasa da, yüksek oranda olması borç ödemede zor durumda kalabileceklerini gösterir. Risk belediyelerde daha yüksek seviyededir.

III.1.5.3. ÖZ KAYNAKLAR TOPLAMININ YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMINA ORANI

Finans açısından borçların teminatı olarak kabul edilen bu oran, kamuya ve özel firmalara paralel olarak belediyelerde de olumlu gelişme göstermeye başlamışsa da diğer iki kurumun çok altında seyretmektedir. Bu da kaynak yapısının çok zayıf olduğuna işaret eder. Ancak 1995 yılında 1994 yılına göre önemli ölçüde iyileştiği de görülmektedir. Çünkü oran yüzde 0.8'den 31.06 ya çıkmıştır.

III.1.5.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Bu oran gerek belediyelerde gerekse kamu ve özelde son iki yılda yükselmiştir. Ancak bu oran 1995'de özelde yüzde 26, kamuda yüzde 53 iken belediyelerde yüzde 80 seviyesinde gerçekleşmiştir.

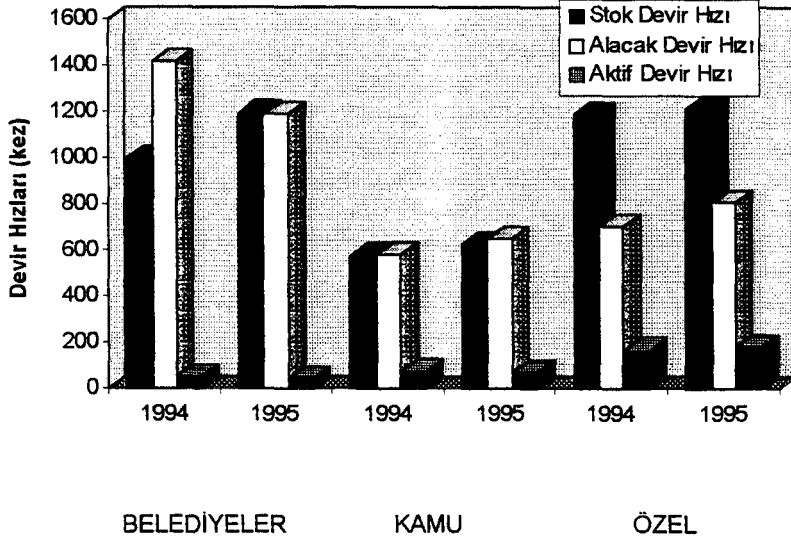
III.1.5.5. BORÇLARIN ÖZ SERMAYEYE ORANI

Belediyelerde borçların öz sermayeye oranı 1994 yılında had safhada iken 1995 yılında 3.22'ye inmesi bile kamudaki 1.51 ve özeldeki 1.15 oranına yaklaşmadığını göstermektedir. Belediyelerde dış kaynak payı halen yüksek seviyede bulunmaktadır.

III.1.6. ŞİRKETLERİN FAALİYET ORANLARI

Belediye şirketleriyle kamu kuruluşları ve özel firmaların Devir Hızları Grafik 6'da gösterilmiştir

Grafik 6
DEVİR HIZLARI



	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
DEVİR HIZLARI	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Stok Devir Hızı	10.01	11.97	5.77	6.25	11.93	12.19
Alacak Devir Hızı	14.19	11.90	5.83	6.50	7.02	8.07
Aktif Devir Hızı	0.48	0.43	0.70	0.69	1.68	1.81

III.1.6.1. STOK DEVİR HIZLARI

Stok devir hızları 1995 yılında üç kesimde de aynı oranda yükselmiştir. Bu son yılda satışların maliyet artış hızının stok artış hızından fazla olmasından kaynaklanmıştır.

Belediyelerde stok devir hızı özele yaklaşmış ve kamudan hayli yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bu durum genellikle daha fazla kar elde etmesine olanak verdiği gibi daha az sermayenin stoklara ayrılmış olduğunda ifade eder.

III.1.6.2. ALACAK DEVİR HIZLARI

Özel ve Kamu kesiminde alacak devir hızı 1994 yılına göre 1995 yılında birer puan düşerken belediyelerde üç puan düşüş göstermiştir. Buna rağmen belediyelerin alacak devir hızı kamuya göre iki kat daha yüksektir. Bu da alacaklarının vadesinde ve çabuk tahsil edebildiğini gösterir.

III.1.6.3. AKTİF DEVİR HIZLARI

Özel firmalarda son iki yılda aktif devir hızı yükselirken kamuda ve belediyelerde az da olsa düşmüştür.

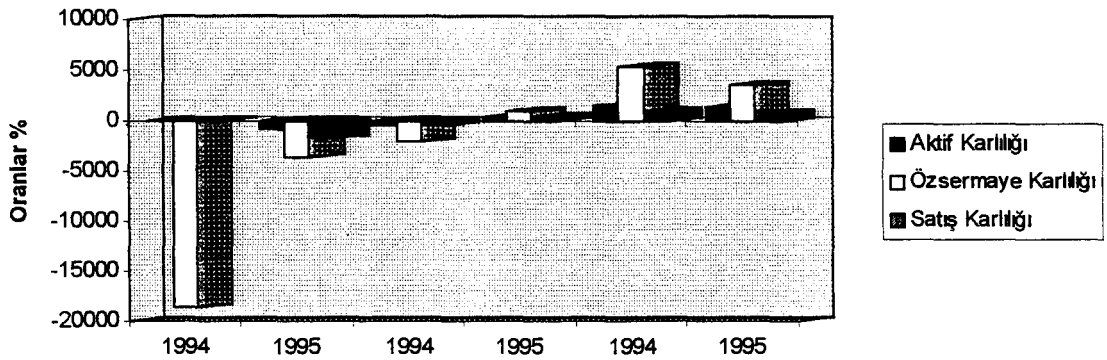
Özel firmalardaki bu oran kamunun iki katı, kamudaki oran da belediyelerin iki katı daha yüksektir.

Varlık devir hızı daha fazla olan işletmelerin karlık oranları da yüksek olmakla beraber, yükseklik kamu kuruluşlarının, bu arada belediye işletmelerinin varlıkları içinde maddi duran varlıkların fazla olmasından da kaynaklanmaktadır. Bu da aktif devir hızını yavaşlatmaktadır. Varlıkların daha verimli kullanılmadığını gösterir.

III.1.7. ŞİRKETLERİN KARLILIK ORANLARI

Belediyeler ile kamunun ve özel firmaların karlılık oranları Grafik7'de gösterilmiştir.

Grafik 7
KARLILIK ORANLARI



KARLILIK ORANLARI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Aktif Karlılığı	-0.24	-7.39	-4.40	3.80	15.10	14.80
Özsermaye Karlılığı	-185.61	-36.58	-20.10	10.50	54.30	36.10
Satış Karlılığı	-0.50	-17.11	-4.60	3.70	9.80	9.20

II.1.7.1. AKTİF KARLILIĞI

Net bilanço karının dönem sonu aktif (varlık) toplamına oranı özel firmalarda 1994 yılına göre 1995'de iki kat artış göstermiştir. Kamuda ise bu oran 1994'de yüzde eksi 4.4 iken yüzde artı 3.8'e yükselmiştir. Belediyelerde ise 1994'de - 0,24 olan aktif karlılığı 1995 de daha da artarak yüzde eksi 7.39 olmuştur. Bu da belediyelerde varlıkların karlı kullanılmadığını göstermektedir. Bunun belli bir ölçüde belediyelerin yabancı kaynak kullanımındaki ayrılığının bir sonucu olduğunu da söyleyebiliriz.

III.1.7.2. ÖZSERMAYE KARLILIĞI

Belediyelerde öz kaynak karlılığı yani" net bilanço karı / özkaynak" oranı 1994 ve 1995'de negatif değer göstermiştir. kamuda bile 1994'de yüzde 20.1 olan oran 1995' de yüzde artı 10.5'e ulaşmış iken, belediyelerde 1994'de yüzde eksi 185.61, 1995'de yüzde eksi 36.58 olabilmıştır. Halbu ki aynı dönemde özel firmalarda bu oranlar 1994'de yüzde 54.3, 1995'de de biraz düşüşle, yüzde 36.1 olmuştur.

Karlılıkdaki bu düşüş 1994 yılına göre 1995'de hayli azalmakla birlikte zararın, zorunlu yenileme yatırımlarının dahi yapılamaması, öz kaynağın hemen hemen tümüyle tüketilmesi nedeniyle faaliyetlerin borçla finanse edilmiş olmasından dolayısıyla faiz giderlerinin büyük boyutlara ulaşmasından ileri geldiği sanılmaktadır.

III.1.7.3. SATIŞ KARLILIĞI

1994 yılında özel firmalardaki satış karlılığı yüzde 9.8'den 1995'de yüzde 9.2'ye düşerken ve de karlılığını yüksek düzeyde korurken, kamuda 4.6 oranındaki zarardan 3.7 kara dönüşmüştür. Belediyelerde ise satışlardaki karlılık (daha doğrusu zarar) eksi yüzde 0.5 den eksi yüzde 17.11'lere düşmüştür.

Genelde kamu firmaları kara geçerken, özel firmalarda durum değişmezken, belediyelerdeki bu zarardaki artışın, ödenen maaş ve ücretlerdeki düşüşün, kamunun ve özel firmaların aksine, gerçekleştirilememiş olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

III.2. GIDA SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu sektör "imalat" ana sektörü içinde yer alır. İmalat sektörüne belediyelerin 18 firması dahil edilmiştir. Bunların 9'u "Gıda" 1'i "Tekstil" 8'i de Diğer İmalat" alt sektörüne ayrılmıştır.

1994 yılında yaşanan gelişmeler sonucunda iç talebin daralmasıyla üretim azalmış ve G.S.M.H. yüzde 6.1 oranında gerilemiştir.

Ülke ekonomisindeki gelişmelere paralel olarak imalat sanayinin üretimi 1994 yılında yüzde 8.3 gerilemiştir. Bu sektörün katma değeri ise yüzde 7.6 azalmıştır.

1995 yılında ekonomide görülen canlanma sonucu imalat sanayiinin üretimi yüzde 12.5 artış göstermiştir. Bu oran özel kesimdeki yüzde 18.9 artış ile kamudaki yüzde 1.3 azalışın ortalamasıdır G.S.M.H yüzde 8.0 oranında artarken imalat sektörünün katma değer artışı yüzde 13.9 olmuştur.

III.2.1. GIDA VE MEŞRUBAT SANAYİİ

Gıda ve meşrubat sanayi tarım ve hayvancılığa dayalı dayanıksız tüketim malları üretmektedir. Belediyelerin 9 Anonim Şirketi bu sektörde analize tabi tutulmuştur.

Bu sektörde belediye şirketleri 691 kamu ve özel firmaların analiz sonuçlarıyla karşılaştırılmıştır.

III.2.2 GIDA SEKTÖRÜNÜN BİLANÇO YAPISI

Analiz kapsamına aldığınız belediye anonim şirketleri 1994 yılından itibaren "tek düzen muhasebe sistemine" geçtiklerinden geçmiş yıllara yönelik bir kıyaslama yapılamamaktadır. Ancak son iki yılın yani 1994 ve 1995 yıllarının bir biriyle ve ülke genelindeki özel ve Kamuya ait aynı sektördeki firmalarla mukayese edilmiştir.

III.2.2.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Bu sektöre dahil belediye şirketlerinin toplam varlıkları 1994 yılında 145.4 milyar TL iken cari olarak yüzde 136.18 oranında artarak 343.4 Milyar TL'sine ulaşmıştır. Bu oran kamuda yüzde 38.8, özel firmalarda yüzde 118.3 olmuştur. Belediye şirketleri özel firmalardan daha fazla aktiflerini artırmışlardır.

Sektördeki belediye şirketleri ile diğer kamu kuruluşları ve özel firmaların varlık yapısı Tablo 13'de gösterilmiştir.

Tablo 13

Gıda Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
AKTİF YAPISI (%)						
Dönen Varlıklar	58.90	69.70	71.57	69.17	69.25	70.61
Duran Varlıklar	41.10	30.30	28.43	30.43	30.75	29.39

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi belediyelerin bu sektördeki toplam varlıkları içinde dönen varlıkların payı bir önceki yıla göre artarken duran varlıkların payı azalmıştır. Aynı dönemde ise kamuda azalış özelerde artış gözlenmiştir.

Ancak duran varlıklarının oranı, özel ve kamu firmalarındakinden hayli yüksek seviyede oluşmuştur. Fakat 1995 yılında bir önceki yıla göre düşüş olmuştur.

Belediyelerde duran varlıkların yüksek oranda olması sermayeye ve teknoloji yoğun alt yapı yatırımlarına ağırlık verilmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

III.2.2.2. PASİF YAPISI

Özel firmalarda kısa vadeli yabancı kaynakların payı 1995'de yükselmiştir. Uzun vadeli yabancı kaynakların payı ise gerilemiştir. Bunu işletme kredisine talebin artışı ile izah edebiliriz.

Kamu kuruluşlarında ise aynı artış ve azalış görülmekle beraber, 1995 yılında varlıklarının hemen hemen tamamını yabancı kaynaklarla finanse eder hale geldiği görülmüştür.

Belediyelerde ise 1995 yılında uzun vadeli yabancı kaynaklara yönelik, kısa vadeli yabancı kaynaklılardan önemli ölçüde kaçış gözlenmiştir. Bir önceki yıla oranla düşüş olmakla birlikte her iki dönemde de özkaynakların eksi yüzde 17 ve 11.30 olarak gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bu belediyelerin ödenmiş sermayelerinin kaynak sağlayacak şekilde yeterli ölçüde artırılmaması nedeninden kaynaklanmaktadır.

Sektörün kaynak yapısı Tablo 14'de gösterilmiştir.

Tablo 14
Gıda Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
PASİF YAPISI (%)						
K.V. Yab.Kaynak.	107.50	54.70	64.83	92.81	55.27	57.61
U.V. Yab.Kaynak.	9.60	56.60	15.66	6.72	9.18	7.81
Öz Kaynaklar	-17.00	-11.30	19.51	0.47	35.55	34.58

III.2.3. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI

Likidite Oranları Tablo 15'de gösterilmiştir.

Tablo 15
Gıda Sektörünün Likidite Oranları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
LİKİDİTE ORANLARI						
Cari Oran	55.00	127.00	110.40	74.53	125.28	122.56
Likidite Oranı	38.00	86.00	45.86	17.75	69.82	67.37

III.2.3.1. CARI ORAN

Belediyelerde, kamudaki düşüğe, özeldeki deyişmezliğe rağmen, cari oran iki kat artış göstererek ülkemiz için ideal orana (%50)ye yaklaşmıştır. Bunun dönen varlıklardaki artışın, kısa vadeli borçların önemli ölçüde azalışın sonucu olduğu söylenebilir.

III.2.3.2. ASİT TEST ORANI

Bu oranın özeldede hemen hemen aynı kalırken, kamuda bir önceki yıla göre 1995'de üç kat azaldığı gözlenmektedir. Belediyelerde ise bir önceki yıla göre 3 kat artış göstermiştir.

Yeterli oranın 1 olarak kabul gördüğü düşüldüğünde belediyelerin ideale yaklaştığı söylenebilir. Bu da sektörde belediyelerin, kısa süreli borçlarının tamamını para mevcudu ve hızla paraya çevrilebilir varlıklarla karşılayabilecek duruma ulaştıklarını gösterir.

III.2.4. SEKTÖRÜN MALİ YAPI ANALİZİ (FİANSAL ORANLARI)

Belediyelerle kamunun ve özel firmaların bu sektördeki finansal oranları Tablo 16'da gösterilmiştir.

Tablo 16

Gıda Sektörünün Finansal Oranları

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Özkay. /Aktif Top.	-17.00	-11.30	19.51	0.47	35.55	34.58
Yab.Kay.T./Aktif. Top.	117.00	111.30	80.49	99.53	64.45	65.42
Öz Kaynak/Yab.K.Top.	-14.52	-10.15	24.24	0.48	55.15	52.85
M.D.Var /Aktif Top.	33.20	25.50	16.18	22.08	26.82	24.89

III.2.4.1 ÖZKAYNAKLARIN AKTİF (VARLIK) TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin bu sektörde özkaynaklarının aktife oranları hiç de iyi değildir. 1994 yılına göre olumsuzlukta iyileşme görülmele birlikte varlıkların finansmanında yabancı kaynağa yöneldikleri anlaşılmaktadır. Geçmiş yıl ve dönem zararlarının yüksekliği bu oranları düşürmüştür.

Kamuda da 1995 yılında oran belediyelerdeki gibi eksi değere düşmek üzeredir.

Özel kesimde ise varlıkların yüzde 35'i öz kaynaklarla, yüzde 65'i de yabancı kaynaklarla finanse edilmektedir. Varlıkların yüzde 70'inin dönem varlıklardan oluştuğu dikkate alındığında oranı normal sayılır.

III.2.4.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF (VARLIK) TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin yabancı kaynak toplamının aktif toplamına oranı 1995'de 6 puan düşmüşse de yüzde 111.30 gibi çok yüksek seviyede kalması borç ödemede büyük sıkıntı içinde olduklarını göstermektedir. Özeldeki artış bir puan, kamudaki ise 19 puan olmuştur.

Normal kabul edilen oranın %50 civarı olduğu düşünülduğünde özel firmalar için risk yok, kamuda risk var, belediyelerde ise çok olduğu söylenebilir.

III.2.4.3. ÖZKAYNAKLAR TOPLAMININ YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMINA ORANI

Belediyelerde bu oran eksik yüzde 14.52'den eksi yüzde 10.15'e çıkmakla birlikte çok olumsuz düzeydedir. Bu kaynak yapısının bozukluğunun göstergesidir.

Kamu kesimi de bu olumsuzluğa yaklaşmış durumdadır. Yani yüzde 0.48'lere düşmüştür. Özel sektörün bile oranı iye değildir. Faiz yükü yükselmiştir.

III.2.4.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Bu sektörde bu oran belediyelerde ve özel kesimde düşmüş, kamuda yükselmiştir. 1995 yılında belediyelerde yüzde 25.50, kamuda, 22.08, özelde ise 24.89 oranında seyretmiştir.

Belediyelerde ve kamuda bu oranın yükselme nedeni ise, 1995 yılında yatırımlarda görülen artış, sonucunda maddi duran varlık artış hızının varlık artış hızından daha yüksek seviyede gerçekleşmiş olmasıdır.

III.2.5. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI

Gıda Sektöründe belediyeler ile kamu kurumlarının ve özel firmaların devir hızları Tablo17'de gösterilmiştir.

Tablo 17

Gıda Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI						
Stok Devir Hızı	32.56	21.65	1.76	1.63	7.23	6.92
Alacak Dev.Hızı	35.52	32.99	3.46	18.31	7.23	6.83
Aktif Devir Hızı	5.75	5.00	0.81	0.78	1.93	1.81

III.2.5.1. STOK DEVİR HIZI

Stok devir hızları her üç kesimde de düşüş eğilimi göstermiştir. Bu maliyet artış hızının stok artış hızının altında bulunmasından kaynaklanmıştır. Ancak belediyelerde oran hayli yüksek seviyede olduğundan maliyet artış hızının diyerlerine oranla hayli yükseklerde seyrettiğini göstermektedir. Yüksek Oran stoklarını paraya çevirebilmekte ki başarılarının bir göstergisidir. Ancak eğilim düşmekteydi. Kamudan ve özelden belediyeler daha iyi durumdadır.

III.2.5.2. ALACAK DEVİR HIZI

Alacak devir hızı belediyelerde ve özelde düşüş gösterirken kamuda birden yükseliş göstermiştir. Bu da kamunun alacaklarındaki hızlı azalmadan kaynaklanmaktadır.

Belediyelerde alacak devir hızının yüksek seviyede olması, alacaklarını vadesinde ve çabuk tahsil edebildiğini gösteriyor denebilir.

III.2.5.3. AKTİF DEVİR HIZI

Alacak devir hızında her üç kesimde de yavaşlama eğilimi gözlenmektedir. Özel Firmalardan aktif devir hızı kamunun 2.5 katı, belediyeler de ise 5 katı daha yüksektir.

Orandaki yükseklik belediyelerin Faaliyetlerine bağladıkları paraları yeterli hızla döndürebildiklerini göstermektedir.

III.2.6. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI

Belediyeler ile kamu ve özel firmaların bu sektördeki karlılık oranları tablo 18'de gösterilmiştir.

Tablo 18

Gıda Sektörünün Karlılık Oranları

	BELEDİYE		LER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995	1994	1995
KARLILIK ORANLARI	1994	1995	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Brüt Satış Karı/Net Sat.	16.00	13.60	14.63	14.51	21.72	19.85		
Faaliyet Karı /Net Satış	-8.50	-2.30	9.17	8.24	11.87	10.20		
Faiz Giderleri /Net Satış	2.90	2.10	22.79	23.07	7.86	6.41		

III.2.6.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Tabloda da görüldüğü gibi, her üç kurumun brüt kar marjında 2-3 oranında düşüş seyri vardır. Bunda asıl etken maliyet payının yükselmesidir. Ancak belediyelerin brüt kar marjı nisbeten yüksek seviyede seyretmiştir.

III.2.6.2 FAALİYET KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Faaliyet karının seyrinde de kamu ve özel firmalarda benzer düşüş görülürken, belediyelerde ise bunun tersine, negatif olan faaliyet karı 6 puan iyileşme göstermiştir. Bu belediyelerde faaliyet giderlerinin nisbeten azaldığını gösterdiği şekilde yorumlanabilir.

III.2.6.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

Finansman giderlerinin net satışlar içinde payı belediyelerde ve özelde düşüş seyri izlerken kamudan artış göstermiştir. Ancak belediyelerde bu oran yüzde 2.10'a düşerken özelde 6.41, kamuda ise 23.07 gibi yüksek orana yükselmiştir.

III.2.7. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Gıda sektöründe belediye şirketlerinin bir önceki yıla oranla aktiflerini özel ve kamu kuruluşlarına göre çok artırdıkları görülmüştür. Varlıklarının içinde ise dönen varlıkların oranı artmış duran varlıklarının oranı azalarak kamu kuruluşları ile özel firmaların seviyesine inmiştir.

Varlıklarının özkaynaklarla karşılanması oranı ise eksilerde seyretmektedir. Bu belediyelerin özkaynaklarına yeterli ölçüde yönelmediklerinden kaynaklanmaktadır.

Belediye şirketlerinin bu sektörde likidite oranlarının özel ve kamu kuruluşlarından daha iyi durumda olduğu ve ideal kabul edilen oranlara yaklaştıkları görülmektedir.

Belediye şirketlerinin finansal oranlarının bu sektörde iyi olmadığı, borç ödemede büyük sıkıntı içinde buldukları ancak 1994 yılına oranla az da olsa bir iyileşmenin olduğu görülmektedir.

Devir hızlarında ise belediyelerin, özel ve kamu kuruluşlarına göre, daha iyi durumda oldukları görülmüştür. Ancak brüt satış karları normal oldukları halde; faaliyet giderleri yüksek olmasından dolayı faaliyet karının düşük olması sonucu doğmaktadır. Gene de iyileşme eğilimi vardır. Ama yeterli değildir.

III.3.TEKSTİL SÖKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

İmalat Sanayi ana sektörünün bir alt sektörü olan tekstil sektöründe değerlemeye alınabilen 1 belediye şirketi bulunmaktadır.

İmalat sektörünün içinde en büyük paya sahip olan bu sektörün yarattığı katma değer ve olumlu performans nedeniyle analize değer bulunmuştur.

Bu sektörün ekonomimiz içinde önemli bir yer almasının temelinde, teksitl ana hammaddeleri olan pamuk ve yün üretiminin ülkemizde önemli bir potansiyele sahip olması yatmaktadır.

Ülke genelinde bu sektörde yer alan 641 özel ve kamu firmasının verileriyle belediye tekstil firması değerleri karşılaştırılmış olacaktır.

III.3.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI

Belediyelerin bu sektördeki bilançoları da diğer sektörler ve sektörler genelinde olduğu gibi tek düzen muhasebe sistemine geçildikten sonraki iki yılın 1994 ve 1995 yıllarının bir biriyle mukayesesi ve aynı dönemin diğer kamu ve özel firmalarla karşılaştırılması suretiyle yapılacaktır.

III.3010 SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI

Belediyelerin bu sektördeki bilançoları da diğer sektörler ve sektörler genelinde olduğu gibi tek düzen muhasebe sistemine geçirildikten sonraki iki yılın 1994 ve 1995 yıllarının her biri ile mukayesesi ve aynı dönemin diğer kamu ve özel firmalarla karşılaştırılması suretiyle yapılacaktır.

8.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Sektöre dahil belediye firmasının toplam varlığı 1994 yılında 139.554.607 TL. iken, cari olarak 1995'de yüzde 9.91 artışla 153.388.907 TL'sine ulaşmıştır.

Bu oran kamuda yüzde 102.53 oranında artarken, sektörün yüzde 96.96'lık payına sahip olan özel firmalarda yüzde 101.08 oranında artmıştır.

Sektördeki üç kesimin varlık yapısı Tablo 19'da gösterilmiştir..

Tablo 19
Tekstil Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
AKTİF YAPISI						
Dönen Varlıklar	81.90	92.50	51.23	57.64	65.58	61.08
Duran Varlıklar	18.10	7.50	48.77	42.36	34.42	38.92

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, belediyelerin dönem varlıkların payı özel ve kamudan daha yüksek oranda ve de artış eğilimi içindedir. Kamuda da artış eğilimi görülmekte birlikte, özelde azalış görülmektedir.

Bu sektörde varlıklar içinde duran varlıkların dönen varlıklara oranla yüzde 10'larda kalması, belediyelerin bu sektörde fazla alt yapı yatırımına gereksinim duymadıklarından ileri geldiği şeklinde yorumlanabilir.

III.3.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI

Sektörün kaynak yapısı Tablo 20'de gösterilmiştir..

Tablo 20
Tekstil Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
PASİF YAPISI						
Kısa Vadeli Y.K.	39.00	43.40	260.24	182.15	49.72	50.78
Uzun Vadeli Y.K	-	-	21.94	13.46	9.11	8.98
Öz Kaynak	61.00	56.60	-182.12	-95.61	41.17	40.25

1995 yılından toplam borçların payı özelde artmıştır. Bunun nedeni talepte canlanma nedeniyle firmaların üretiminde görülen artışın kredi taleplerini artırmış olmasından kaynaklanmaktadır.

Kamuda ise aksine toplam borçların payı gerilemiştir. Bu kaynak yapısında düzelmeye işaret etmektedir. Yani öz kaynaklara yönelme olmuştur. Ancak seviye son derecede yetersizdir.

Belediyelerde ise kaynak yapısının son derece sağlam ve sağlıklı olduğu görülmektedir. Özkaynaklara yönelmiş olup, yüzde 56.60 oranındadır. Uzun vadeli borçlanma sıfır olup, kısa vadeli borçlanma oranı da yüzde 43.40 oranında kalmıştır.

III.3.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI

Sektörde yer alan belediye ile kamu ve özel firmaların likitide oranları Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21**Tekstil Sektörünün Likidite Oranlar**

LİKİDİTE ORANLARI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Cari Oran	210.00	213.00	19.69	31.65	13190	12028
Asit Test Oranı	209.00	211.00	7.92	13.29	75.85	61.51

III.3.2.1. CARİ ORAN

Belediyelerde bu sektörde cari oran en ideal seviyede seyretmektedir. Özel firmalardan daha iyi durumdadır. Kamuda ise bu oran çok düşük düzeylerde kalmıştır. Belediyelerdeki oran gelişmiş ülkelerdeki orana ulaşmıştır. Bu kaynak yapısı içinde kısa vadeli borçların önemli ölçüde azalmış olmasının bir sonucudur. Zaten uzun vadeli borçlanma yapılmamıştır.

Özeldeki firmaların cari oranlarındaki düşüş nedeni de, üretimdeki reel artışların işletme kredisine olan taleplerini artırması sonucu kısa vadeli borçların önemli ölçüde artmış olmasıdır.

III.3.2.2. LİKİDİTE (ASİT TEST) ORANI

Likidite oranı da bu dönemde cari orana paralel daha duyarlı bir gelişim göstermiştir.

Kamudaki yükselme seyrine girilmiş ancak dönen varlıklar içinde stokların payının yüksek olması sözkonusu oranın daha düşük düzeyde gelişmesine neden olmuştur.

Belediye firmalarında likidite oranı cari oran gibi en ideal seviyeye ulaşmıştır. Bu oran işletmenin kısa süreli borçlarının tamamını para mevcudu ile veya hızla paraya çevrilebilir varlıklarla karşılayabileceğini gösterir.

III.3.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI

Belediyelerle kamu ve özel firmaların bu sektördeki finansal oranları tablo 22'de gösterilmiştir.

Tablo 22**Tekstil Sektörünün Finansal Oranları**

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Özkay. /Aktif Top.	61.00	56.60	0.00	0.00	41.17	4026
Yab.Kay.T./Aktif. Top.	39.00	43.40	282.18	195.65	58.83	59.75
Öz.kay./Yab.Kay. Top.	156.41	130.4	0.00	0.00	69.98	67.36
M.D.V. /Aktif Top.	6.60	6.00	48.60	41.21	29.27	33.68

III.3.3.1. ÖZ KAYNAKLARIN VARLIK TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin öz kaynaklarının payının çok iyi seviyede olduğu ancak 1995 de az da olsa bir düşüş olduğu incelenmiştir. Gene de kaynakların finansmanında öz kaynakların payı çok iyi durumdadır.

Özel firmalarda ise belediyelerden daha üst düzeyde ama düşüş seyrindedir. Bu durum finans yapısında nisbi bir bozulma olduğunu yabancı kaynak payının arttığını göstermektedir.

Kamu kuruluşlarının ise, öz kaynaklarının, yüksek zararlardan dolayı negatif değerler alması sonucunda sözkonusu oranın hesaplanmadığı anlaşılmıştır.

III.3.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimdeki firmaların bu dönemde daha çok işletme dışı kaynaklarla varlıklarını finanse etme çabası içine girdikleri görülmektedir.

Ancak, kamu kurumları varlıklarının yaklaşık üç katı kadar yabancı kaynak kullandıkları, son yılda borçların artış hızında görülen yavaşlamaya paralel olarak bir miktar yüzdenin düştüğü görülmüştür.

Belediyelerin 1995 yılında bir önceki yıla oranla yabancı kaynak kullanımına yönelmedeki artışa rağmen varlıklarının önemli bir bölümünü öz kaynaklarıyla finanse etmekte olduğu incelenmiştir.

III.3.3.3. ÖZ KAYNAKLAR TOPLAMININ YABANCI KAYNAK TOPLAMINA ORANI

Özel firmaların öz kaynak toplamının yabancı kaynak toplamına oranı, finansmanda yabancı kaynakların payında görülen artış nedeniyle, gerileme eğilimine girmiştir.

Kamuda ise yüksek orandaki zararlardan dolayı öz kaynağın negatif değer alması nedeniyle hesaplanmadığı anlaşılmıştır.

Belediyelerde ise öz kaynakların yabancı kaynaklara oranı 1995 yılında düşme eğilimi göstermesine rağmen özel firmalardan en az iki kat daha iyi düzeyde kalmıştır.

III.3.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Özel firmalarda 1995 yılında, yatırımlarda görülen artış sonucunda maddi duran varlık artış hızının varlık artış hızından daha yüksek olması nedeniyle bu oran yükselmiştir.

Kamuda ise bu artış hızları tersine gerçekleştiği için oran gösterilememiştir.

Belediyelerde ise aynı nedenle oranda kısmen bir gerileme varsa da oranın düşüklüğü nedeniyle önem arzedecek seviyede olmamıştır.

III.3.4. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI

Tekstil sektöründe belediyeler ile kamu ve özel firmaların devir hızları Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23
Tekstil Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI						
Stok Devir Hızı	0.00	0.00	4.75	4.41	5.34	4.72
Alacak Devir Hızı	01	01	12.89	6.95	5.07	5.81
Aktif Devir Hızı	0.00	0.00	1.44	1.19	1.28	1.19

III.3.4.1. STOK DEVİR HIZI

Hem kamuda hem özelde stok devir hızı yavaşlama eğilimi göstermektedir.

Hammadde ihtiyaçlarını yılın belirli dönemlerinde sağlamak zorunda kalmalarının yanı sıra Gümrük Birliği öncesi üretim hacminde bir artış beklentisi içinde olan sektörde stok seviyesi yükselmiş ve stok devir hızının 1995 yılında yavaşlamasına neden olmuştur.

Belediyelerde ise stok devir hızı sıfıra inmiştir. Stoklarını paraya çevirmekte sıkıntı içinde oldukları veya stok sorununun hiç olmadığı söylenebilir.

III.3.4.2. ALACAK DEVİR HIZI

Daha az işletme sermayesinin alacaklara bağlandığı sektörde alacak devir hızı özel firmalarda sürekli bir artış eğilimine girmiştir.

Kamuda bu oran yüksek seviyede ise de 1995 yılında ticari alacak payının artması sonucu yarısına düşmüştür.

Belediyelerde ise alacakların önemli bir hacimde olmadığı anlaşılmaktadır.

III.3.4.3 AKTİF DEVİR HIZI

Her üç kesimde de aktif devir hızı istikrarlı bir gelişim sergilemekte ve kamu ile özelde 1995 yılındaki görülen düşüş varlıkların satışlardan daha hızlı arttığını göstermektedir.

Belediyelerin ise Faaliyetlerine bağladıkları paraları yeterli hızla döndüremediklerini gösterdiği söylenebilir.

III.3.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI

Şirketin net satışları öğrenilemediğinden bu oranları yorumlanamamıştır.

III.3.6. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Tekstil sektöründe belediyelerin özel ve kamu kuruluşlarına oranla 1994 yılına göre varlıklarını artırmadıkları, altyapı yatırımlarına yönelmedikleri, borçlanmaya da gitmediklerinden kaynak yapılarının bozulmadığı ve hatta diğer iki kesimden daha iyi durumda olduğu görülmektedir.

Ancak belediyelerde bu sektörün bu dönemde üretimlerini durdurma aşamasına geldiğinden satış yapmadıkları ve devir hızlarının sıfır olduğu, karlılık oranlarının da satış olmadığından hesaplanamadığı anlaşılmıştır.

III.4. İMALAT SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ülke ekonomisinde 1994 yılında yaşanan gelişmelere paralel olarak imalat sanayiinin üretimi geriledi. Katma değer yüzde 7.6 azalmıştır.

1995 yılında ekonomide görülen canlanma sonucu imalat sanayiinde üretim arttı. Katma değer yüzde 13.9 artmıştır.

Bu sektörde belediyelerin analize tabi tutulan 8 firmaya ait değerlerle aynı döneme ait analize tabi tutulan 4298 kamu ve özel firmanın değerleri mukayese edilmiştir.

III.4.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI

Bu sektöre dahil belediye şirketleri 1994 yılından itibaren "tekdüzen muhasebe" sistemine zorunlu geçiş yaptıkları için, bu tarihten sonraki yıllara ait mali tabloları analize tabi tutulmuş; 1994 ve 1995 yılları verileri birbiriyle ve bu döneme ait aynı sektördeki kamu ile özel sektöre ait firmaların verileriyle mukayese edilmiştir.

III.4.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Bu sektöre dahil belediye şirketlerinin toplam varlıkları 1994 yılında 572.1 milyar TL iken cari olarak yüzde 85.39 oranında artarak 1.060.7 Milyar TL'sine ulaşmıştır. Bu oran genelde ise yüzde 91.22 olmuştur. Belediyeler aktiflerini bu dönemde ülke geneli düzeyinde artıramamışlardır.

Varlıklar içinde kamunun payı 1995'de yüzde 23.17 ye düşmüştür.

Sektördeki belediye şirketleri ile diğer kurum kuruluşları ve özel firmaların varlık yapısı Tablo 24'de gösterilmiştir.

Tablo 24
İmalat Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

AKTİF YAPISI %	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Dönen Varlıklar	85.50	70.70	62.04	61.47	63.28	63.58
Duran Varlıklar	14.50	29.30	37.96	38.53	36.72	36.42

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, Belediyeler bu dönemde varlıkları içinde duran varlıkların oranı iki kat artırmışlardır. Buna paralel olarak da dönen varlık oranı düşüş kaydetmiştir.

Dönen varlık oranları aynı dönemde kamuda biraz düşmüş, özelde çok az yükselmiştir.

Belediyeler bu dönemde alt yapı yatırımlarına ağırlık vererek duran varlık oranını yükseltmişlerdir.

III.4.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI

Sektördeki belediyeler ile kamu ve özel firmaların kaynak yapısı Tablo 25'de gösterilmiştir.

Tablo 25
İmalat Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
PASİF YAPISI %						
K.V. Yabancı Kay.	82.30	70.90	70.94	62.56	50.33	49.52
U.V. Yabancı Kay.	4.40	12.70	15.70	14.03	12.91	10.86
Öz Sermaye	13.30	16.40	13.36	23.41	36.76	39.62

Bu dönemde her üç kesimin de öz sermayelerinde bir önceki yıla oranla bir artış izlenmektedir. Artış yüzdesi kamuda yüksek seviyede olmuştur. Aynı şekilde dış kaynak kullanımı azalmıştır. Bu, gerek kamunun gerekse belediyelerin sermaye artırımları sonucu meydana gelen bir gelişmedir. Sağlıklı Finansmana yönelmenin bir gereği olarak yorumlanabilir.

III.4.2. SEKTÖRÜN LİKİTİDE ORANLARI

Likidite Oranları Tablo 26'da gösterilmiştir.

Tablo 26
İmalat Sektörünün Likidite Oranları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
LİKİDİTE ORANLARI						
Cari Oran	104.00	100.00	86.64	94.37	125.72	128.38
Asit Test Oranı	80.00	78.00	53.94	53.40	76.14	74.98

III.4.2.1. CARİ ORAN

Sektörün cari yükümlülüklerini karşılama gücünü gösteren "cari oran" gerek kamuda gerekse özel firmalarda dönen varlıklardaki artışın kısa vadeli yabancı kaynaklardaki artıştan yüksek olması nedeniyle 1995 yılında artış göstermiştir.

Ancak artış özelde ideale yakın iken, kamuda hayli uzak; belediyelerde ise her ikisinin ortasında yer almaktadır. Fakat diğer kesimlerin tersine bir önceki yıla oranla 4 puan düşüş vardır.

Bu da, yüzde 100'ün sınır kabul edildiği varsayıldığında, net işletme sermayesi açığı eşliğinde olduğunu gösterir.

III.4.2.2. ASİT TEST ORANI

Her üç kesimde de bir önceki yıla oranla 1995 yılında az da olsa asit test oranında düşme görülmüştür. Sektörün kısa vadeli borçlarını stoklara bağlı olmaksızın ödeme yeteneğinin göstergesi ve oranı 1 olarak kabul edilen asit test oranı, her üç kesimde de 1'in altında kalmıştır.

Belediyeler ve özel firmalar gerektiğinde kısa vadeli borçlarını ödemek için alacaklarını tahsil ettikten sonra bir miktar stoktan satmaları yeterli olabilecektir. Kamu kuruluşları ise bir kısım duran varlıklarını satmak zorunda kalacaklar veya sermaye artırımına gideceklerdir.

III.4.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI

Sektörün finansal oranları Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27
İmalat Sektörünün Finansal Oranları

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Özkay. /Aktif Top.	13.30	16.40	13.36	23.41	36.76	39.62
Yab.Kay.T./Aktif. Top.	86.70	83.60	86.64	76.59	63.24	60.38
Öz. Kay./Y.Kay.Top.	15.34	19.61	15.42	30.57	58.12	65.61
M.D.V. /Aktif Top.	10.90	15.20	35.95	39.34	28.96	29.42

III.4.3.1. ÖZ KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Sektörde bir önceki yıla oranla her üç sektörün oranlarında artış izlenmiştir. Kamudaki artış daha fazladır. Gene de özel firmalara yetişememiştir. Belediyeler ise son sırada yer almakla birlikte iyileşme yoluna girmiştir. Yani varlıklarını öz kaynaklarla karşılama oranı en düşük olan kesimdir, ancak yöneliş iyiye doğrudur.

III.4.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimde de borç ödeme gücünde iyiye gidış izlenmektedir. Ancak hiçbir kesim ideal kabul edilen yüzde 50'ye henüz inememekle birlikte bu noktaya en uzak olan yüzde 83.60 ile belediyeler, sonra kamu firmaları, en yakın olanı da özel firmalardır.

III.4.3.3. ÖZKAYNAKLAR TOPLAMININ YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimin mali yapılarında iyileşme görülmektedir. Ancak kaynak yapısı en bozuk olan kesim belediyelerdir. Faiz yükü artmıştır.

III.4.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimin bir önceki yıla oranla varlık toplamları içinde maddi duran varlıklarının artış gösterdiği, kamuyu özel firmaların ve belediyelerin izlediği,; ancak

belediyelerdeki artış oranının daha yüksek olduğu; her üç kesimin de maddi duran varlıkların artış hızı da dikkate alındığında, yeni yatırımlar gerçekleştirdiği söylenebilir.

III.4.4. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI

İmalat sektöründe devir hızları Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28
İmalat Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI						
Stok Devir Hızı	10.90	17.27	3.64	3.57	5.96	5.98
Alacak Devir Hızı	7.10	6.74	10.02	15.13	5.47	5.91
Aktif Devir Hızı	1.48	1.70	0.83	0.80	1.32	1.36

III.4.4.1. STOK DEVİR HIZI

Belediyelerde stok devir hızı diğer iki kesime göre hem yüksek hem de 1995'de yükselme eğilimi göstermiştir. Bu, maliyet artış hızının diğer kesimlere göre yüksek olduğunu ifade etmekle birlikte stoklarını paraya çevirebilmekte daha başarılı olduğu şeklinde de yorumlanabilir.

III.4.4.2. ALACAK DEVİR HIZI

Alacak devir hızının kamuda hayli yüksek ve yükselmekte olduğu bunun son yıllarda ticari alacaklardaki azalmadan kaynaklanabileceği, belediyelerin özel kesime göre alacaklarını vadesinde ve çabuk tahsil edebildiğini gösterir.

III.4.4.3. AKTİF DEVİR HIZI

Aktif Devir Hızı belediyelerde özelden ve hele kamudan daha yüksek seviyede ve artma eğilimi içinde görülmektedir. Bu belediyelerin yaptıkları yatırımlar için yeterli büyüklükte iş hacmi sağlayabildiklerini gösterir.

III.4.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI

Sektörün karlılık oranları Tablo 29'da gösterilmiştir.

Tablo 29
İmalat Sektörünün Karlılık Oranları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
KARLILIK ORANLARI						
Brüt satış Karı/N. Satış	11.40	11.60	17.07	18.94	26.70	22.97
Faaliyet karı /N. Satış	4.20	-166.10	10.98	12.92	16.87	13.51
Faiz Giderleri/N. Satış	1.70	0.10	19.11	10.41	10.96	7.02

III.4.5.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Özel Firmaların yüksek kar marjlarında 1995 yılındaki düşüşe rağmen ne kamu kesimi ne de belediyeler, bu seviyeye yöneldikleri halde yetişememişlerdir.

Belediyelerin brüt satış karı oranı özele yarısı kadar gerçekleşmiştir.

III.4.5.2. FAALİYET KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Faaliyet kar marjı kamuda yükselirken özeldede düşüş eğilimi göstermesine rağmen, kamu özele yetişememiştir. Ancak belediyelerde faaliyet giderlerindeki aşırı artış nedeniyle faaliyet karı yüzde eksi 166'lara düşmüştür. Halbuki aynı dönemde kamuda satışların maliyeti ve faaliyet giderleri azalmış ve 1995'de faaliyet karı yükselmiştir.

III.4.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

1994 yılında faiz oranlarının yükselmesi yüzünden Faiz giderleri tüm kesimlerde artmıştı. 1995 yılında ise faiz giderlerinde, özeldede 3 puan, kamuda ise 9 puan azalma oranı gerçekleşmiştir.

Belediyeler ise aynı etkilerden etkilenmiş ancak, faiz yükü altına pek girmedikleri, bu kendi belediye bütçelerinden aktarılan takviye ve ucuz finansman kaynağından yararlanmış olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Çünkü çok az finansman gideri yapmışlardır.

III.4.6. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Belediyelerin imalat sektöründeki varlıklarını bir önceki yıla oranla diğer iki kesime göre fazla artıramadıkları ancak duran varlık oranlarının ise bir önceki yıla göre iki kat arttığı görülmektedir. Bunun da belediyelerinin altyapı yatırımlarına daha fazla ağırlık verdiklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü özkaynaklarının oranında artış, yabancı kaynaklarda azalış olmuştur. Artışın sabit varlıklara yatırıldığı bu şekilde daha net olarak anlaşılmıştır.

Belediyelerde bu sektörde likidite oranlarının diğer iki kesimden, kamunun üstünde özel kuruluşların ise çok altında seyrettikleri ve bir önceki yıla göre az da olsa düşüş kaydedilmiş olması; belediyelerin net işletme sermayesi açığı eşliğinde olduklarını göstermektedir.

Varlıklarını özkaynaklarıyla karşılamada bir önceki yıla oranla iyileşme olmakla birlikte belediyeler, diğer iki kesime göre oranı en düşük olan kesimdir. Yani kaynak yapıları bozuktur.

Bu sektörde belediyelerin faaliyet oranlarının diğer iki kesimden özel kesime göre daha iyi olduklarını gösterdiği anlaşılmaktadır.

Karlılık oranları ise her iki kesimin gerisinde kalmaktadır. Bunun belediyelerdeki aşırı artıştan kaynaklandığı söylenebilir. Yüksek oranda zarar söz konusudur.

Faiz ödeme oranlarının düşüklüğünün, faiz ödeyemediklerinden veya belediye bütçelerinden ödünç para aktarılmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

III.5.TİCARET SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu sektörün içinde bulunduğu ana sektör "Hizmet Sektörü"dür. Belediyelerin bu ana sektördeki analize tabi tutulan 53 şirketi vardır. Bunların 23'ü ticaret, 4'ü turizm, 4'ü ulaştırma ve taşımacılık, 22'si de diğer hizmet alt sektörlerine dağılmış vaziyettedir.

III.5.1. SEKTÖRÜN FAALİYET ALANI

Bu sektöre, ana hatlarıyla toptan ve perakende ticaret, motorlu araçların satış ve bakımı, tamiri, yahut satışı gibi faaliyet konusu olan, şirketler dahil edilmiştir.

Bu kapsama giren belediye şirket sayısı 23 tanedir. Ülke genelinde özel kişilere ait 2701 adet ticari firma verileri ile belediyenin bu sektör de faaliyet gösteren firmaları sektörel olarak karşılaştırılmıştır.

III.5.2. TİCARET SEKTÖRÜNÜN BİLANÇO YAPISI

Diğer sektör analizlerinde de belirtildiği gibi bu sektörde de, sektörde yer alan belediye şirketlerinin tek düzen muhasebe sistemine geçtikten sonraki mali tabloları, 1994 ve 1995 yılları bir biriyle ve özel firmaların aynı ödneme ait mali tablolarından çıkan göstergelerle mukayesesi yapılmıştır. Bu sektörde kamunun yer almamış olması nedeniyle karşılaştırmada yer almamıştır.

III.5.2.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Ticaret sektörünün ülke genelinde cari fiyatlarla aktif yapısı 1995 yılında bir önceki yıla göre yüzde 98.08 artarak 401.617.5 Milyar TL'sına ulaşmıştır.

Kapsama dahil belediye şirketlerinin bu sektörde faaliyet gösteren 23 firması ise aktif yapısını yüzde 73.88 artırarak 3.009. Milyar TL sına ulaşmıştır.

Sektördeki belediye şirketleri ile özel firmaların varlık yapısı Tablo 30'da gösterilmiştir.

Tablo 30

Ticaret Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

AKTİF YAPISI	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
Dönem Varlıklar	66.50	79.60	85.53	84.92
Duran Varlıklar	33.50	20.40	14.47	15.08

Ticaret sektöründe dönen varlıklar yıllar itibariyle aynı seviyede seyretmektedir. Dönen varlık oranının yüksekliği sektörün özelliğinden kaynaklanmaktadır.

Belediyelerde ise dönen varlıklarının varlıklar içindeki oranının özel sektör seviyesine ulaşma eğilimine girdiğini göstermekte beraber duran varlıkların alt yapı yatırımlarına ağırlık verilmesi nedeniyle özel firmalara göre daha yüksek seviyede kalmıştır. Duran varlıklar hemen hemen aynı oranda maddi duran varlıklar ile maddi olmayan duran varlıklar arasında dağılmıştır.

III.5.2.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI

Sektörün Kaynak yapısı Tablo 31'de gösterilmiştir.

Tablo 31
Ticaret Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

PASİF KAYNAK YAPISI	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
K.V. Yabancı Kaynaklar	67.90	67.80	78.10	78.10
U.V. Yabancı Kaynaklar	17.90	18.40	6.64	5.04
Öz Kaynaklar	14.20	13.80	15.26	16.86

Ticaret sektöründe 1995 yılında her iki kesimde de kaynakların finansmanında ağırlıklı olarak yabancı kaynaklara başvurdukları bu arada belediyelerin uzun vadeli yabancı kaynaklara daha fazla yöneldikleri gözlenmektedir.

III.5.3. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI

Likidite Oranları Tablo 32'de gösterilmiştir.

Tablo 32
Ticaret Sektörünün Likidite Oranları

İLİKİDİTE ORANLARI	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
Cari Oran	98.00	117.00	109.51	108.72
Asit Test Oranı	42.00	53.00	80.14	76.31

III.5.3.1. CARİ ORAN

Özel firmalardaki cari orandan 1995 yılında az bir düşüş kaydedilmiş olması tamim değişikliğinden kaynaklanmaktadır. Buna rağmen belediyelerde cari oranda önemli ölçüde artış ve ideale yaklaşış gözlenmiştir.

III.5.3.2. ASİT TEST ORANI

Özel Firmalardaki cari yılda düşüş nedeni, cari oranda olduğu gibi, likit değerlerin bir önceki yıla göre dönen varlıklar içindeki paylarının azalış göstermesi; firmaların dönen karından ödeyecekleri vergilerin kısa vadeli borçlara dahil edilmesinden dolayı kısa vadeli borçların bir miktar daha yükselmesi nedeniyle bu oranın düşmesine neden olmuştur.

Belediyelerde ise bu oranın yükselme seyrinde olması ise, seviyedeki yetersizliğe rağmen, iyiye doğru, bir gidişin olduğunu göstermektedir.

III.5.4. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI

Belediyelerle özel firmaların sektördeki finansal oranları Tablo 33'de gösterilmiştir.

Tablo 33
Ticaret Sektörünün Finansal Oranları

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
Özkaynak/Aktif T.	14.20	13.80	15.26	16.86
Yabancı Kay./Aktif. T.	85.80	86.62	84.74	83.14
M.D.V./Aktif T.	15.80	11.60	6.40	7.40

III.5.4.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Tablo ve Grafik'de görüldüğü gibi son yılda özel firmaların aktiflerinin yüzde 16.86'sının öz kaynaklarıyla yani firma sahipleri tarafından finanse edildiği, belediyelerde ise sadece yüzde 13.80'inin belediyelerce finanse edildiği anlaşılmaktadır.

Oran düşüklüğünün sermaye piyasasının tam olarak gelişmediği ülkemizde sektördeki firmaların büyük bölümünün küçük sermayeli şirketlerden oluşmasından kaynaklandığı söylenebilir.

III.5.4.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Cari yılda özel firmalarda bir önceki yıla oranla yabancı kaynaklardan kaçış varken belediyelerde ise yöneliş izlenmiştir. Yani sektörün aktifinin yüzde 86.62'den fazlası yabancı kaynaklardan finanse edildiği anlaşılmaktadır. Bu da ödeme riskinin olabileceğini ifade eder.

III.5.4.3. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin, özel firmaların tersine, sabit kıymet yatırımlarını azalttığı anlaşılmaktadır.

III.5.5. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI

Ticaret sektörünün belediyelerle özel firmalara ait devir hızları Tablo 34'de gösterilmiştir.

Tablo 34
Ticaret Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI				
Stok Devir Hızı	7.06	6.82	16.09	15.58
Alacak Devir Hızı	22.38	25.06	6.39	6.78
Aktif Devir Hızı	3.17	3.49	2.73	2.80

III.5.5.1. STOK DEVİR HIZI

Gerek belediyelerde gerekse özel firmalarda ticaret sektörünün stok devir hızı, 1995 yılında stokların artışının satılan malın maliyetindeki artışa göre yüksek olması, stok devir hızını bir miktar yavaşlatmıştır.

Ancak belediyeler özel firmalardan daha geride kalmaktadır.

III.5.5.2. ALACAK DEVİR HIZI

Belediyelerde alacak devir hızının hem yükselme eğiliminde olması hem de özel firmaların oranından hayli yüksek seviyede bulunması alacaklarının daha kısa sürede tahsil edilebildiğini gösterir.

III.5.5.3. AKTİF DEVİR HIZI

Bu oranın belediyelerde özel firmalara göre daha yüksek seviyede seyretmesi faaliyetlerine bağladıkları paraları yeterli bir hızla döndürebildiklerini göstermesi bakımından olumlu görülmektedir.

III.5.6. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI

Belediyeler ile özel firmaların ticaret sektöründeki karlılık oranları Tablo 35'de gösterilmiştir.

Tablo 35
Ticaret Sektörünün Karlılık Oranları

	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
KARLILIK ORANLARI				
V.Ö.Kar/Öz Kaynak	-25.21	59.74	35.92	42.39
Brüt Satış Karı/Net Satış	17.11	16.20	10.35	9.54
Net Kar/Aktif Top.	-4.84	2.15	2.73	4.14

III.5.6.1. VERGİ ÖNCESİ KARIN ÖZKAYNAKLARA ORANI

Özel Firmaların ticaret sektöründeki bu oranları cari yılda bir önceki yıla oranla yükseldiği, diğer bir ifadeyle işletme faaliyetlerinin olumlu yönde geliştiği anlaşılmaktadır.

Belediyelerin ise sektördeki bu oranı daha ilgi çekici bir gelişme göstermiştir. 1994 yılında yüzde eksi 25.21 iken, 1995 yılında çok olumlu performans göstererek yüzde artı 59.74 seviyesine çıkmıştır.

III.5.6.2. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Özel Firmalarda olduğu gibi belediyelerde de net satışlar bir önceki yıla oranla artış göstermesine rağmen, satılan malın maliyetindeki artışın daha fazla olması brüt satış karının net satışlara oranını düşürmüştür. Ancak durum özel firmalardan daha iyi düzeydedir.

III.5.6.3. NET KARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin bir önceki yıla göre başarı durumları negatiften pozitif bir duruma yükselmiş ancak özel firmaların düzeyine henüz ulaşamamıştır. Şu seviyede özel firmalar kadar aktiflerini daha karlı kullanamadığı veya durum varlık yatırımlarının 1994 yılındaki ağırlığı aktif karlılığını düşürmüştür denebilir.

III.5.7. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ticaret sektöründe, belediyeler varlıklarını, bir önceki yıla oranla, özel firmalar kadar artıramamışlardır. Ayrıca, duran varlık oranı bir önceki yıla göre düşüş göstermişse de hala özel kesimin çok üstündedir.

Varlıklarını yabancı kaynaklarla karşılama oranı en yüksek olan kesim belediyelerdir. Borçlanma hat safhadadır. Finansal oranları da bunu göstermektedir.

Sektörün likidite oranlarında iyileşme ve ideale yaklaşma gözlenmiştir.

Devir hızlarında belediyelerin özel firmalara göre stok devir hızında geride, alacak devir hızında daha ilerde oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca faaliyetlerine bağladıkları paraları yeterli bir hızla döndürebildikleri görülmektedir.

Bu sektörde belediyelerin vergi öncesi karlarının özkaynaklara oranını bir önceki yıla oranla eksilerden özel firmalarında ilerisinde artılı bir seviyeye çıkarabildikleri halde, özel firmalara göre aktiflerini daha karlı kullanamadıkları anlaşılmaktadır.

III.6.TURİZM SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye'nin son beş yılının turizm açısından en iyi yılı 1995 yılı olduğu gözlenmiştir. Bir önceki yıla göre turist sayısı artışı yüzde 15.83 olmuştur.

1995 yılında Turizm bakanlığı işletme belgeli konaklama tesislerinin yatak sayısı 286 bin, belediye işletme belgeli tesislerin yatak sayısı ise 260 bindir.

Halen 2242 sayıya ulaşan seyahat acentalarının büyük çoğunluğu son beş yılda kurulmuştur.

Turistlerin ülkemize gelirken seyahatlerinde yüzde 66.90 ının hava yolunu, yüzde 21.00 ının karayolunu, yüzde 11.40 ünün deniz yolunu ve yüzde 0.70 sinin demir yolunu tercih ettikleri görülmüştür.

III.6.1 SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI

Belediyelerin bu sektörde analize tabi tutulan 4 şirketinin 1994 ve 1995 yıllarına ait mali tablo değerleri birbiriyle ve ülke genelinde aynı dönemde ve aynı sektörde faaliyette bulunan kamu kurumları veya özel firmalara ait 746 firmanın mali tablo değerleriyle mukayese edilmiştir.

III.6.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Bu sektöre dahil belediye şirketlerinin toplam varlıkları 1994 yılında 19.3 Milyar TL iken, yüzde 41.89 oranında azalarak 11.2 milyar TL sına düşmüştür.

Bu oran ülke genelinde 1995 te yüzde 82.92 oranında artmıştır.

Sektörde yer alan her üç kesime ait firmaların varlık yapısı Tablo 36'da gösterilmiştir.

Tablo 36
Turizm Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

AKTİF (Varlık) YAPISI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Dönem Varlıklar	20.90	45.90	25.23	27.48	28.33	25.03
Duran Varlıklar	79.10	54.10	74.77	72.52	71.67	74.13

Tablonun incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, sektörün özelliği nedeniyle gerek kamu kuruluşlarında gerekse özel firmalarda duran varlıkların payı dönen varlıkların payına kıyasla daha yüksektir. Ancak 1995 yılında belediyelerin duran varlıkları büyük ölçüde payını kaybettiği görülmektedir. Bunun 1994 yılına göre 1995'de büyük ölçüde kapasite (varlık) kaybına veya küçülmesine uğrayan belediyelerin duran varlık kaybının veya küçülmesinin bir sonucu olduğu söylenebilir.

1995 yılında dönen varlıklardaki kamudaki artış özel firmalardaki azalış ticari ve diğer alacaklar kalemindeki artış ve azalıştan kaynaklanmaktadır.

III.6.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI

Sektörün kaynak yapısı Tablo 37'de gösterilmiştir.

Tablo 37

Turizm Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
PASİF (KAYNAK) YAPISI						
K.V. Yab. Kay.	50.60	90.30	39.09	30.47	37.50	33.42
U.V. Yabancı Kay.	00.00	00.00	23.51	19.12	33.68	30.22
Öz Kaynaklar	49.40	9.70	37.40	50.41	28.82	36.36

Tablodan da anlaşılacağı gibi 1995 yılında kamu ve özel firmalarda öz kaynaklarda önemli ölçüde artış olurken belediyelerde de tersine, önemli ölçüde azalış olmuştur.

Öz kaynaklardaki artışın nedeni, dönem net zararının azalmasının yanı sıra, kar yedeklerinin artışıdır. Belediyelerde özkaynak payının düşüşü ise varlıklardaki genel azalışa ters orantılı olarak kısa vadeli yabancı kaynaklarda artış olmuştur. Uzun vadeli yabancı kaynak kullanılmamıştır.

III.6.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI

Likidite Oranları Tablo 38'de gösterilmiştir.

Tablo 38

Turizm Sektörünün Likidite Oranları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
LİKİDİTE ORANLARI						
Cari Oran	41.00	51.00	64.54	90.19	75.55	77.44
Asit Test Oranı	18.00	43.00	47.47	67.93	65.60	65.69

III.6.2.1. CARİ ORAN

Cari oranın 1995 yılında üç kesimde de artış gösterdiği görülmektedir. Ancak bu oranları iyi bir oran olarak görülmemektedir. Buna paralel olarak belediyelerin cari yükümlülüklerini karşılama oranının 1995 yılında 10 puan artmış olmasına rağmen, çok düşük seviyede seyrettiği söylenebilir. Bu net işletme sermayesi açığının olduğunu gösterir.

III.6.2.2. ASİT TEST ORANI

Özel Firmalarda pek değişmemiş olan asit test oranı kamuda 1995 yılında 20 puanlık artışla özeli geçmiş durumdadır. Ancak belediyelerin ise kısa vadeli borçlarını ödeyebilmek için, hem alacaklarını tahsil etme, hem stoklarını satma hem de duran varlıklarından bir kısmını da satma mecburiyetine girecektir.

III.6.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI

Sektörün Finansal oranları Tablo 39'da gösterilmiştir.

Tablo 39
Turizm Sektörünün Finansal Oranları

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Özkaynak/Aktif T.	49.40	9.70	37.40	50.41	28.82	36.36
Tab. kay. /Aktif T.	50.60	90.30	62.60	49.59	71.18	63.64
Öz. Kay/ Y.Kay. Top.	97.62	10.74	59.74	101.66	40.49	57.14
M.D.V. /Aktif Top.	69.40	49.90	66.80	64.60	60.58	61.69

III.6.3.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

1995 yılında kamuda ve özelde yükseliş görülürken belediyelerde önemli ölçüde azalış gözlenmiştir. Belediyelerde aktif toplamı azalış hızından daha çok özkaynak azalış hızı izlenmiştir. Kamunun durumu normale ulaşmışken özel firmalarınki ise henüz iyileşmemiştir. Belediyelerin durumu ise hiç iyi değildir.

III.6.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Firmaların başvurdukları işletme dışı kaynakların payını gösteren bu orana göre kamu ve özel firmalar 1995 yılında, önemli ölçüde dış kaynaktan öz kaynaklara yönelirken, aynı dönemde belediyelerin tersine olarak yabancı kaynaklara aşırı derecede yöneldikleri görülmektedir.

III.6.3.3. ÖZKAYNAKLARIN YABANCI KAYNAKLARA ORANI

Aynı şekilde 1995'de kamunun ve özel firmaların öz kaynaklara yönelmeleri yabancı kaynakların oranını düşürmüştür.

Belediyelerde ise tersine bu dönemde yabancı kaynakların payı hayli yükselmiş; özkaynak payı azalmış dolayısıyla bu oran küçülmüştür. Faiz yükü artmış demektir.

III.6.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Maddi duran varlıkların akitlere oranı belediyelerde 1995 yılında çok düşmüştür. Bu sağlıksız bir durumdur.

III.6.4. SEKTÖRDEKİ FAALİYET ORANLARI

Turizm sektöründe devir hızları Tablo 40'da gösterilmiştir.

Tablo 40
Turizm Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI						
Alınacak Devir Hızı	19.04	21.78	5.96	6.62	6.74	8.22
Öz Kaynak D. Hızı	2.40	59.33	2.78	2.36	2.26	1.92
Aktif Devir Hızı	1.19	5.74	1.04	1.19	0.65	0.70

III.6.4.1. ALACAK DEVİR HIZI

Tablodan anlaşılacağı gibi, alacak devir hızının her üç kesim de de artış gösterdiği, yani alacak tahsil süresinin azaldığı görülmektedir. Alacaklarını en kısa sürede belediyelerin tahsil edebildiği anlaşılmaktadır.

III.6.4.2. ÖZKAYNAK DEVİR HIZI

Son yılda kamuda ve özel firmalarda özkaynak devir hızı yavaşlar ve gerilerken belediyelerde aşırı bir yükselme göstermiştir. Bu durum işletmenin sermayesinin ekonomik olarak ve verimli bir şekilde kullanıldığını değil; öz kaynak yetersizliğinden ve büyük ölçüde yabancı kaynaklardan yararlandığından ileri geldiği söylenebilir.

III.6.4.3. AKTİF DEVİR HIZI

Sektörün özelliği gereği varlıkların içinde duran varlıkların payının yüksek olması aktif devir hızının düşük olmasına neden olmakla birlikte, bir önceki yıla oranla artış eğilimi göstermiştir. Belediyelerdeki artış eğiliminin 1995 yılında birden yükselmesinin nedeni varlık içindeki duran varlıkların oranının önemli ölçüde azalmış olmasıdır.

III.6.5. SEKTÖRDEKİ KARLILIK ORANLARI

Sektördeki karlılık oranları Tablo 41’de gösterilmiştir.

Tablo 41
Turizm Sektörünün Karlılık Oranları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
KARLILIK ORANLARI						
Brüt Satış Karı/Net Satış	-7.90	17.40	19.26	21.99	24.24	23.83
Faaliyet Gid./N.Satış	11.70	16.60	21.28	21.21	16.32	16.29
Faiz Gideri/N. Satış	00.00	1.70	12.83	4.94	21.87	13.13

III.6.5.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Net satış artış hızı, incelenen dönemde kamuda maliyet artış hızından fazla olduğu, özel firmalarda önemsiz dalgalanma olduğu; belediyelerde ise, zarar eden durumdan kurtulunarak artı oranlara yükseldiği gözlenmiştir. Bunun önemli ölçüde sabit maliyetlerden kurtulmanın bir sonucu olabileceği düşünülmektedir.

III.6.5.2. FAALİYET GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

Her üç kesimde de faaliyet giderlerinde bir azalma izlenmiştir. Belediyelerdeki oran özel firmalarla aynı seviyeye gelmiştir. Kamu Firmalarının oranı hayli yüksek seyretmektedir.

III.6.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

Faizlerin 1995 yılında düşmesi ve de firmaların finansmanda dış kaynaklara daha az yönelmesi faiz giderlerini önemli ölçüde azaltmıştır.

Belediyeler 1994 de dış kaynaklarına hiç faiz ödememiş, 1995 de ödemeye başlamıştır.

III.6.6. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Turizm sektöründe belediyelerin bir önceki yıla oranla varlıklarını azalttıkları görülmüştür. Bir önceki yıla oranla duran varlıklarının oranı da düşmüştür. Bu belediyelerde büyük ölçüde varlık (kapasite) kaybının olduğunu göstermektedir.

Varlıklarında azalışa rağmen varlıkların özkaynaklarla karşılanması oranının belediyelerde çok düşmüş olması kısa vadeli yabancı kaynaklara büyük ölçüde bir yöneliş olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim belediyelerde finansal oranların sağlıksız bir yapıya işaret etmesi de bunun bir sonucu olmuştur. Faiz yükleri artmıştır.

Sektörde belediyelerin likidite oranları da kötü durumdadır.

Belediyeler stok söz konusu olmayan turizm sektöründe alacaklarını en kısa sürede tahsil edebilmektedirler. Özkaynak devir hızının çok yüksek olması da özkaynak yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Aktif devir hızının 1995 yılında birden yükselmesi de varlıklar içindeki duran varlık oranının önemli ölçüde azalmış olmasından da kaynaklandığı söylenebilir.

Belediyelerin karlılık oranı en iyi olduğu sektör bu sektör olmuştur. Bir önceki yıla oranla zarardan kara geçmiş olmalarına rağmen diğer iki kesimin oranına ulaşamamışlardır.

III.7.ULAŞTIRMA SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Ulaştırma sektörü yatırımları, kamu yatırımları içinde altıncı plan döneminde yüzde 32.10'luk payla sektörler arasında birinci sırada yer almıştır.

1995 yılı uluslararası kara taşımacılığının en parlak yılı olmuştur. İhracatımızın yüzde 88.90'ı ithalatımızın da yüzde 42.40'ı Türk pakalı taşıtlarla karayoluyla gerçekleştirilmiştir.

Ülkemizde yurt içi yük taşımacılığında karayolu yüzde 82.70'lik payla birinci sırada, demir yolu yüzde 7.50 ile ikinci sırada deniz yolu yüzde 7.10 ve boru hattı 2.70 ile bunu izlemektedir. Yurt içi yolcu taşımacılığının ise yüzde 94.00'ü kara yoluyla yapılmıştır.

Aynı dönemde turizm sektörünün canlanmasıyla hava limanı ve meydanlarımızda yolcu trafiği 27.8 milyon kişiye ulaşmıştır. Özel kesimin taşıdığı dış hat yolcu sayısı bir önceki yıla oranla yüzde 06.60 oranında artmıştır.

III.7.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI

Belediyelerin bu sektörde 4 şirketi analize tabi tutulmuş; 1994 yılı ile 1995 yılı mali tabloları hem kendi arasında hem de bu sektördeki aynı dönemde faaliyet sürdüren 6'sı kamu kuruluşu olmak üzere, toplam 477 firmanın mali tablo analizleriyle mukayesesi yapılmıştır.

III.7.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Bu sektörde belediye şirketlerin toplam varlıkları 1994 yılında 173.7 Milyar TL iken, 1995 yılında yüzde 340.24 oranında artarak 764.7 Milyar TL sına ulaşmıştır.

Bu oran ülke genelinde ise yüzde 113.24 olarak gerçekleşmiştir.

Sektörde yer alan her üç kesimin varlık yapısı Tablo42'de gösterilmiştir.

Tablo 42
Ulaştırma Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

AKTİF(VARLIK) YAPISI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Dönen Varlıklar	42.80	54.70	20.83	26.63	47.96	40.29
Duran Varlıklar	57.20	45.30	79.17	73.37	52.04	59.71

Sektörün varlık yapısı incelendiğinde, dönen varlıklarda bir önceki yıla göre özel firmalarda 7 puan azalış olmasına karşın, kamuda 6 puan, belediyelerde ise 12 puan artış görülmüştür.

Kamudaki maddi duran varlıklarını yeniden değerlemelerine karşın gözlenen gerileme, bu kuruluşların yatırımlarındaki duraklamanın bir göstergesi olmuştur.

Sektörün özelliği gereği duran varlıklar içinde maddi duran varlıkların payı hayli yüksektir.

Belediyeler ile Özel firmaların duran varlık payları birbirine yakın kamunun ise yüksektir.

III.7.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI

Sektörün kaynak yapısı Tablo 43'de gösterilmiştir.

Tablo 43
Ulaştırma Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

PASİF YAPISI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
K.V. Yab.Kay.	247.90	105.50	34.85	32.12	49.31	46.92
U.V.Yab.Kay.	26.58	29.40	33.78	28.16	28.59	28.15
Öz.Kaynaklar	-148.0	-34.90	31.37	39.72	22.10	24.93

Tabloda da görüldüğü gibi, 1995 yılında kamu ve özel firmalarda öz kaynaklara yönelik izlenmiştir. Diğer bir ifadeyle dış kaynak kullanımı azalmıştır.

Belediyelere baktığımızda ise, diğer iki kesim gibi, kaynak kullanımında öz kaynaklara yönelik olmakla birlikte gerek 1994 yılında gerekse 1995 yılında eksi değerden kurtulamamışlardır. Varlıklarını tamamen dış kaynaklarla yani borçlanmayla karşıladıkları görülmektedir. Bu riskli bir borç yükü altında olduklarını gösterir. Nedeni de ödenmiş sermayelerinin kaynak sağlayacak şekilde yeterli ölçüde arttırılmamasıdır.

Birikmiş zararlar nedeniyle de oto finansman değeri daima negatif değer almaktadır.

III.7.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI

Likidite Oranları Tablo 44'de gösterilmiştir.

Tablo 44
Ulaştırma Sektörünün Likidite Oranları

LİKİDİTE ORANLARI	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Cari Oran	17.00	52.00	59.76	89.90	97.26	85.87
Asit Test Oranı	13.00	49.00	45.09	68.39	84.82	7351

III.7.2.1. CARİ ORAN

Cari Oranın 1995 yılında özel firmalarda 12 puan düşüş gösterirken kamuda 23 puan, belediyelerde ise 35 puan yükseldiği görülmüştür. Ancak en yüksek orana sahip olan firmaların seviyesi bile yetersiz kabul edildiğinde bunun çok gerisinde kalan belediyelerin net işletme sermayesi açığının büyük olduğu söylenebilir.

sahip olan firmaların seviyesi bile yetersiz kabul edildiğinde bunun çok gerisinde kalan belediyelerin net işletme sermayesi açığının büyük olduğu söylenebilir.

III.7.2.2. ASİT TEST ORANI

Firmaların kısa vadeli borçlarını ödeyebilmeleri için, hem alacakların itahsil etme hem de stoklarının bir kısmını satarak kısa vadeli borçlarını ödeyebilmeleri mümkün görünmektedir. Belediyelerin ise, asit test oranı daha düşük olduğundan, buna ilave olarak duran varlıklarından bir kısmını satma riski altında oldukları anlaşılmaktadır.

III.7.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI

Sektörün finansal oranları Tablo 45'de gösterilmiştir.

Tablo 45
Ulaştırma Sektörünün Finansal Oranları

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
Öz Kaynak/Aktif Toplamı	-148.00	-34.90	31.37	39.72	22.10	24.93
Yab.Kay./Aktif Toplamı	248.00	134.90	68.63	60.28	77.90	75.07
Özkay./Yab.Kay.Toplamı	-59.67	-25.87	45.70	65.88	28.37	33.21
M.D. Varlık/Aktif Toplamı	37.90	37.90	75.24	67.00	44.22	49.54

III.7.3.1. ÖZ KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Her üç kesimde de bir önceki yıla göre 1995 yılında aktifleri özkaynaklarla karşılama oranında yükselme görülmekte ise de seviye yetersizdir.

Özellikle belediyelerin geçmiş yıl ve dönem zararlarının yüksekliği bu oranları çok düşürmüştür, negatif yapmıştır. Bununla birlikte belediyelerin 1994 yılına göre 1995 yılı durumu çok daha iyidir. Gene de varlıklarından fazla borçları vardır.

III.7.3.2. YABANCI KAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin büyük borç yükü altında olduğunu bu oran net olarak göstermektedir. 1994 yılına göre düzelme varsa da yetersizdir. Yabancı kaynaklara aşırı yönelme olmuştur. Her üç kesimin de finansal yapılarının bir önceki yıla göre daha sağlıklı hale geldiğini eğilim yüzdelerine bakarak söyleyebiliriz.

III.7.3.3. ÖZKAYNAKLARIN YABANCI KAYNAKLARA ORANI

Her üç kesimde de öz kaynaklarına yönelme oranı 1995 yılında artmıştır. Ancak belediyeler daha negatif değerden kurtulamamıştır. Ağır faiz yükü altındadırlar.

III.7.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Belediyelerde 1995 yılında aktif toplamındaki artışları oranında maddi duran varlıklarda da artış olduğu ve seviyenin korunduğu gözlenmiştir.

Bu dönemde özeldede artış olurken kamuda azalış olmuştur.

III.7.4. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI

Ulaştırma sektöründe Devir Hızları Tablo 46'da gösterilmiştir.

Tablo 46
Ulaştırma Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI						
Alacak Devir Hızı	93.53	42.09	5.01	5.11	7.17	8.80
Özkaynak Devir Hızı	-2.61	-5.10	2.17	1.71	5.97	5.07
Aktif Devir Hızı	3.87	1.78	0.68	0.68	1.32	1.26

III.7.4.1. ALACAK DEVİR HIZI

Kamu ve özel firmalarda kısmi artış gösteren alacak devir hızı belediyelerde bir önceki yıla göre yarı yarıya düşüş göstermiş de olsa hayli yüksek düzeydedir. Bu alacakların en kısa sürede tahsil edilebildiğini göstermektedir. Diğer Kesimlerde artış göstermesi de net satışların alacaklardan daha fazla artmasından kaynaklanmaktadır.

III.7.4.2. ÖZKAYNAK DEVİR HIZI

1995 yılında Her kesimde öz kaynak devir hızında bir önceki yıla göre düşüş vardır. Bu öz kaynak artış hızının, net satış artış hızından daha fazla olmasından

Oranın kamuda özel firmalardakine göre daha düşük olduğu, belediyelerin ise kaynaklanmaktadır. çok düşük olduğu görülmektedir. Bu öz kaynak payının belediye ve kamuda arttığının belirtisi olarak yorumlanabilir.

III.7.4.3. AKTİF DEVİR HIZI

1995 yılında aktif devir hızı belediyelerde düşmüş, özel firmalarda ve kamuda aynı kalmıştır. Ancak, belediyelerde farklı bir yükselme görülmüştür. Bunun kapasite kullanım oranının yüksek olmasından ve varlıkların verimli kullanılmaya başlanmasından kaynaklandığı söylenebilir.

III.7.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI

Sektörün karlılık oranları Tablo 47’de gösterilmiştir.

Tablo 47
Ulaştırma Sektörünün Karlılık Oranları

	BELEDİYELER		KAMU		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995	1994	1995
KARLILIK ORANLARI						
Vergi öncesi Kar/Özkay.	-0.42	-0.53	0.00	0.00	6.90	6.27
Faaliyet karı/Net Satış	-16.30	-11.60	13.30	4.95	9.61	5.78
Faiz Gideri/Net Satış	00.00	0.10	21.04	12.05	11.59	7.21

III.7.5.1. VERGİ ÖNCESİ KARIN ÖZ KAYNAKLARA ORANI

Belediyeler, kamu kuruluşları gibi, son yıllarda zarar etmelerinden dolayı bu oran negatif değer almıştır. Bunun nedeni de, yenileme yatırımlarının dahi yapılamaması, öz kaynağın hemen hemen bütünüyle tüketilmesinden dolayı faaliyetlerin borçla finanse edilmesi ve faiz giderlerinin artmasıdır.

III.7.5.2. FAALİYET KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Firmaların Faaliyet karlarında her üç kesimde de düşüş görülmüştür. Özellikle kamu kuruluşları son yıllarda esas faaliyetlerinde kar etmelerine rağmen olağanüstü giderleri ve finansman giderleri nedeniyle dönemlerini zararla kapatmışlardır. Türk ekonomisinde finansman giderleri enflasyondan arındırılrsa dahi çok yüksek düzeydedir. Reel Faizlerin bu kadar yüksek olmasına rağmen, Türkiye’de firmalar çok yüksek oranda borçlanmaya gitmektedirler.

III.7.5.3 FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

Belediyeler 1994 yılında faiz gideri yapmamışlardır. 1995 yılında ise çok az faiz ödeyebilmişlerdir. Kamu ve özel firmaların ödedikleri faiz miktarı da bir önceki yıla göre azaldığından oranda düşüş görülmüştür.

1994 yılındaki 5 Nisan kararlarından sonra firmaların finansman giderleri çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Bu durum özellikle kamuda daha belirgin görülmüştür. Bu derece yüksek finansman maliyetleri, firmaların ucuz işçilikten sağladıkları mukayeseli avantajları yok edecek düzeyde olmuştur.

III.7.6 SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ulaştırma sektöründe belediyelerin bir önceki yıla oranla varlıklarını cari olarak üç kat artırarak ülke genelindeki artışı çok geride bırakmışlardır. Varlıkların içinde duran varlıkların oranı özel firmaların oranına yaklaşmaktadır.

Varlıklarını özkaynaklarla karşılama oranı bir önceki yıla göre yükselmiş olmasına rağmen, hala negatiftir. Birikmiş zararları nedeni ile de otofinansman değerleri daima negatif olmuştur.

Bir önceki yıla oranla iyileşme olmasına rağmen işletme sermayesi açıkları büyüktür. Finansal oranları da sağlıksızdır. Özkaynaklarının yabancı kaynaklara oranı

negatif değerden hala kurtulamamıştır. Varlıklarından fazla borçlarının olduğu anlaşılmaktadır.

Bu sektörde belediyelerin devir hızları diğer iki kesime göre, özkaynaklar hariç, hayli yüksektir. Alacaklarını kısa sürede tahsil edebilmekte olduklarını ve varlıklarını verimli kullanmaya başladıklarını göstermektedir.

Karlılık oranları ise hala negatif değerlerde seyretmektedir. Çünkü faaliyetler borçla finanse edilmektedir.

II.8. HİZMET SEKTÖRÜNÜN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu sektörde, toplumsal ve kişisel hizmetler, kanalizasyon, çöp ve halk sağlığı ve benzeri faaliyetler, kültür, eğlence ve spor hizmetleri ile diğer hizmetler alanlarında faaliyet gösteren şirketlerin mali tabloları değerlendirilmiştir.

III.8.1. SEKTÖRÜN BİLANÇO YAPISI

Belediyelerin bu sektörde faaliyette bulunan 22 şirketinin 1994 ve 1995 yılları mali tablolarının analizi yapılmıştır. İki yılın sonuçları birbiriyle ve bu sektörde ülke genelinde faaliyette bulunan toplam 43 özel firmanın aynı döneme ait verileriyle mukayesesi yapılmıştır. Bu sektörde kamu kuruluşu bulunmamaktadır.

III.8.1.1. AKTİF (VARLIK) YAPISI

Bu sektöre dahil belediye şirketlerinin toplam varlıkları 1994 yılında 18.096 Milyar TL iken, cari olarak yüzde 166.86 oranında artarak 48.291 milyar TL' sine ulaşmıştır.

Bu oran ülke genelinde aynı sektörde ve dönemde yüzde 193.37 oranında artış göstermiştir.

Sektörün varlık yapısı Tablo 48'de gösterilmiştir.

Tablo 48
Hizmet Sektörünün Aktif (Varlık) Yapısı

AKTİF (VARLIK) YAPISI	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
Dönen Varlıklar	9.90	9.60	52.01	38.26
Duran Varlıklar	90.10	90.40	47.99	61.74

Tabloda da görüldüğü gibi, belediyelerde duran varlıkların ağırlığı kendini hemen göstermektedir. Bu belediyelerde duran varlıklar içinde alt yapı yatırımlarının ağırlığını hissettirmesinin kaynaklanmaktadır. Çünkü maddi duran varlıkların varlıklar içindeki oranı 1994 yılında yüzde 88.20, 1995 yılında yüzde 87.60 dır.

Özel kesimde bu oran düşük düzeylerde ve 1995 yılında yükselme eğilimi içinde görülmektedir.

III.8.1.2. PASİF (KAYNAK) YAPISI

Sektörün kaynak yapısı Tablo 49'da gösterilmiştir.

Tablo 49
Hizmet Sektörünün Pasif (Kaynak) Yapısı

PASİF (KAYNAK) YAPISI	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
K.V. Yab. Kaynaklar	5.20	6.80	48.07	52.73
U.V. Yab. Kaynaklar	94.10	67.50	49.68	35.13
Öz Kaynaklar	0.70	25.60	2.25	12.14

Tabloda da görüldüğü gibi, belediyeler varlıklarının büyük kısmı dış kaynaklardan finanse etmekte ve bunun da ağırlığını uzun vadeli yabancı kaynaklar çekmektedir. Ancak 1995 yılında bir önceki yıla göre büyük ölçüde dış kaynaklardan öz kaynaklara yöneliş olmuştur. Hatta özel firmalardan daha sağlıklı bir finansman yapısına kavuşmuşlardır.

Özel Firmalarda varlıkların yüzde 97.86'sı dış kaynaklarla finanse edilirken belediyelerde bu oran yüzde 74.30 civarındadır.

III.8.2. SEKTÖRÜN LİKİDİTE ORANLARI

Likidite oranları Tablo 50'de gösterilmiştir.

Tablo 50
Hizmet Sektörünün Likidite Oranları

LİKİDİTE ORANLARI	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
Cari Oran	191.00	141.00	108.19	72.55
Asit Test Oranı	161.00	131.00	29.60	29.90

III.8.2.1. CARI ORAN

Belediyelerde 1995 yılında, bir önceki yıla oranla, yabancı kaynak yapısında kısa vadeli kaynakların artması nedeniyle cari oran azalmışsa da özel firmalardan daha iyi ve ideale yakın seyretmektedir.

III.8.2.2. ASİT TEST ORANI

Bu oran da cari orana paralel olarak aynı seviye ve seyri izlemiştir. Hatta bu oranda belediyeler yeterli kabul edilen 1 oranının da üstünde bir oran gerçekleştirmişlerdir. Özel firmalardan çok daha iyi durumdadır.

III.8.3. SEKTÖRÜN FİNANSAL ORANLARI

Finansal oranlar Tablo51'de gösterilmiştir.

Tablo 51
Hizmet Sektörünün Finansal Oranları

FİNANSAL ORANLAR	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
Öz. Kay./Aktif. Top.	0.70	25.60	2.26	12.13
Yab.K. Top/Aktif. Top.	99.30	74.40	97.74	87.87
Öz Kay/Yab.K.Top.	0.70	34.40	2.31	13.81
M.D.V./ Aktif Top.	88.20	87.60	17.46	12.19

III.8.3.1. ÖZKAYNAKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

1995 yılında gerek özel firmalarda gerekse belediye şirketlerinde özkaynaklara yönelme olmuştur. Fakat varlıkları öz kaynaklarla karşılama oranı özelde yüzde 12.13'e ulaşmışken belediyelerde yüzde 25.60 oranı gibi gayet sağlıklı bir duruma gelinmiştir.

III.8.3.2. YABANCI KAYNAK TOPLAMININ AKTİF TOPLAMINA ORANI

Varlıklarını yabancı kaynaklarla finanse etme oranı 1995'de bir önceki yıla göre özelde yüzde yaklaşık 10 oranında, belediyelerde de yüzde 25 oranında düşmüştür. Bu olumlu bir gelişme olmakla birlikte yeterli seviye sayılmamaktadır. Daha fazla özkaynağa yönelmek sağlıklı bir yapı için gereklidir.

III.8.3.3. ÖZKAYNAKLAR TOPLAMININ YABANCI KAYNAKLAR TOPLAMINA ORANI

Öz kaynaklarda 1995 yılındaki önemli artış 1995 yılında belediyeleri çok sağlıklı bir finansman yapısına kavuşturmuştur. Hatta özel firmalardan daha sağlıklı duruma gelmiştir.

III.8.3.4. MADDİ DURAN VARLIKLARIN AKTİF TOPLAMINA ORANI

Belediyelerin varlık yapısı içinde maddi duran varlıkların ağırlığı hissedilmektedir. 1995 yılında özelde yüzde 5 puan azalmaya karşın belediyelerde ise bu azalış yüzde ancak 1 puan olmuştur. Ayrıca belediyelerin kamu kuruluşların benzerliği burada da kendisini hissettirmektedir; Alt yapı yatırımlarının ağırlığı önemini korumaktadır.

III.8.4. SEKTÖRÜN FAALİYET ORANLARI

Sektörün Devir Hızları Tablo52'de gösterilmiştir.

Tablo 52
Hizmet Sektörünün Devir Hızları

	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
DEVİR HIZLARI				
Stok Devir Hızı	17.22	38.90	3.22	4.29
Alacak Devir Hızı	6.97	6.71	10.59	8.86
Öz kaynak Devir Hızı	17.80	0.63	37.91	6.17
Aktif Devir Hızı	0.12	0.16	0.86	0.75

III.8.4.1. STOK DEVİR HIZI

Belediyelede stok devir hızı 1995 yılında iki kat artarak özel firmaları çok geride bırakmıştır. Bu durum daha fazla kar elde etmesine olanak verdiği gibi, daha az sermayenin stoklara bağlandığını da göstermesi bakımından iyi bir durumdur.

III.8.4.2. ALACAK DEVİR HIZI

Belediyeler alacaklarını tahsilde özel firmaların hem 1994 yılında hem de 1995 yılında gerisinde kalmıştır. Bu durum belediyelerin alacaklarını tahsilde zorlandıklarını göstermektedir.

III.8.4.3. ÖZKAYNAK DEVİR HIZI

Belediyelerde ve özel firmalarda bu oran 1994 yılına oranla düşüş kaydetmiştir. Ancak belediyelerdeki düşüş yüzde 17.80 den yüzde 0.63'e inmiştir. Buna 1995 yılında öz kaynaktaki artış oranında bir satış gerçekleştirilememesi neden olarak gösterilebilir. Nitekim aynı yıl özel firmalarda yüzde 37.91'den yüzde 6.17'ye düşüş izlenmiştir.

III.8.4.4. AKTİF DEVİR HIZI

Aktif Devir Hızı 1994 yılına oranla belediyelerde artmış, özeldede azalmıştır. Heriki kesimde de varlıkların çok verimli kullanılmadığı, varlıktaki artışa paralel bir satış gerçekleştirilemediği görülmektedir.

III.8.5. SEKTÖRÜN KARLILIK ORANLARI

Sektörün karlılık oranları Tablo 53'de gösterilmiştir.

Tablo 53

Hizmet Sektörünün Karlılık Oranları

	BELEDİYELER		ÖZEL	
	1994	1995	1994	1995
KARLILIK ORANLARI				
Brüt Satış Karı/N. Satış.	16.80	21.90	22.60	16.55
Faal. Gid./Net Satışlar	24.40	44.10	46.07	14.88
Faiz Gd/Net Satışlar	0.80	5.80	20.84	10.30

III.8.5.1. BRÜT SATIŞ KARININ NET SATIŞLARA ORANI

Brüt satış karının net satışlara oranı özel firmalarda bir önceki yıla oranla düşerken belediyelerde yükselmiş ve oranı da özel'i geçmiştir. Bu durum belediyelerde satılan malın maliyetinde nisbi bir azalma olduğunu veya satış artış hızına erişemediğini gösterdiği söylenebilir.

III.8.5.2. FAALİYET GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

Özelde düşerken belediyelerde bir önceki yıla oranla iki kat yükseldiği görülmüştür. Bu belediyelerde 1995 yılında Faaliyet giderlerinin hayli yüksek olduğunun bir sonucudur.

III.8.5.3. FAİZ GİDERLERİNİN NET SATIŞLARA ORANI

Faiz giderlerinde 1995 yılında faiz oranlarının düşmesine paralel olarak, özel firmalarda bir azalma olmuştur. Ancak belediyelerde ise bunun tersine bir önceki yılda yüzde 0.80 iken yüzde 5.80'e yükselmiştir. Bu 1995 yılında faiz ödemesinin miktar olarak arttığını, hatta bir önceki yıla göre ödeme güçlerinin arttığını gösterir. Gene de özel firmaların yüzde 10.30 oranını bulmamıştır.

III.8.6. SEKTÖRÜN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kamu kuruluşlarının yer almadığı hizmet sektöründe belediyelerin varlıkları, bir önceki yıla göre özel kesimden daha az artmıştır. Ayrıca özel kesime göre varlıkları içinde duran varlıkların oranı hayli yüksektir. Bu maddi duran varlıkların oranının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Belediyelerde bir önceki yıla göre özkaynaklara yönelik büyük olmuştur. Hatta özeli de geçmiştir. Bu durum finansal oranların sağlıklı gelişmesi sonucunu doğurmuştur.

Likidite oranları da özel sektörden çok iyi ve ideal durumdadır.

Faaliyet oranlarında belediyelerin stok devir hızında özelden önde, alacak devir hızında geride oldukları anlaşılmaktadır. Alacaklarını tahsilde zorlanmaktadırlar. Bununla birlikte özkaynaklarını artırdıkları oranda bir satış gerçekleştiremedikleri, ve varlıklarını çok verimli kullanamadıkları söylenebilir.

Satış karlılığı brüt olarak özel firmaları geçmiş olmasına rağmen, faaliyet giderlerindeki aşırı bir yükselme nedeniyle net karı hayli düşürmüştür.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Analiz kapsamına dahil belediye anonim şirketlerinin yedi ayrı sektör bazında analiz sonuçları kendi bölümlerinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Bu hükümde aynı şekildeki değerlendirme 71 şirketin tamamını kapsayacak şekilde yapılmıştır.

Belediye şirketleri toplam varlıklarını 1995 yılında bir önceki yıla oranla cari olarak, yüzde 157.89 artırarak hem kamu kuruluşlarını hem de özel firmaları geride bırakmıştır. Bu artış kamu kuruluşlarında yüzde 83.39 özel firmalarda ise yüzde 107.17 olarak gerçekleşmiştir.

Belediye şirketlerinin varlıkları içinde duran varlıklarının oranı diğer iki kesimin de üstünde ve yüzde 84.20 oranında dır. Ayrıca bir önceki yıla göre de artış göstermiştir. Diğer kamu kuruluşlarında bu oran yüzde 56.98, özel firmalarda ise yüzde 37.33 olarak gerçekleşmiştir. Bunların içinde ise ağırlık maddi duran varlıklarıdır. Bu durumun, belediyelerin sermaye ve teknoloji yoğun alt yapı yatırımlarına ağırlık veren sektörlerde yoğunlaşmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Belediyelerin toplam varlıklarını karşılamada öz kaynaklara doğru önemli ölçüde bir yöneliş içinde oldukları görülmektedir. 1994 yılında pasifler içinde yüzde 0.80 olan öz kaynak oranı 1995 yılında yüzde 23.70 gibi önemli bir düzeye gelerek kamuyu ve özel firmaları yakalamaya çalıştığı gözlenmiştir.

Yabancı kaynakların içinde uzun vadeli yabancı kaynak oranı en yüksek durumda olan belediyelerdir. Bunun, belediyelerin resmi garantisinde ve desteğinde, alt yapı yatırımlarının finansmanı için kolayca uzun vadeli kredi alabilmelerinin bir sonucu olduğu söylenebilir.

Belediyelerin kaynak yapılarının özkaynak lehine gelişme göstermesi, yani yabancı kaynakların oranının azalması, cari oranı olumlu olarak etkilemiştir. Cari oran kamu kurumlarını çok geçmiş, özel firmaları da bir iki puan geride bırakmış olmasına rağmen ideal kabul edilen 1,5 oranına henüz ulaşamamıştır.

Kısa süreli borçlarının tamamını, para mevcudu ve hızla paraya çevrilebilir varlıklarla karşılayabilecek durumdadırlar. Asit Test oranının yeterli kabul edilen göstergesinin 1 olduğunu düşünürsek, belediyelerin bu orana çok yaklaştıkları anlaşılmaktadır. Özel firmalardan bile iyi durumdadırlar.

Belediyelerin finansal oranlarına baktığımızda, geçen yıllara göre, geldikleri bu günkü noktanın çok iyi olduğu ancak, öz kaynakların varlıklarını karşılama oranının henüz diğer kamu kuruluşları ve özel firmaların oranına ulaşamadığı görülmektedir. Bu oranın yüzde 50 seviyesinin altına düşmesinin genellikle bir tehlike işareti sayıldığı hatırlandığında her üç kesimin de oranının düşük olduğu söylenebilir.

Varlıklarını yabancı kaynaklarla karşılama oranı belediyelerde hala yüksek seviyede bulunması diğer kesimler gibi ama onlardan daha fazla borçlarını ödeme riski içinde olduklarını göstermektedir.

Daha sağlıklı bir finansman yapısına kavuşulması için dış kaynak payının azaltılması gerekir.

Belediye şirketlerinin faaliyet oranları, bu durumlarının kamu kuruluşlarından ve özel firmalardan daha iyi olduğunu göstermektedir. Stok devir hızı kamuyu geçmiş, özel firmaları yakalamıştır. Bu durum daha fazla kar elde etmesine imkan verdiği gibi, sermayesini daha az stoklara yatırdığını da göstermektedir.

Varlıklarının daha verimli kullanılmadığını gösteren aktif devir hızının düşüklüğü maddi duran varlıkların oranının fazla olmasından da kaynaklanmaktadır.

Maddi duran varlıkların oranının yüksek olması, varlıkların karı kullanılmadığı sonucunu gösteren aktif karlılığının düşüklüğü, aynı zamanda belediyelerde yabancı kaynak kullanımındaki aşırılığın bir sonucu olarak da yorumlanabilir.

Belediye şirketlerinde zorunlu yenileme yatırımlarının dahi yapılamaması, zamanla öz kaynağın hemen hemen tümüyle tüketilmiş olması öz sermayenin karlılığını da epeyce düşürmüştür.

Kamuda ve özel firmalarda ödenen maaş ve ücretlerdeki düşüş belediyelerde gerçekleştirilemediğinden de satış karlılığı hayli düşmüştür.

Belediye şirketlerinde sağlanan katma değer, diğer iki kesiminkiyle karşılaştırılmasında da görüldüğü gibi, diğer kesimlerde ücret ve maaş ödeme oranları düşerken belediyelerde bu oranın yüzde 55.22'den yüzde 83.73 oranına yükselmesi karlılığı olumsuz etkilemiştir.

Bütün bunlar bir arada değerlendirildiğinde, belediye şirketlerinin kaynak tüketen, borç altında ezilen imajının 1995 yılından itibaren deyişmeye başladığı ve bazı firma ve sektör bazında da geçmiş olması kendilerine bağlanan umudu artırmaktadır.

Katma değer, bölüşümü bölümünde de belirtildiği gibi, belediye şirketlerinin ekonomik analiz sonuçları, bu şirketlerin sadece maaş ve ücret öder durumda olduklarını; diğer üretim faktörlerinin bu teşebbüslerden bir pay alamadıklarını, hatta sürekli zarar etmeleri nedeniyle de kaynak üretmeyip, tükettiklerini açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bu, şirketlerin belediyeler için yan bir istihdam alanı olmaktan başka bir anlam ifade etmemektedir. Ek 1 deki tablodan da anlaşıldığı gibi, kapsama dahil 99 şirketten, 1994 yılında 57'sinin, 1995 yılında da 39'unun bilanço dönemlerini zararlı kapattıkları; kar eden şirketlerin karlarını toplamdan çıkarsak bile ülke genelinde 1994 yılında

toplam 365.588.255.259 TL , 1995 yılında da toplam 1.144.141.630.014 TL zarar ettikleri görülmektedir. Bu şirketlerin 1995 yılındaki toplam sermayesi de 2.533.936.300.000 TL dir.

Her ne kadar analiz sonuçları 1994 yılına göre 1995 yılında bir iyileşmenin olduğunu gösteriyorsa da, geline seviye hem kamu kuruluşlarının hem de özel firmaların çok altındadır. Üstelik özel firmalara göre de, haksız rekabeti çağrıştıran pek çok ayrıcalıklı durumları da vardır.

Halbu ki, belediye şirketlerinde maliyet unsuru olması gereken pek çok girdinin, mesala belediye bütçesinden maaş alan bir işçinin belediye şirketinde çalıştırılması veya belediye araç-gerecinin belediye şirketinde ücretsiz olarak kullanılması gibi, şirket hesaplarında gözükmediği de bir vakıadır.

Diğer bir gerçek de belediye şirketlerinin üretim sektörlerinden ziyade ticaret ve hizmet sektörlerinde yoğunlaştığıdır. Mali tabloları mali analize tabi tutulabilen 71 şirketin 23'ü ticaret, 22'si de hizmetin diğer sektörlerinde yer almıştır. Halbu ki, bu iki sektörde kamu kuruluşu da pek bulunmadığından karşılaştırma sadece özel firmalarla yapılabilmektedir.

Sonuç olarak, bu şirketlerin tamamının ekonomiden çekilmesi halinde bile önemli bir eksiklik de hissedilmeyeceği anlaşılmaktadır.

Böyle olunca da, bu kuruluşların şirket bazında tek tek değerlendirilmesi yapılarak, ya iyileştirme yönünde bir çerçeve düzenleme ile yeniden yapılanmaya gidilmesi ya da süratle özelleştirme yoluyla belediyelerin bu yükten kurtulması gerekir.

KAYNAKÇA

AKGÜÇ Öztin

Mali Tablolar Analizi, A.Ü. İşletme
Fakültesi Yayınları, No:899/484, C. 1 ve 2,
Eskişehir 1996.

ATASOY Veysel

*Türkiyede Mahalli İdarelerin Yapısı ve
Yeniden Düzenlenmesi*, Türk Dünyası
Araştırmaları Vakfı Yayını, No: 87, İstanbul
1992.

BİNATLI Cüneyt

Belediye Hizmetleri Finansmanı, E.İ.T.İ.A.
Yayınları No:181/117.

BOR M.Salih
ULUSOY Halil

T.C. İçişleri Bakanlığı Mülkiye
Müfettişlerinin 1988-1989 Kış Dönemi
İnceleme- Araştırma Raporları, Ankara
1990.

ÇOKER Ziya

Yönetimde Yeniden Yapılanma, (Kırsal
Yörede Yeni Bir Yönetim Modeli), Çetin
Ofset, İstanbul 1995.

DİLBİRLİĞİ Muhterem

"Belediye Şirketleri," *Çağdaş Yerel
Yönetimler Dergisi*, C.4, S.2, TODAİ,
1995.

DOĞAN Yahya

*Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve
Özelleştirme*, Doğruluk Matbaası, İzmir
1993.

DÖNMEZ Mustafa

"Belediye İktisadi Teşebbüsleri," *Belediye
Dergisi*, C.2, S.11, 1996.

EMREALP Sadun
HORGAN Drew

: *Belediyelerde Alternatif Hizmet Sunma Yöntemleri*, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Kent Basımevi, İstanbul, 1993.

ERBAY Yusuf

: *Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Türk İşletmelerinin Yeni Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri*, T.C. İçişleri Bakanlığı M.İ.G.M. Yayın No: 11, Ankara 1996.

ERTUNA Özcan
ERDEMLİ Turgut
HACIHASANOĞLU Bilge

: *Çok Ortaklı Şirketler*, T.C. Başbakanlık DPT yayın no:1463, KÖYD :15, Kasım 1975.

ESEN Mahmut
ÖZBEK M.Rasih

: T.C. İçişleri Bakanlığı Mülkiye Müfettişlerinin 1990-1992 Kış Dönemi İnceleme ve Araştırma Raporları, Ankara 1993.

GÖZÜBÜYÜK Şeref

: *Türkiye'nin İdari Yapısı*, Ankara 1972.

İŞİTMENTurgut

: *Belediye İşletmeleri ve Eskişehir Belediyesi İşletmeleri Üzerine Bir İnceleme*, T.C. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstüsüsü, basılmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir 1993.

KARACAL Hasan
ERAYDİN Ayda
BULDAM Ahmet

: *IDT, KİT ve KİT İştiraklerinin sermaye ve İştirak Yapıları*. T.C. Başbakanlık DPT Yayınları No:1776 -SPD :336 Ağustos 1981

KARATEPE Şükri

: *İdare Hukuku*, İzmir 1986.

KÖKSAL Tunay

: *Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi Yöntemleri*, Başbakanlık DPT Yayın No: 2328/571, Ağustos 1993.

KÖKSAL Tunay

: "Bitler Ne Olacak?", *Ekonomik Forum Dergisi*, TOBB Ağustos 1994 İstanbul.

- ÖNAL Hüseyin
BARUT Alim :T.C. İçişleri Bakanlığı Mülkiye
Müfettişlerinin 1993- 1994 Kış Dönemi
İnceleme- Araştırma Raporları, Ankara
1996.
- ÖZTÜRK Fahri :*Yerel Yönetimler, Sorunları- Çözüm
Önerileri*, Cumhurbaşkanlığı Devlet
Denetleme Kurulu Başkanlığı Yayınları -1,
Ankara 1996.
- PIRLER Orhan :*Belediyeler ve İdari Vesayet*, Türk
TURTOP Nuri Belediyecilik Derneği Yayını, Ekim 1995,
BAŞSOY Ahmet Ankara.
- SAĞLAM Dündar :*Türkiye'de KİT'lerin Yapısı ve Zarar
Nedenleri*, Kalite Matbaası, Ankara 1980.
- TAMAY Murat :*Belediyelerin Ekonomik Faaliyetleri*, T.C.
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü, basılmamış yüksek lisans tezi,
Eskişehir 1995.
- TEKMEN Mustafa “Belediyelerde Bir Finansman Kaynağı
Olarak Borçlanma”, *Beklenen Mahalli
İdareler Dergisi*, Sayı 30, 1996.
- :”Bugünkü Belediye Gelirlerinin Finansal
Analizi”, *Beklenen Mahalli İdareler Dergisi*,
Sayı 28, 1996.
- :”İl Özel İdareleri ve Bölgesel Kalkınma,
Türk İdare Dergisi, Sayı 380, 1988.
- UĞURLU M.Fatih :*Belediyelerin Yeniden Yapılanması İle
İlgili Çözüm Önerileri* , DPT, Ankara 1995.
- ÜNÜSAN Teoman :*Avrupa'da Yerel Yönetimler*, İçişleri
Bakanlığı M.İ.G.M. Yayın No: 9, Ankara
1996.
- YAVUZ Fehmi :*Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden
Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma*,
Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966
- “Avrupa Kentsel Şartı”:İçişleri Bakanlığı M.İ.G.M.
Yayın No: 10. Ankara 1996.

.....
:Desiyap 2. Sempozyumu, Türkiye'nin Sanayileşmesinde Halk ve İşçi Şirketlerinin Rölü ve Geleceği, 1-2 Temmuz 1981, Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş. Yayın No 4, Ankara

.....
:Dünya Gazetesi Özel Sayfaları 9, 29.2.1996, "Belediye Hizmetleri" Eki.

.....
"Gelişen İSTANBUL", İstanbul Büyükşehir Belediyesi Halkla İlişkiler Danışmanlığı, Mart 1991.

.....
:"İstikrar Programı ve Gelişme Politikasının Bütünü İçinde Özelleştirme Stratejisi Ne Olmalıdır ?", T.C. Başbakanlık DPT, YPKD Genel Müd., Kasım 1994.

.....
:"Mahalli İdareler ve Büyükşehir Yönetimi, Özel İhtisas Komisyonu Raporu, " T.C. Başbakanlık DPT Yayın No: 2364/ 431 Kasım 1994.

.....
"Sümerbank Holding A.Ş. 'nin Özelleştirilmesine İlişkin Değerlendirme Raporu" T.C. Başbakanlık DPT İktisadi Planlama Genel Müdürlüğü, 1993.

.....
"Türkiyenin 500 Sanayi Kuruluşunu İzleyen 250 Büyük Sanayi Kuruluşu , " İstanbul Sanayi Odası Dergisi, sayı 356, Kasım 1995.

.....
"Türkiyenin 500 BüyükSanayi Kuruluşu ". İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Özel Sayı 354, Eylül 1995.

.....
:T.C. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, "1993 K.İ.T. Genel Raporu", Ankara 1995.

.....
T.C.Merkez Bankası , "Sektör Bilançoları", Cilt:1,2,1996

.....
TOBB Raporu, "Mahalli İdarelerin Yeniden Yapılandırılması," Özel İhtisas Komisyon Yerel Yönetim Raporu, Yayın No: 303-33, Ankara 1996.

.....
“Yerel Yönetimlerin Ekonomik İşlevleri,
Türk Belediyecilik Derneği Paneli” - *Konrad
Adenauer Vakfı*, ERK Yayıncılık,
Ankara 1993.

.....
“Yerel Yönetimlerde Özelleştirme ve Yerel Yönetim
Hizmetlerinin Satın Alma Yolu ile Devri”, *İçişleri
Bakanlığı M.İ.G.M.* 1994.

DİĞER KAYNAKLAR

- T.C. Anayasası
- 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 1580 Sayılı Belediye Kanunu
- 3360 Sayılı İl Özel İdare Kanunu
- 442 Sayılı Köy Kanunu
- 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu

Belediye Anonim Şirketlerinin Personel ve Ödeme Durumu

NO	ŞİRKETİN ADI	PER. SAYISI			1995'de ODEDİĞİ		
		Yö	İş	Top	Net ücretler top	Finans gid.top.	Vergiler
1	Adana Ekmekçilik ve Gıda San.A.Ş.						
2	Beldetaş Belde Sağlık San.Tic.A.Ş.						
3	Tümaş Et Ürünleri, Tüm Gıda Tic.A.Ş.						
4	Koza Kültür Sanat ve Turizm Hiz.A.Ş.						
5	Güney Belediyeleri San. Tic.A.Ş.	11	979	990	83.486.278.803	2.970.041.220	52.827.479.841
6	Yüntaş Birlik San.Tic.A.Ş.	5	102	107	7.335.508.827	-	6.232.443.037
7	Tansa Gıda Mad.Paz.Tic.A.Ş.	1	12	13	1.158.299.442	490.858.000	993.724.063
8	Metropol İmar Proj. Danışmanlık A.Ş.						
9	Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş.	8	181	189	24.477.690.924		21.515.835.336
10	Portaş Proje Geliştirme İş.Tic.A.Ş.	4	7	11	237.500.000	3.245.589.867	
11	Belbeton Elemanları Ür.San.A.Ş.	9	100	109	22.722.944.251	73.583.333	15.328.048.768
12	Beltaş Teknik Hizmetler A.Ş.	2	9	11	3.960.400.667	-	2.066.456.929
13	Belplas Termoplastik A.Ş.	1	14	15	2.803.213.477	4.241.786.320	2.216.652.488
14	Belso Soğuk Hava Dep.İşl.Gıda San.Tic.A.Ş.	10	145	155	15.815.350.048	176.614.740	12.818.343.186
15	Belya Basın Yayın Sanat Tes.İşl.A.Ş.	2	46	48	9.733.476.430	-	7.115.744.928
16	Belpa Buz Paten Sarayı A.Ş.	5	30	35	3.263.967.166	131.813.475	1.357.716.752
17	Kaplıcalar İşletmesi A.Ş.	0	282	282	32.135.083.493	408.528.251	29.692.249.028
18	Turistik Otel ve Sıcak Su Tesisleri A.Ş.						
19	Turizm A.Ş.	0	6	6	752.362.519	-	595.657.231
20	Keşbeltaş Gıda San.Tanzim Satış.A.Ş.	0	4	4	1.691.471.070	-	1.441.299.605
21	İbettaş						
22	Soğuk Depoculuk ve Tic.A.Ş.	5	4	9	232.364.000	-	156.537.000
23	Ekmek Sanayi A.Ş.	4	17	21	2.917.165.965	398.039.502	3.195.194.088
24	Ekmek Sanayi A.Ş.	1	11	12	1.027.086.667	-	1.030.803.262
25	Burfaş Fuarçılık Hizmetleri Tic.A.Ş.	1	57	58	8.589.502.808	89.960.210	8.546.528.190
26	Hizmetler Grupları İnş.San.Tic.A.Ş.	3	37	40	7.095.000.000	856.158.000	6.687.908.000
27	Hizmetler Grupları İnş.San.Tic.A.Ş.	0	9	9	1.300.140.308	-	1.715.480.000
28	Gazi Ulaş Hiz.Mak.San.Tic.A.Ş.	2	4	6	525.952.000	-	478.784.000
29	Özbelde İnşaat San. Tic. A.Ş.	5	84	89	4.805.450.678	-	4.374.859.016
30	Nipaş İnşaat Gıda San. Tic.A.Ş.	1	4	5	229.126.816	-	159.443.222
31	Katılım İnşaat Gıda San.Tic.A.Ş.	1	70	71	6.544.000.100	-	7.578.803.576

EKLER

Belediye Anonim Şirketlerinin Personel ve Ödeme Durumu

32	Şekabel Gıda Tic. A.Ş.	2	194	196	22.196.365.888	11.141.734.936	11.055.630.952
33	Gıda İnşaat San.Tic.A.Ş.	0	8	8	319.609.000	1.955.025.499	583.276.510
34	İsfalt San.ve Tic.A.Ş.	4	286	290	121.700.272.000	2.347.180.000	89.580.006.000
35	Kiptaş	11	83	94	9.967.988.000	80.742.000	7.658.357.000
36	İsbak Bakım San.Tic.A.Ş.	11	339	350	154.118.127.000	-	102.708.066
37	İston Hazır Beton Fab.San.Tic.A.Ş.	10	163	173	47.418.876.000	2.572.648.000	28.394.524.000
38	Halk Ekmek Unlu Mad.	9	497	506	145.000.000.000	-	105.588.315.000
39	Ulaşım San.Tic.A.Ş.	4	807	811	167.011.048.000	-	122.796.616.000
40	Hamidiye Kaynak Suları San.Tic.A.Ş.	6	247	253	64.290.820.000	-	37.475.113.000
41	Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği A.Ş.	4	145	149	9.003.647.000	-	12.445.953.000
42	Kültür ve Sanat Ürünleri A.Ş.	12	145	157	46.625.131.000	-	26.037.174.000
43	Mezbaha ve Rendering Tes.Tic.A.Ş.	6	233	239	70.947.823.000	-	73.181.821.000
44	İgsudaş Gaz Su Katı Yakıt Dağıtım A.Ş.	6	145	151	20.980.594.000	-	12.254.789.000
45	İgdaş Gaz Dağıtım San.Tic.A.Ş.	27	1.025	1.052	246.232.070.000	460.465.253.000	197.803.978.000
46	Deniz Otobüsleri San.Tic.A.Ş.	6	240	246	43.164.243.000	6.507.259.000	56.164.914.000
47	Belediyeler Bilgi İşlem San.Tic.A.Ş.	9	375	384	92.171.766.000	-	51.424.587.000
48	Beytaş Halk Paz. San. Tic.A.Ş.	1	13	14	1.992.092.665	-	1.253.933.631
49	Belediye Halk Paz.İşl.Tic.A.Ş.	1	5	6	2.372.600.000	-	2.201.401.514
50	Ulaşım Turizm San.Tic.A.Ş.	5	160	165	19.768.369.161	-	14.665.874.099
51	Yapı İnşaat San.Tic.A.Ş.	5	93	98	24.408.000.000	-	18.766.003.100
52	Halk Pazarları San. Tic.A.Ş.	1	11	12	1.500.000.000	-	979.000.000
53	Halk Pazarları İşl.Tic.A.Ş.	3	7	10	1.083.045.867	-	554.384.461
54	Penyapsan Yapı ve İnşaat San.Tic.A.Ş.	2	5	7	2.199.178.895	-	2.013.533.000
55	Yayıncılık ve Tanıtım Hiz.A.Ş.	4	63	67	9.010.879.112	-	7.516.677.603
56	İzbak Bakım Onarım Makina San.A.Ş.						
57	İzbeton	1	30	31	2.397.703.232	-	2.201.488.519
58	İzbelcom Çevre Korunması Müş.A.Ş.	3	81	84	13.325.268.700	-	14.155.544.634
59	Bakırçay Televizyon Yayıncılık A.Ş.	-	-	-			
60	Su ve Kanalizasyon Tic.A.Ş.	2	607	609	55.172.272.587	-	58.834.144.237
61	Tansaş	49	2.059	2.108	228.124.747.000	24.068.076.542	169.300.301.500
62	Özel Eğitim Kültür San.Et.Tic.A.Ş.	8	260	268	25.061.007.441	-	17.134.987.722
63	Alataş İmar İnş.Tur.San.A.Ş.						
64	İzbaş Turizm San.Tic.A.Ş.	2	73	75	7.870.288.976	27.362.286	5.339.053.794
65	İmar İnşaat ve Ticaret A.Ş.	11	72	83	5.408.514.862	-	5.582.014.037
66	Aksu İçme Sucu Tes.ÜR.Paz.Tic.San.A.Ş.	2	12	14	977.824.801	1.134.711.024	716.355.067

Belediye Anonim Şirketlerinin Personel ve Ödeme Durumu

67	Temel İhtiyaç Maddeleri San.İşl.A.Ş.	7	30	37	8.958.709.014	-	6.303.912.894
68	İmar ve İnşaat Tic.A.Ş.	0	7	7	1.171.397.456	-	1.013.613.832
69	İnşaat San.Tic.Tur.İşl.A.Ş.						
70	Kocasinan İmar İnş.A.Ş.	3	51	54	5.005.675.440	80.456.047	4.156.312.999
71	Ekmekçilik San.Tic.A.Ş.	3	18	21	5.589.171.260	-	3.247.776.791
72	Tansa Gıda San.Tic.A.Ş.	1	6	7	740.000.000	23.327.653	877.645.897
73	Belde Gıda İhtiyaç Mad.Paz.Tic.A.Ş.	2	14	16	3.708.643.341	1.431.249.179	2.695.971.478
74	Gıda İhtiyaç Mad.Tic.A.Ş.	4	333	337	37.767.640.878	6.006.250	28.300.394.719
75	Belpe Gıda San.Tic.A.Ş.	1	1	2	133.260.000	-	140.224.000
76	İhtiyaç Mad.Paz.Tic.San.A.Ş.	1	0	1			
77	Setaş Orman Mahsulleri End.Tic.A.Ş.	10	120	130	7.811.540.000	10.475.570.000	6.412.956.288
78	Su ve İhtiyaç Mad.Paz.A.Ş.						
79	Altın-Mer Mermer San.Tic.A.Ş.	-	-	-		8.078.700	-
80	Aktek Tekstel San.A.Ş.	-	1	1	4.202.660	-	32.350.964
81	Sim-Ser Seracılık ve Termal Tur.Tic.A.Ş.	5	60	65	4.342.317.504	-	3.660.568.247
82	İnş.Toplu Taşımacılık Nakliyat Tur.Gid.A.Ş.	0	53	53	2.750.000.000	-	838.500.000
83	Seltaş Akaryakıt San.Tic.A.Ş.	1	1	2	120.780.000	-	158.026.359
84	Turkop Turistik ve Tarımsal Tes.A.Ş.	2	8	10	762.936.250	-	482.259.657
85	Albeltaş Tanzim Satış Paz.Tic.A.Ş.	0	6	6	327.558.929	-	207.101.354
86	Tubaş Gıda San.Tic.A.Ş.	1	7	8	525.302.946	-	383.355.071
87	Ahi Gıda San.Tic.A.Ş.	1	13	14	1.050.571.531	-	977.648.675
88	Beltes Tarım Orman Ürünleri Pet.Tic.A.Ş.	1	2	3	88.393.000	-	66.177.000
89	Fetansaş Tanzim Satış Mağazaları A.Ş.	1	24	25	2.939.517.185	4.275.571.185	3.646.339.952
90	Gıda San.Tur.Tic.A.Ş.	1	15	16	1.565.718.013	204.648.660	1.333.772.137
91	Ortaş Tanzim Satışlar Tur.Tic.San.A.Ş.						
92	Gıda San.Tic.A.Ş. (RELTAS)	3	32	35	2.894.828.198	781.363.340	3.407.085.314
93	Gaz Dağıtım A.Ş.	4	3	7	999.176.922	-	630.220.056
94	Belpaş A.Ş.	9	158	167	12.676.722.717	1.071.867.543	15.712.762.914
95	25-Mayıs Termal Tesisleri Tur.A.Ş.						
96	Siptaş A.Ş.	1	4	5	148.844.556	-	59.608.052
97	Azmi Millî T.A.Ş.	4	53	57	28.860.230.000	-	22.059.443.000
98	Ongun Yakacak ve Yiyecek Mad.Tan.Sat.A	1	5	6	826.349.600	-	679.757.895
99	Kars-Et Hayvansal Ür.San.Tic.A.Ş.	-	4	4	173.534.324	-	138.115.519
		375	11726	12101	2036602531370	541741103762	1449510352056

Belediye Anonim Şirketlerinin Sermaye ve Kar/Zarar Durumu

SIRA NO	ŞİRKETİN ADI	SEKTÖRÜ	ORTAK SAYISI			SERMAYESİ(TL)	1994 Kar-Zarar	1995 Kar-Zarar
			Ge	Tü	Top			
1	Adana Ekmekçilik ve Gıda San.A.Ş.	İMA/GID	-	5	5	31.150.000.000	-4.468.503.881	-1.890.671.163
2	Beldetaş Belde Sağlık San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC					-43.122.643	248.637.293
3	Tümaş Et Ürünleri, Tüm Gıda Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	-	6	6	16.000.000.000	-3.021.688.388	-9.790.049.746
4	Koza Kültür Sanat ve Turizm Hiz.A.Ş.	HİZ/TUR	25	10	35	5.110.000.000	-1.690.235.187	-687.493.385
5	Güney Belediyeleri San. Tic.A.Ş.	HİZ/TİC					-49.044.811.671	-12.624.943.946
6	Yüntaş Birlik San.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	1.244	2	1.246	15.000.000.000	704.896.635	3.288.532.885
7	Tansa Gıda Mad.Paz.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	4	-	4	10.000.000.000		-968.509.386
8	Metropol İmar Proj. Danışmanlık A.Ş.	HİZ/DİĞ			9	2.000.000.000	-38.989.884.278	-32.284.706.941
9	Halk Ekmek ve Un Fabrikası A.Ş.	İMA/GID	-	5	5	50.000.000.000	-13.886.439.943	41.518.845.269
10	Portaş Proje Geliştirme İş.Tic.A.Ş.	HİZ/DİF	-	5	5	25.000.000.000	-447.991.207	476.886.659
11	Belbeton Elemanları Ür.San.A.Ş.	İMA/TOP	-	5	5	24.600.000.000	1.437.749	-2.996.336
12	Beltaş Teknik Hizmetler A.Ş.	HİZ/DİĞ	-	5	5	5.000.000.000	231.125.341	-587.552.423
13	Belplas Termoplastik A.Ş.	HİZ/DİĞ	-	5	5	3.000.000.000	-1.873.559.552	28.132.421.955
14	Belso Soğuk Hava Dep.İşl.Gıda San.Tic	HİZ/TİC	5	3	8	100.000.000.000	-7.218.080.726	-50.847.127.563
15	Belya Basın Yayın Sanat Tes.İşl.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	11.250.000.000	-11.201.151.979	-2.294.769.426
16	Belpa Buz Paten Sarayı A.Ş.	HİZ/DİĞ	5	5	10	25.000.000.000	-7.919.897.277	-2.473.588.001
17	Kaplıcalar İşletmesi A.Ş.	HİZ/TİC	2.800	0	2.800	20.025.600.000	1.810.147.395	18.966.487.743
18	Turistik Otel ve Sıcak Su Tesisleri A.Ş.	HİZ/DİĞ	5	0	5	540.200.000		
19	Turizm A.Ş.	HİZ/TUR	4	1	5	650.000.000	-63.583.532	-441.342.176
20	Keşbeltaş Gıda San.Tanzim Satış.A.Ş.	HİZ/DİĞ	4	1	5	5.000.000.000	8.010.932	19.414.534
21	İbeftaş	İMA/GIDA					224.503.365	1.001.373.261
22	Soğuk Depoculuk ve Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	7	1	8	60.000.000	45.252.014	-586.101.893
23	Ekmek Sanayi A.Ş.	İMA/GIDA	148	1	149	12.000.000	14.285.686	930.717.271
24	Ekmek Sanayi A.Ş.	HİZ/ULAŞ	65	1	66	70.000.000	115.928.000	1.494.332.484
25	Burfaş Fuarçılık Hizmetleri Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	5	5	1.000.000.000	794.627.250	178.374.043
26	Hizmetler Grupları İnş.San.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	52	1	53	750.000.000	1.405.932.375	2.400.733.453
27	Hizmetler Grupları İnş.San.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	9	1	10	300.000.000	-171.173.697	-125.132.681
28	Gazi Ulaş Hiz.Mak.San.Tic.A.Ş.	HİZ/ULAŞ	2	3	5	1.000.000.000	139.441.863	384.772.387
29	Özbelde İnşaat San. Tic. A.Ş.	HİZ/DİĞ	3	2	5	1.500.000.000	94.404.109.172	2.331.975.201
30	Nipaş İnşaat Gıda San. Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	4	1	5	800.000.000	78.285.136	206.877.529
31	Katılım İnşaat Gıda San.Tic.A.Ş.	İMA/GID	5	1	6	1.000.000.000	1.037.674.544	627.810.925
32	Şekabel Gıda Tic. A.Ş.	HİZ/TİC	11	2	13	1.100.000.000	172.443.000	857.962.006
33	Gıda İnşaat San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	2.061.000.000	104.830.113	-164.157.763

Belediye Anonim Şirketlerinin Sermaye ve Kar/Zarar Durumu

34	İsfalt San.ve Tic.A.Ş.	İMA/DİĞ	0	15	15	50.000.000.000	-13.685.209.505	96.078.248.276
35	Kiptaş	İMA/İNŞ	1	4	5	300.000.000	158.775.361	37.809.991.802
36	İsbak Bakım San.Tic.A.Ş.	İMA/DİĞ	0	16	16	48.600.000.000	-8.090.124	-15.317.000.000
37	İston Hazır Beton Fab.San.Tic.A.Ş.	İMA/DİĞ	0	16	16	90.000.000.000	-30.403.521.572	65.156.411.521
38	Halk Ekmek Unlu Mad.	İMA/GIDA	0	5	5	75.000.000.000	50.680.207.000	53.288.774.000
39	Ulaşım San.Tic.A.Ş.	HİZ/ULAŞ	0	5	5	17.000.000.000	-26.781.855.455	-35.063.107.523
40	Hamidiye Kaynak Suları San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	15.000.000.000	-629.035.000	1.413.288.558
41	Spor Etkinlikleri ve İşletmeciliği A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	20.000.000.000	-12.417.000.000	63.000.000
42	Kültür ve Sanat Ürünleri A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	5	5	160.000.000.000	-56.550.733.141	17.122.369.208
43	Mezbaha ve Rendering Tes.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	5	5	250.000.000.000	-36.802.988.000	-57.299.010.106
44	İgsudaş Gaz Su Katı Yakıt Dağıtım A.Ş.	İSTAŞ	0	5	5	120.000.000.000	-1.398.402.648	1.797.000.000
45	İgdaş Gaz Dağıtım San.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	5	5	520.000.000.000	-55.919.886.199	-1.563.766.793.070
46	Deniz Otobüsleri San.Tic.A.Ş.	HİZ/ULAŞ	0	5	5	450.000.000.000	-83.269.622.835	110.570.211.417
47	Belediyeler Bilgi İşlem San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	38.000.000.000	-10.402.894.512	850.000.000
48	Beytaş Halk Paz.San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	1.000.000.000	44.552.000	-413.953.858
49	Belediye Halk Paz.İşl.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	6	6	58.386.500.000	-18.831.691.916	13.187.077.668
50	Ulaşım Turizm San.Tic.A.Ş.	HİZ/ULAŞ	1	4	5	1.000.000.000		87.035.598
51	Yapı İnşaat San.Tic.A.Ş.	İMA/DİĞ	7	4	11	1.000.000.000	62.031.748	66.185.896
52	Halk Pazarları San. Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	5	4	9	1.000.000.000	-1.018.897.534	1.268.778.463
53	Halk Pazarları İşl.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	500.000.000	-15.197.000	1.035.712.000
54	Penyapsan Yapı ve İnşaat San.Tic.A.Ş.	İMA/DİĞ	8	1	9	1.000.000.000	-807.927.531	-4.890.161.596
55	Yayıncılık ve Tanıtım Hiz.A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	6	6	5.000.000.000	-72.243.416.495	6.146.408.262
56	İzbak Bakım Onarım Makina San.A.Ş.	İMA/DİĞ					50.645.799.065	54.862.256.735
57	İzbeton	İMA/DİĞ	0	5	5	100.000.000.000	-2.592.702	-7.850.935.241
58	İzbelcom Çevre Korunması Müş.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	5.000.000.000	98.215.847	-51.184.103
59	Bakırçay Televizyon Yayıncılık A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	5	5	500.000.000	-163.417.724	-127.410.000
60	Su ve Kanalizasyon Tic.A.Ş.	İMA/DİĞ	0	5	5	4.000.000.000	6.023.785	-6.113.706
61	Tansaş	HİZ/TİC	5.006	6	5.006	72.000.000.000	3.030.695.669	94.166.885.656
62	Özel Eğitim Kültür San.Et.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	4	1	5	1.000.000.000	-3.126.654.728	
63	Alataş İmar İnş.Tur.San.A.Ş.	HİZ/İNŞ	7	3	10	50.000.000	-1.613.372	-1.971.600
64	İzbaş Turizm San.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	5	5	4.000.000.000	-2.173.773	3.185.426.517
65	İmar İnşaat ve Ticaret A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	6	6	100.000.000	574.421.970	-3.311.549.606
66	Aksu İçme Sucu Tes.Ür.Paz.Tic.San.A.Ş.	İMA/GIDA	0	5	5	3.000.000.000		
67	Temel İhtiyaç Maddeleri San.İşl.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	106.000.000	402.520.368	598.209.000
68	İmar ve İnşaat Tic.A.Ş.	İMA/GIDA	0	5	5	100.000.000	-44.678.175	-82.404.625

Belediye Anonim Şirketlerinin Sermaye ve Kar/Zarar Durumu

69	İnşaat San.Tic.Tur.İşl.A.Ş.	HİZ/DİĞER						-829.927.513	979.557.957
70	Kocasinan İmar İnş.A.Ş.	HİZ/DİĞ	0	6	6	5.000.000.000		-202.536.840	2.384.700.284
71	Ekmekçilik San.Tic.A.Ş.	İMA/GIDA	0	5	5	15.000.000.000		-3.885.439.069	-4.882.944.190
72	Tansa Gıda San.Tic.A.Ş.	HİZ/DİĞ	14	1	15	949.000.000			
73	Belde Gıda İhtiyaç Mad.Paz.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	7	1	8	14.000.000.000		-22.371.119	1.730.259.119
74	Gıda İhtiyaç Mad.Tic.A.Ş.	İMA/GIDA	6	1	7	5.000.000.000		2.155.821.861	-3.367.645.952
75	Belpe Gıda San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	4	1	5	100.000.000		179.996.959	87.215.142
76	İhtiyaç Mad.Paz.Tic.San.A.Ş.	HİZ/TİC	4	1	5	100.000.000		-53.509.529	-42.878.713
77	Setaş Orman Mahsulleri End.Tic.A.Ş.	İMA/AGAC	-	-	-			-3.869.872	-27.617.361
78	Su ve İhtiyaç Mad.Paz.A.Ş.	HİZ/TİC							
79	Altın-Mer Mermer San.Tic.A.Ş.	MAD/MER	97	5	102	996.000.000		-67.570.795	244.930.944
80	Aktek Tekstel San.A.Ş.	İMA/TEKS	491	1	492	20.000.000		41.256.215	39.231.177
81	Sim-Ser Seracılık ve Termal Tur.Tic.A.Ş.	HİZ/TUR	0	5	5	26.000.000.000		-1.988.198	-890.639
82	İnş.Toplu Taşımacılık Nakliyat Tur.Gid.A	HİZ/TİC	0	5	5	100.000.000		-692.492.257	-722.074.787
83	Seltaş Akaryakıt San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	153	1	154	1.000.000.000		271.215.319	485.172.598
84	Turkop Turistik ve Tarımsal Tes.A.Ş.	HİZ/TUR	0	7	7	450.000.000		196.961.984	627.600.724
85	Albeltaş Tanzim Satış Paz.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	5	1	6	1.500.000.000		-377.724.428	-166.926.748
86	Tubaş Gıda San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	0	5	5	500.000.000		-785.084.240	102.056.809
87	Ahi Gıda San.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	12	1	13	500.000.000		780.254.739	2.036.880.771
88	Beltes Tarım Orman Ürünleri Pet.Tic.A.Ş.	HİZ/TİC	14	1	15	500.000.000		-15.254.810	249.663.188
89	Fetansaş Tanzim Satış Mağazaları A.Ş.	HİZ/TİC	13	1	14	1.500.000.000		6.052.985.550	-13.230.476.456
90	Gıda San.Tur.Tic.A.Ş.	İMA/GIDA	1	4	5	50.000.000		369.310.850	738.008.661
91	Ortaş Tanzim Satışlar Tur.Tic.San.A.Ş.	HİZ/TUR						-67.477.602	-52.880.445
92	Gıda San.Tic.A.Ş. (RELTAS)	HİZ/TİC	0	5	5	4.250.000.000		171.233.661	277.613.889
93	Gaz Dağıtım A.Ş.	İMA/DİĞ	0	5	5	7.500.000.000		-1.159.741.638	1.326.270.482
94	Belpaş A.Ş.	HİZ/TİC	0	6	6	5.000.000.000		-10.997.997.500	-4.948.302.803
95	25-Mayıs Termal Tesisleri Tur.A.Ş.	HİZ/DİĞ				100.000.000		2.598.670.767	3.077.246.576
96	Siptaş A.Ş.	HİZ/TİC	6	1	7			-59.590.378	-45.744.503
97	Azmi Milli T.A.Ş.	İMA/DİĞ	3	38	41	anlaşılmıyor		6.036.320	10.546.000.000
98	Ongun Yakacak ve Yiyecek Mad.Tan.Sa	HİZ/TİC	34	1	35	3.000.000.000		-1.388.829.285	890.401.742
99	Kars-Et Hayvansal Ür.San.Tic.A.Ş.	İMA/GIDA	332	52	384	350.000.000		-229.143.892	-344.745.092
			10637	440	11080	2533936300000		-365588255259	-1144141630014